

THE STRIVING

Библиотека
Академии наук
при
Журнале
№

1918 16 1933

$\frac{16}{I}$

SOUDOUR

**Õnnerikast uut aastat oma kaubatarvitajaile
ning kodukaitsjaile soovivad**

**PLEKITÖÖSTUS
G. LINHOLM**

TALLINN
V. KALAMAJA 32
KÕNETR. 439-93

„ELDRO“

TALLINN
LAI 1, TEL. 450-29

SOOME HÕÖGLAMPIDE

„AIRAM“

AINUESINDUS

**CAFÉ
HEINMANN**

TALLINN, PIKK T. 11
KÕNETRAAT 432-46

MUGAVAIM JA SOLIID-
SEIM KOOSVIIBIMISE
KOHT PEALINNAS. AVA-
TUD KELLA 1/2 11 ÖHTUL.
MUUSIKA K. 1/2 6—1/2 11 Ö.

KONDIITRIÄRI JA KOHVIK

S. KARJA T. 4, KÕNETR. 445-47

A. MELDORF'i

PUUSÄRGIÄRI JA
MATUSETALITUS

TALLINN

V. TARTU MNT. 1
TEL. 463-33, 460-02

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

SÕDUR

XV AASTAKÄIK

№ 1/2

Laupäeval, 14. jaanuaril

1933.

Astudes XV aastakäiku.

XV aastakäiku alustades soovib „Sõdur“ oma arvurikkale lugejaskonnale õnnelikast uut aastat.

Ka sellel aastal tahab „Sõdur“ jätkata oma tegevust endises suunas. Üldsõjanduse ajakirjana ja meie kaitseväe häälekandjana mõtleb ta tungida ikka rohkem ja rohkem laiematesse ringkondadesse, süvendades meie riigikaitse tarviduse mõtet ning valgustades põlevamaid kaitseväe päevaküsimusi, eriti sellelt alalt, mis puutub lahingulise ettevalmistuse organiseerimisse ja teostamisse. Nimetatud valdkonnas tahab „Sõdur“ käesoleval aastal, kõrvuti sõjateoreetiliste küsimustega, käsitleda senisest laiemas ulatuses praktilisi õppeküsimusi. Meie oleme viimaste aastate vältusel teinud märgatavaid edusamme laagrite ehitamise, ajakohaste kasarmute püstitamise, eluruumide mugandamise ning sõdurkonna elujärje parandamisega, kuid sealjuures ei ole suhtunud igakord küllalt tõsiselt väljaõppe küsimustesse, eriti mis puutub õppe- ja töövahendite soetamise ja nende täiendamisse. Siin tahab

„Sõdur“ jõudumööda abiks olla, avaldades oma veergudel võimalikult kõik, mis sellel alal üksikutes väeosades leidub huvitavat ning väärib saada kaitseväe üldiseks paranduseks. Ühes üldsõjanduslike ja väljaõppe küsimustega, mis peamiselt on mõeldud juhtide — ohvitseride ja allohvitseride — jaoks, kavatses „Sõdur“ võimaluste piires hoolitseda ka sõdurite lugemisvara eest. Nimetatud ülesannete täitmisel arvestab „Sõdur“ kõigi nende abi, kes siia maani teda on toetanud oma kaastöoga; sealjuures ta hellitab lootust, et kaastöölise pere eeloleval tegevusaastal suureneb uute jõududega nii nende kõrgema haridusega ohvitseride hulgast, kes valitsevad sulge, kuid seni on jäänud „Sõdurist“ eemale, kui ka teiste ohvitseride ja allohvitseride hulgast. Iga kasuliku mõtte liikumapanek avalikkuse ees on siin tervitatud, ja eriti just rivijuhtide noorema põlve hulgast, kus — nagu seda võib panna tähele — sõjanduse mõtte liikumine, otsimine ja uurimine on võtmas hoogu.

Viieteistkümne aasta eest pandi alus meie suurtükiväele.

16. jaanuaril pühitseb 1. diviisi suurtükiväe juhatus ühes 1. suurtükiväe grupiga oma 15-dat aastapäeva. See tähtpäev haarab kogu meie kangelaslikku ja suuremat väeliiki — suurtükiväge, kuna sel päeval pandi nurgakivi Eestis oma suurtükiväelisele organisatsioonile sünnipaigaga, nagu paljud teisedki väeliigi organisatsioonid, 1. Eesti polgus.

Tegelikult algas 1. Eesti suurtükiväe brigaadi vormeerimine 1. Eesti polgu juures juba 13. detsembril 1917. a., kuna eesti suurtükiväelasi ruttas kodumaale juba eesti rahvusväeosade loomise algpäevadel, teenides alguses jalaväe üksustes.

Suurtükivägi elas oma algpäevil üle samad raskused, mis teisedki väeliigid, tehes suuremaid pingutusi just oma relvastuse ja varustuse muretsemise alal.

1. suurtükiväe grupi eeskäijast — 1. suurtükiväe polgust — võrsusid Vabadusesõja päevil teised suurtükiväelised osad, paisudes Vabariigi kaitsejõudude peres vägevaks väeliigiks, mis oma kaunite tegude ja ennastsalgava tööga aitas viia Vabadusesõja võidurikale lõpule — Eesti iseseisvusele.

1. suurtükiväe grupp 1. diviisi suurtükiväe juhatusel all, saanud päranduseks oma eelkäijate õilsad traditsioonid, jätkab riigikaitse tööd Narva jõe kallastel ka rahuajal teadlikult, olles kindlas veenes, et tuleviku sõjas suurtükivägi ikka rohkem ja rohkem viib oma tegevuse esijärku, võideldes täiesti kõrvuti oma toetatud võitlejaga.

Lõpuks olgu tähendatud, et 1. diviisi suurtükivägi on rikastanud õige rohkesti meie sõjakirjandust nii eriteostega kui paljude kirjutistega „Sõduri“ veergudel.

Peale selle 1. suurtükiväe grupi eelkäijad (1. Eesti brigaad, 1. srtv. polk) on pärandanud riigile, ta kaitsejõududele ja eriti suurtükiväele rohkesti silmapaistvaid juhte ja töömehi, kes kannavad ustavalt edasi riigi loomis- ja vabadusesõjaaegset vaimu isamaa hea käekäiguks.

Sel suurel tähtpäeval „Sõdur“ soovib 1. diviisi suurtükiväe juhatusel ja tema juhile kolonel G. Leetsile, 1. suurtükiväe grupile ja tema juhile kolonelleitnant E. Tofferile palju õnne ja edu riigikaitse töös.

Kindral Laidoneri hinnangust meie kaitseväge kohta.

A. Traksmann.

Neil päevil ühes poliitilises ajalehes ilmus meie vabadusesõjaaegse ülemjuhataja, lp. kindral Laidoneri vastus, nagu artiklis tähendatud, ajalehe poolt esitatud küsimusele „Kas peame oma praeguse kaitsejõudude süsteemi ümber korraldama ja üle minema mõnele teisele organisatsioonile“. Oma vastuses esitatud küsimusele lp. kindral Laidoner jõuab arvamusele, et „ühenduses kulude kokkutõmbamisega põhjalik kaitseväge organisatsiooni muutmine on tarvilik“. Selle arvamuse põhjendamiseks muuseas tuuakse ette, et „meie kaitseväge praegu ainult vegeteerib (minu sõrendus. A. T.), kusjuures loova töö võimalused on muutunud minimaalseiks“ ja, veidi edasi, et meie riigikaitse praegune tase „on peaaegu fiktiivne“ (minu sõrendus. A. T.).

Jättes siinkohal täiesti kõrvale küsimuse sisulise külje, meie ei saa siiski mitte vaikides mööda minna asjaolust, kuidas küsimus on üles tõstetud ja, mis peaaegu, kuidas teda põhjendatakse, sest et seda teha meie praeguse riigikaitse, resp. kaitseväge, avaliku diskrediteerimisega. Meie riigikaitse organisatsioone, nende hulgas ka kaitseväge, on seni maha tehtud, nende olemasolu ja tööd mõnitatud väga mitmesugustel juhtudel.

Kuid seniajani see on sündinud kas nende poolt, kes neil või teistel põhjustel üldse suhtuvad negatiivselt meie riigikaitse, või siis isikute poolt, kellel lihtsalt puudub ülevaade küsimuses. Lp. kindral Laidonerist meie ei saa kuidagi viisi eeldada ei ühte ega teist. Ümberpööratud! Jälgides meie endise ülemjuhataja tööd ja tegevust, meil kõigil on kujunenud teadmine, et ta kõige lähemalt on ise võtnud osa meie praeguse kaitseväge organisatsiooni loomisest, viibinud isiklikult meie tähtsamatel õppustel, oma loengutega ja ettekannetega küll Kõrgemas Sõjakoolis, küll keskkogu kasiinos aidanud kaasa meie ohvitserkonna kasvatamisele ja õpetamisele. Peale selle, meist keegi pole veel unustanud neid heroilisi ajajärke, kus lp. kindral Laidoneri juhatusel Vabadusesõjas saime oma esimese tuleristimise Vabariigi ohvitseridena, võideldes mitte ainult meie kodumaa pinnal, vaid ka kaugel väljaspool selle praeguseid piire. Veel rohkem. Meil kõigil ja kogu meie rahval seniajani on olnud teadmine, et sõjakorral meie kaitsevägele tõenäoliselt tuleb astuda tegevusse meie vabadusesõjaaegse juhi juhtimisel. Tõsi, see pole seni fikseeritud üheski seaduses. Kuid meil on pretsedent — 1. detsember 1924, seega

traditsiooni seadus, mis sageli on tugevam igasugusest õiguslikust normist.

Kõigil neil põhjustel ülalloodud väljendused lp. kindral Laidoneri poolt meie riigikaitse ja kaitseväge kohta kaitseväge ridades on äratanud väga laialdast tähelepanu. Nad tunduvad meile ilmse üllatusena, arusaamatusena, kutsudes esile juhtkonnas üldise imestuse ja ka — hukkamõistu.

Kõigepealt küsimus: on see arvamus meie kaitseväge „fiktiivsusest“ ja „vegeteerimisest“ tõesti tõsiselt põhjendatud?

Igasuguse sõjaväe väärtuse määrajaks on — lp. kindral Laidoner teab seda sama hästi kui meie kõik — järgmised faktorid: ta arvuline suurus, ta moraalne kasvatus ja väljaõpe, ta relvastus ja sõjatehniline varustus.

Esimese küsimuse — arvu — suhtes meie praegune süsteem annab meile maksimaalselt võimaliku lahenduse. Meie õpetame välja kogu kõlbuliku meeskodanikkude arvu. Vististi ükski teine süsteem ei anna siin rohkem kui praegune.

Meie kaitseväge moraal — ta on see, mis on kogu meie rahval, rippumatu täiesti süsteemist. Meie kõikide tähelepanekute järgi see moraal on üldiselt siiski meie riigikaitse mõttes kõigiti hea, seda enam, et otstarbekalt korraldatud kasvatus ja tugev teadlik distsipliin aitavad seda moraalitunduvust tõsta. Kui kõnelda meie moraalitõstmise vajadusest riigikaitse seisukohalt, siis seda eeskätt meie koõlides, noorsoos üldse, mitte kaitsevæes.

Meie sõduri kasvatus ja väljaõppe süsteem — ta on olnud põhjalikkude kaalutluste ja diskussioonide objektiks pikema aja jooksul; oleme jõudnud olukorrani, kus võime ütelda, et see süsteem meid rahuldab, võimaldades lühikese ajaga kodaniku ratsionaalselt välja õpetada täiesti lahingukõlbulikuks võitlejaks. Meie kaitseväge juhtidest on paljud isiklikult pikema aja jooksul tutvunud mitme parima sõjaväega Lääne-Euroopas — kõigi nende tähelepanekud kasvatus ja väljaõppe alal suunduvad sinna, et meie noone kaitseväge töötlemised sel alal on mitte ainult rahuldavad, vaid kõigiti head. Meie juhtide — ohvitseride ja all-ohvitseride — ettevalmistus? Ta on olnud kaitseväge keskjuhatusel alalise hoole ja erilise tähelepanu objektiks. Ka siin meie oleme saavutanud mitte ainult keskmisi, vaid häid tulemusi. Julgen tõendada, et meie relvastatud jõudude kasvatus ja väljaõppe alal meie praegune süsteem on üldiselt annud tulemusi, mis võib lugeda kõigiti heaks. Kas

mõni teine süsteem annab veel paremaid tulemusi — see on küsimus, mis nõuab väga põhjalikke ja üksikasjalikke kaalutlusi, enne kui siin langetada lõpuotsus meie praeguse kaitseväge kahjuks.

Ülallooduga ma ei taha sugugi eitada, et ühenduses viimase aja äkilise majanduse kriisiga ka kaitseväge väljaõppes on tekkinud mõningaid raskusi. Kuid meid ajutisi raskusi ei saa kuidagi viisi ristida mõnesuguseks „vegeteerimiseks“, mis meie riigikaitseaparaadi ta tervikus võiks muuta illusoorseks, „fiktiivseks“.

Jääb järele relvastus ja sõjatehniline varustus. Tõesti kõige nõrgem külg meie praeguse kaitsevæes. Kuid ka sel alal meie oleme isegi veel 1931. a. täienenud, näiteks, lennurvæe alal. On tõsi, meil puuduvad mõned moodsad sõjatehnilised vahendid; kuid olgu tähendatud, et nende vahendite tüübid maailmaturul veel polegi õieti välja kujunenud. Minu teada, mitmed moodsad võitlusevahendid puuduvad ka meie naabritel — hiilgav pole olukord ses suhtes kuskil. Seega, kõnelda selgi alal „katastroofist“ või et „oleme praegu kõige nõrgem“, tähendab kirjeldada olukorda meil tublisti mustemalt, kui ta on tegelikult. Mis puutub eriti moodsasse sõjatehnilisse varustusse, siis peab vististi küll olema teadlik, et, kui praegune majanduskriis edasi kestab, siis selle varustuse muretsemine suuremal määral kujuneb illusoorseks ükskõik millise riigikaitse süsteemi juures. Põhjuseks on see, et kõik see varustus maksab väga kallist välisvaluutat, mille juurdevoolu kodumaale ei suuda aga suurendada ükski muudatus riigikaitse süsteemis.

Ülalloodust tohiks olla selge, et meie kaitseväge praeguse seisukorra vähegi objektiivne hinnang ei luba teda kuidagi viisi avalikult iseloomustada selliste alandavate väljendustega, nagu seda on kasutanud lp. kindral Laidoner. Kuid oletame, et meie praegune riigikaitse olekski tõeliselt langenud niisugusele tasemele, nagu seda kirjeldatakse — ka sel juhul ei oleks tohitud teda selliseks tembeldata avalikult, vaid tema ümberkorraldamise vajaduse ja vastavate uute vormide selgitamiseks oleks pidanud leitama teissuguseid teid ja võimalusi. Riigikaitse süsteemi ja kaitseväge organisatsiooni põhijoonte väljakujundamine on niivõrra õrn küsimus, et selle läbitöötamine peab sündima mitte ajatehede veergudel, vaid kuskil mujal. Avalikku arvamust informeeritakse sellest tööst vaid siis, kui uus süsteem on valmis ja peajoonet heaks kiidetud kõigi asjaosaliste poolt. Seda teed on käinud kõik teised riigikaitse

gid, ja meie teeksime väga raske eksperimendi oma olemasolu kallal, kui asuksime leiutama mõnda teist meetodit. Meie kaitseväge keskjuhatus, olles alaliselt mures selle eest, et meie kaitseväge kõige otstarbekohasemalt välja kujundada, on selle küsimuse kõigekülseks läbikaalumiseks korraldanud perioodilisi nõupidamisi vanemate juhtidega ja ka politikategelastega. Meie teada, neist nõupidamistest on võtnud osa ka lp. kindral Laidoner. Mis oleks olnud lihtsam, kui oma kavadega ja ettepanekutega, muidugi üksik- asjalikumalt ja põhjalikumalt läbitöötatud, esineda sellistel nõupidamistel. Ka igasugune teine tee, välja arvatud avalik arvamine, on mõeldav nende kavade teatavks tegemiseks neile, kellesse asi puutub. Muidugi ei või midagi olla selle vastu, kui ajakirjanduse veergudel sõelutakse ja kaalutakse üldteoreetiliselt igasugu „väikeste armeede“ ja „vabatahtlikekuude masside“ paremusi — ainult üks tungiv palve sealjuures kõigile, eriti aga meie vanematele seltskonnategelastele — jätke kõige selle juures diskrediteerimata meie kaitseväge hea nimil!

Lp. kindral Laidoneri väljenduste mõju kohta meie naaberriikide sõjavägedes meil on juba olemas täpsaid andmeid. Tõepoolest, piinlik on edaspidi saada veel kokku välismaa kolleegidega. Ja kaitseväes endas? Meie nõuame oma ohvitserkonnalt ja allohvitserkonnalt tugevat, aktiivset moraali ja ohvrimeelsust. Igaüks meist, kes juhtuks vähegi kõhkleva oma kohustetäitmisel — alluks otsekohe kõrgeimale karistusele — ka rahuajal. Küsimine: kuidas võivad need inimesed end ohverdada asja eest, mida avalikult diskrediteeritakse ja alandatakse isegi vanemate tegelaste poolt? Kaitseväge kõige hõlpsam hävitamise viis on ta diskrediteerimine — ta enda silmis ja rahva silmis, sest see lööb kaitseväge moraali surmakindlalt. Ja löödud moraaliga kaitsejõud — mis on tema lahinguline väärtus, olgu relvastus sealjuures milline tahes?

Tunnistades neid algtoodesid teoreetiliselt, püüdkem neid ka tegelikult teostada meie iagapäevases elus, vastasel korral ükski riigikaitse ei ole elujõuline, olgu ta organiseeritud ükskõik missuguse süsteemi alusel.

Peale selle, meie ei tohi hetkekski unustada, kus ja millal elame. Meid ümbritseb element — vaevalt teab seda keegi paremini, kui lp. kindral Laidoner ise, kes jälgides igat meie väljendust iseenda kohta, on igal hetkel valmis oma huvides ära kasutama meie nõrkuse avaldusi. Võitlus selle elemendiga

nõuab meie riigikaitseorganitelt, nende hulgas ka kaitsevält, määratud jõupingutust, mida viimane suudab anda vaid siis, kui teda vähemalt moraalselt toetab kogu rahva, eriti meie vanemate seltskonnategelaste, poolehoid ja sümpaatia.

*

Iseloomustades meie praegust riigikaitset, lp. kindral Laidoner tähendab, nagu oleksime selle „kopeerinud“ endisest Venest.

Tõesti, on juba vastikuks läinud ikka ja jälle kuulda meie avalikus arvamuses seda vana laulu endise vene eeskujust.

Kui meie vabadusesõjajaegne sõjaväge organisatsioon vähemalt mõnes asjus sarnanes veel endisele Venele, — midagi pidime ju eeskujuks võtma — siis meie praegune kaitseministeerium ja kaitseväge organisatsioon ei sisalda enam midagi olulist, mis sarnaneks endisele Venele. Koguni nimi on teistsugune. Ja meie kaitseväge kasvatus, distsipliin, väliskombed, sisemine elu, ülemate ja alluvate vahekorrad, rivivormid, lahingutegevuse põhimõtted, meie kaadri ettevalmistus — õppeasutised, Kõrgem Sõjakool ja Sõjakool j.n.e. j.n.e. — on seal tõesti veel midagi endisest Venest? Mitte jälgegi!! Kui kuski meie vabariigi ametkondadest on järjekindlalt ja püsivalt püütud otsida ja arendada kõike, mis on eestipärane — siis seda just meie kaitseväes. Kogu kaitseväge kaader on juba täiel määral välja õpetatud või ümber õpetatud meie oma eeskirjade, juhendite ja tegevuse põhimõtete alusel. Seda tööd teevad praegu ja jätkavad tulevikuski meie oma inimesed, oma emakeeles, püüdes järkjärgult ja kildkilt ehitada üles meie oma lahingudoktriini, vastavalt meie olukorrale ja tegevusevõimalustele.

Püsiva, kavakindla tööga, suure mürata ja kärata, meie ehitame üles oma sõjandust, loome oma riigikaitset. Meie ei taha enam midagi kuulda endisest Venest, kui meie töös selgub puudusi, nagu seda leidub igasuguses töös, siis jätkugu julgust need puudusedki ja eksimused võtta eesti puudustena. Mis lohutust see võiks kellelegi pakkuda neid veeretada õndsas endise vene eeskuju kaela?!

*

Lp. kindral Laidoner puudutab muuseas ka meie idanaabri sõjaväge, tähendades, et see olevat „üks kõige tugevamaist maailmas“.

Mul puuduvad täiesti isiklikud tähelepanekud N. Vene sõjaväest. Kuid tuginedes nende inimeste arvamusele, kes asjatundjadena seda sõjaväge kõigis ta tähtsamates eluavaldustes isiklikult on tundma õppinud pi-

kema aja jooksul, võrreldes neid tähelepäneskuid minu enda vaatlustega mõne parema sõjaväe kohta Lääne-Euroopas, meie küll peame jõudma otsusele, et ka siin lp. kindrali hinnangut tuleb võtta vähemalt väga suurte korrektiividega. Kuid see on küsimus, mille ligem käsitus antud teema seisukohalt meid erilisel ei huvita, mispärast olgu mainitud vaid möödamindes.

*

Tehes üheltpoolt täiesti maha meie riigikaitse, ülistades teiselt poolt meie naabreid, lp. kindral Laidoner annab oma intervjuus ühtlasi mõnesugusi ideid, millele tema arvates tuleks rajada meie riigikaitse tulevikus. Kuna meie kaitseväge keskjuhatuse on alaliselt otsinud ja praegugi otsimas neid kõige õnnelikumaid vorme, millesse valada meie riigikaitse aparaat, siis need ideed meile on eriti huvitavad. Jättes kõrvale kaitseväge juhataja küsimuse, mille otsustamine on viibinud ainult poliitilistel põhjustel, ma lp. kindrali ettepanekutest näen õieti kaks domineerivat põhimõtet, mis väärivad erilist tähelepanu. Need on:

- „väike sõjavägi, hästi varustatud ja heade juhtidega“;
- „üleminek vabatahtlikkudele seltskondlikkudele organisatsioonidele.“

Võib olla, et need kaks põhimõtet tõesti ongi see ideaal, millele tulevikus peame rajama oma riigikaitse. Kuid enne, kui asuda selle ideaali hindamisele, veel vähem ta realiseerimisele, peab ta kõigepealt väljendama hoopis konkreetsemalt ja üksikasjalikumalt. Niiviisi üldiselt öelduna need põhimõtted näivad veetlevaina vaid vähikuile. Kuid neid ligemalt vaadeldes, kerkib otsekõhe ülesrida tõsisemid küsimusi, millele vähemalt kõrvalolija ei leia iseseisvalt mingisugust vastust. Mõned neist küsimusist alljärgnevas.

1. Mis on õieti meie oludes „väike, hästi varustatud sõjavägi“, kuidas see on mõeldud?

Meie teame, mida selle all mõtleb umbes samalaadilise idee ja organisatsiooni leiutaja Saksamaal, kindral v. Seek. Meie teame ka, et sakslased, kindral v. Seektiga eesotsas, seltskondlikult väikese, elukutselise armeega ise sugugi rahul ei olnud, vaid kogu oma mõju Genfis ja mujal maksma panid, kuni nad said rahvusvahelise tunnustuse oma „Gleichberechtigung“ ideele riigikaitse alal. See kõik on meile teada ja selge. Kuid sealjuures meile on täiesti tume, mida lp. kindral Laidoner mõtleb õieti „väikese sõjaväe“ all meie oludes. Mida kujutab endast see armee rahuajal, milleks ta areneb sõjaajal, milline on ta sõjatehniline varustus ja tegevuse põhi-

mõtted, võttes arvesse meie rindeid meie maastikku ja kliimaatilisi tingimusi? Meie nimetame praegu juba, ja täie õigusega, oma kaitseväge „väikeseks“. Tekib tõsine küsimus, on meil sõja algul mõeldav veel sõjavägi, mis on väikesest väiksem?

2. Kuidas on mõeldav meie riigikaitsetervikuna „vabatahtlikkude seltskondlikkude organisatsioonide põhimõtetel? Kuidas on, näiteks, mõeldav neil põhimõtetel niisuguste väeliikide olemasolu ja arenemine, nagu seda on lennuvägi, merevägi, muud modernisõjatehnilised formatsioonid; kuidas kujutada endale ette sel juhul meie noorte igaaastast väljaõpet; kuidas on mõeldav rohkemvulise kaitseväge varanduse, mobilisatsiooni tagavarade j.n.e. hoidmine ja valvamine. Lp. kindral Laidoner mainib piirikatet, jättes selle küsimuse siiski täiesti lahtiseks. Ometi ta on üks tähtsamaid. Sellele tuleb juurde veel mobilisatsiooni ettevalmistamine ja läbiviimine, mis meil peab sündima maksimaalse kiirusega ja intensiivsusega — kuidas mõeldakse kõike seda „vabatahtlikkude seltskondlikkude organisatsioonide alusel“ teostada paremini ja otstarbekamalt kui praeguse süsteemi alusel.

3. Lõpuks, kuna on mainitud kahte põhimõtet — „väike sõjavägi“ ja „vabatahtlikud seltskondlikud organisatsioonid“, siis tõuseb küsimus — on nad mõeldud mõlemad üksteise kõrval, nii umbes nagu praegu kaitseväge ja kaitseleit, või kuidagi teisiti? Esiimesel juhul — kuidas kujuneksid siis õieti kummagi organisatsiooni funktsioonid ja ülesanded rahuajal ja sõjaajal?

Kõik need on küsimused, mis tahtmatult tõusevad üles, kui püüda veidi dešifreerida ülaltoodud üldisi põhimõtteid. Sellest, kuidas kujunevad vastused neile põhimõtetetele, oleneb täiel määral ka nende põhimõtetete väärtus ja elujõulisus meie konkreetsetes oludes. Informatsiooni korras olgu tähendatud, et kõiki neid ja veel mitmeid teisi põhimõtteid, kavasid ja kavatsusi meie riigikaitse korraldamise alal on edasi-tagasi sõelatud, kaalutud ja arutatud ka meie kaitseväge keskjuhatuses, küll omavahelistel läbirääkimistel, küll igasugu nõupidamistel ja ettekannetel. Kui sellega seniajani ei ole esinenud avalikult, siis sel lihtsal põhjusel, et leitud lahendused ei ole osutunud küllalt rahuldavaiks, mis küsimuse uurimist on sundinud jätkama.

*

Kokkuvõttes peab jõudma otsusele, et lp. kindral Laidoneri vastus ajalehelt esitatud küsimusele teeb küll diskrediteerivalt

maha meie praeguse kaitseväe, kuid jätab sealjuures tegelikult täiesti lahendamata küsimuse, kuidas peaks siis meie riigikaitse olema korraldatud tulevikus. Meile tundub, et just selline viis meie riigikaitse küsimuste käsitlemiseks on kõrgemal määral ülekohtune meie kaitseväe, eriti tema juhtkonna kohta, milletõttu viimane kõrgeimast ülemast mada laimani tunneb end olevat sügavasti haavatud. Olgu see käesolevaga kõige rõhuga alla kriipsutatud meie ajakirja veergudel.

Kuigi selline ülekohus on tõsiselt häirinud meie kaitseväe juhtide pere, meie tööd ja tegevust edaspidi ei pea see mõjutama vaeheimalgi määral. Kaitseväe ohvitserkond ja allohvitserkond teadku, et meie ülesanded ja kohused seisavad võrratult kõrgemal üksikute isikute arvamustest ja väljendustest. Eesti Vabariigi relvastatud kaitsejõududele võib anda palju nimesid ja organisatsiooni nimesid vorme — iga juht võib seda teha oma maitse ja fantaasia kohaselt.

Kuid mitte see pole peaasi. Meie kaitsejõudude lahinguline väärtus peitub mitte ta nimesed ega vormides, vaid — hoopis millestgi muus.

See midagi muud oleme meie ise. Meie kaitse, elukutseline sõjaväeline kaader — ohvitserkond ja allohvitserkond, tema kohusetruudus ja kutselised võimed, on lõppude lõpuks see selgroog, millele tugineb igasugu riigikaitse süsteem ja organisatsioon. Rõõmustaval viisil kriipsutab seda alla ka lp. kindral Laidoner.

On hea igasugu süsteem, mis tagab meie kaitsejõudude elukutselise kaadri normaalse ettevalmistuse ja arengu ning a priori hukkamõistetav kõik, mis viib selle kaadri lagunemisele ja hävinemisele.

Selle teadmisega jätkame igati oma ülesannete kohaselt meie usaldatud kohuste täitmist endise innuga, endise hoole ja usinusega!

Sõjas langesvääriga Lemsalust kuni Koivani

20.—24. juunini 1919. a. *)

K. Laurits.

On kujunenud ilusaks kombeks et Vabaduseristi vendade koosviibimistel mälestatakse ja tuletatakse meelde üksikuid sündmusi Vabadusesõja päevilt. Selleks otstarbeks on korraldatud juba rida ekskursioone endistele lahinguväljadele.

Enamik neist kohtadest, kus meil tuli teotseda 14 aasta eest, on jäänud väljaspoole Vabariigi piire ning nende külastamine on kas raskesti teostatav või koguni võimatu. Selle tõttu on võetud ka tänasessa päevakorda ettekanne ühest episoodist võitluses langesvääriga.

Mina peatun oma ettekandes sündmuste juures, mis leidsid aset sõjas langesvääriga Lemsalu — Kolzeni — Engelhardshofi suunas 20.—24. juunini 1919. a. Eksiarvamuste ärahooidmiseks olgu märgitud, et selle küsimuse vaatlemisele võtmisega ei ole tahetud neid sündmusi eriliselt teiste analoogiliste Vabadusesõja lahingute seast välja tõsta või alla kriipsutada; nad on võetud vaatlusele üldises korras.

Ettekande koostamisel olen kasutanud allikatena raamatut „9. Eesti rahvaväe ja

laväepolk“ (K.-ü. „Kooli“ kirjastus 1921), kindral Reek'i kirjutist „Lemsalu — Roopa — Võnnu — Ronneburi lahing“ („Sõdur“ 1928, nr. 6—8) ja pea kõigilt asjaosalistelt ohvitseridelt ja mõnelt allohvitserilt saadud andmeid sündmuste kohta.

Üldmärkusi.

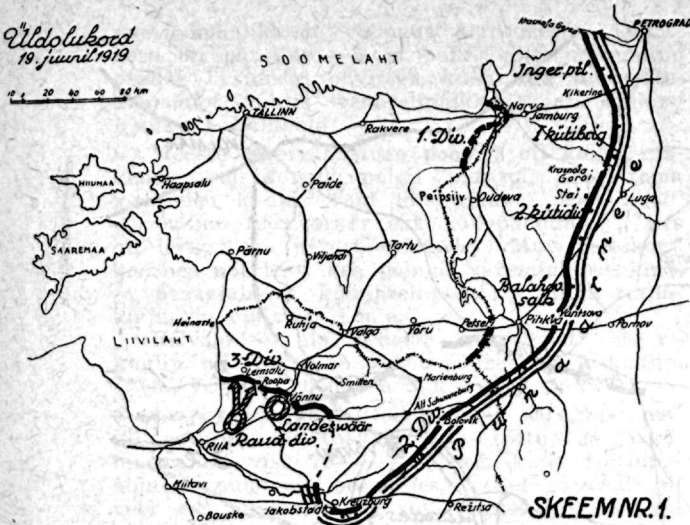
Juunikuu keskpaigas 1919. a. oli üldine olukord meie rindel üldjoontes nii, nagu kujutatud skeemil nr. 1. Sellest olukorrast paistavad silma järgmised asjaolud:

- vastane on visatud välja Vabariigi piiridest ning sõjaline tegevus areneb väljaspool meie territooriumi;
- meie väed kaitsevad ka Lätit idast kuni Kreuzburini;
- 3. div. osad, jälitades punaseid, on jõudnud sügavale Põhja-Läti territooriumile;
- Põhja rindel meie vägede ees teotseb n. n. Põhja-Lääne armee, kas edukalt või mitte — see pole praegu tähtis.

Paistab, et on tekkinud olukord, kus võisime hakata mõtlema rahule ning alata riikliku kui ka iga üksiku kodu korraldamise töid.

*) Kokkuvõtte minu ettekandest 3. jaan. 1933. a. Vabaduseristi kavaleride aktusel Ohv. Keskkogu ruumides. K. L.

Uldolubora
19. juunil 1919

Kuid just sel ajal tekivad ähvardavad pilved lõunast. Lätimaale oli jäänud end. saksa okupatsioonivägedest suuremal arvul sõjaväelasi. Need koondati n. n. raudsesse diviisi kindral von der Golzi juhatusel.

Samal ajal koondusid enamlaste vastase võitluse tähe all ka baltlased sõjaväeliseks organisatsiooniks nimega **l a n d e s v ä ä r**.

Maikuu alul teostati nende poolt Läti demokraatliku valitsuse kukutamine Liibavis ja selle asemele seati Needra valitsus, kes tugenese tunduval määral landesväärile. Nii landesväär kui ka rauddiviisi anti kindral von der Golzi juhatusse alla. 23. mail landesväär ühes Lõuna-Läti väeosadega vabastas Riia enamlaste võimu alt.

Oli arvata, et landesväär pöörab nüüd oma tegevuse itta — enamlaste vastu ja sellega kergendab ka meie olukorda.

Kuid selle asemel landesvääri osad jätkasid liikumist põhja ja 2. juunil nende eelosad jõudsid juba Ramotski jaama.

On arusaadav, et meie kujunes väga raske olukord: 2. div. osad kaitsevad rinnet kuni Kreuzburini, samal ajal nende seljataga asuvad võõrad väed, kelle tegevuse eesmärkide suhtes puudub selgus. Selle tõttu ka meie Ülemjuhataja pöörab nõudmisega landesvääri poole, et nemad viiksid oma jõud lõuna poole Koiva j. (Riia lahest kuni Segevoldini), Niitau, Alt Peebalgi ja Neu Schanneburi joont.

Needra valitsus nõudis omakord, et meie puhastaksime Põhja-Lätimaa. 5. VI meie soomusrong pidi kontrollima, kas landesväär on lahkunud Ramotskist, kuid Ammati silla juures võeti soomusrong landesvääri poolt tulega vastu. Sellega oligi sõjaline tegevus alanud. Öösi 5./6. juunil landes-

väär vallutas Võnnu. 8. juunil ettevõetud meie vastukallaletung Võnnu vallutamiseks ei annud tagajärgi.

Maailmasõjaaegsete liitlaste vaheltsobitusel sõlmiti 10. juunil vaherahu meie ja landesvääri vahel, mis kestis kuni 19. VI kella 0800. Seda aega kasutasid mõlemad pooled oma jõudude koondamiseks.

19. juuni hommikuks olid poolte jõud paigutatud ja koondatud nii, nagu näidatud skeemil nr. 2. Sellest paistab silma, et meie jõud on paigutatud kaitsele laial rindel ja puudub veel varu. (Skeemil ei ole näidatud soomusronge, mis teotsesid raudteel.) Neile tulid juure 21. juunil Kuperjanovi patalj. ja 22. juunil Kalevi Maleva ja 1. rüg. I pat., peale selle suurtükiväge ja s.-ronge. Von der Golzi jõud on koondatud kahte gruppi: 1. rauddiviisi meie tiiva vastu ja landesväär meie keskkoha vastu. 19. juuni hommikul von der Golzi väed algasid edasiliikumist põhja poole; sellega algaski sõjaline tegevus uuesti ja ühtlasi algas ka n. n. Lemsalu—Võnnu—Roopa—Ronneburi lahing, mis kestis kuni 24. juunini ja lõppes von der Golzi vägede paiskamisega Koiva jõe taha.

Missugune oli vaenlase tegevusekava üldse ja tema vasakul tiival eriti.

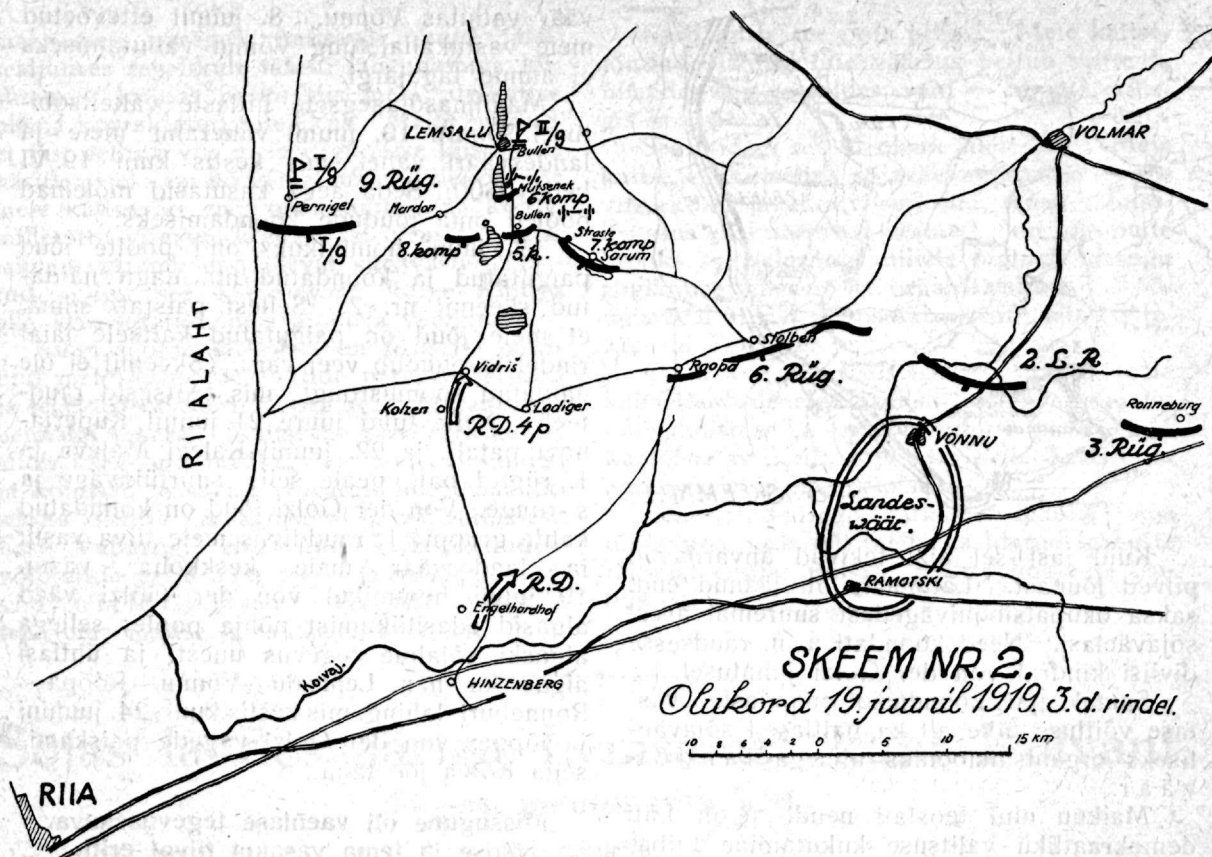
Kindral von der Golz oma mälestistes kirjutab, et temal olnud kavatsus haarata Eesti jõude oma vasaku tiivaga. Kuid temal pole olnud andmeid selle kohta, kui kaugele ulatub eestlaste parem tiib. Selletõttu pealetungi käsus haaramise suund märgiti tingimusi ning selle kohaselt pidi tegevus arenema järgmiselt:

1) vasaku tiiva kaitseks üks pataljon rauddiviisist Lemsalu suunas. Kolonn algas liikumist 19. VI hommikul esimesena ja liigub kuni Kolzeni mõisani; kui kolonn ei avasta selles suunas suuremaid vastase jõude, siis suunatakse pealöökk haaramiseks üle Roopa alevi. Kui aga Lemsalu suunas avastatakse vastase suuremad jõud, siis ka haarav pealöökk suunatakse üle Lemsalu.

2) Peasuunas liigub rauddiviisi kolonn (4 pataljoni, 2 eskadroni ja 4 patareid) kas Roopa või Lemsalu suunas.

3) Samal ajal landesväär oma parema tiivaga pidi haarama üle Ronneburi. Nii üldjoontes von der Golzi plaan tema oma kirjelduse järgi.

Selle kava kohaselt rauddiviisi üks pataljon + 1 eskadron ja 1 patarei kapten Blankenburgi juhatusel algas liikumist 19. juuni hommikul Kolzeni peale. Siin neil

ei olnud vastas kedagi ja selletõttu ka rauddiviisi peajõud saadeti Roopa suunas.

Olukord 9. polgu rindel.

3. diviisi paremal tiival seisis 9 jalaväepolk mererannast kuni Lemsalu—Kolzeni teeni (s. a.) umbes 40 km pikal rindel. Polgus oli sel ajal 2 pataljoni, neist I seisis Pernigeli ja II Lemsalu raioonis. Nagu selgus von der Golzi kavast, rauddiviisi tiivakaitse-pataljon pidi liikuma Kolzen—Lemsalu suunas, sellepärast vaatleme ka vaid neid meie jõude, kellega tuli kokkupõrge, s. o. 9. polgu II pataljoniga.

Pataljoni ülesanne — kaitsta Riia—Lemsalu tee suunda.

Pataljonis oli sel ajal 4 roodu, igas roodus 100—120 meest. Peale selle oli pataljonile juure antud jalamaakuulajate komando (umbes 30 meest), 4. patarei 1 rühm (2 inglise suurtükki) ja 9. polgu patarei (2 vana süst. vene välja-suurtükki).

19. juuni hommikul need jõud olid paigutatud järgmiselt (v. skeem nr. 3):

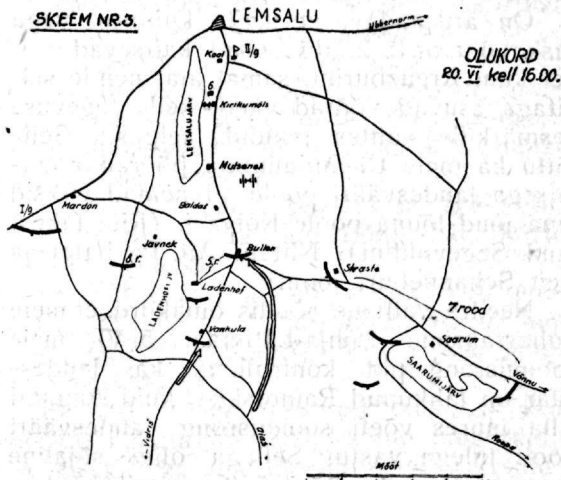
- 8. rood — Stepneek—Jaavneek;
- 5. „ — Bullen—Ladenhof;
- 7. „ — Stwasde—Buke—Saarum;
- 6. „ — Lemsalu koolimaja;
- luurajate k-dost — pool Widrischi m. ja pool Lemsalu koolimajas;
- 4. patarei rühm — Mutseneki talus;
- polgu patarei — Lemsalu k.-m. juures;
- pataljoni staap — üksikus majas.

Pataljoni naabrid — paremal I pataljon, kelle vasak tiib Tukuri talu juures, vasakul — Tal-

linna üksik eskadron Roopa alevis. Seega pataljon teotes peaaegu iseseisvalt, üksikult, sest vahed naabriteni olid väga suured. Pataljon oli valinud oma kaitsepositsiooni nii, et ta oli 9 km rindel laiaili paisatud, kusjuures üksikud roodud kujutasid õieti praeguseaja mõistetele sarnanevaid toetusepunkte.

Missugust sõjalist jõudu kujutas endast pataljon tol ajal?

Pataljoni isikulises koosseisus olid 17—36 a. mehed. Umbes 35% meestest oli saanud sõjalise ettevalmistuse alles Vabadusesõja ajal (Pärnu kaitsepataljoni mobiliseeriti nimelt

noori kohalikkude võimude algatusel). Ohvitseri oli pataljonis 6 ja pataljonile juureantud osades 1 suurtr. ohvitser, kuna aga luurajatekomandot juhtis vene lipnikkudekooli õpilane (junkur) Reinhold.

Meeste ettevalmistuse poolest oli kõige raskemas seisukorras polgu patareid, sest tema koosseisu kuulus vaid üks ainuke „spetsialist“ — endine feierverker ehk „ühepaelamees“, kes oli ühtlasi ka patareid ülemaks. Muu meeskond koosnes noortest, kes polnud varemini teeninud, ja peajaslikult küla-intelligentsist, nagu vallakirjutaja õpilased j. n. e.

Relvastuse alal väärrib märkimist, et r. kuulip. oli vaid 1 (5. roodu juures) ja k. kuulip. 6 (6., 7. ja 8. roodus à 2 k.-k.).

4. patareid rühmas oli moodne varustus; polgu patareid oli raskusi selle tõttu, et laske-moona oli vist 70—80 mürsku, kuna sihtimisabinõud puudusid pea täiesti. Sel patareid oli veel see puudus, et ta sai paigast liikuda vaid küüthobustega.

Riide- ja muu varustuse kohta öeldakse harilikult, et meil ei olnud mingisugust varustust. Kuid seda ei või võtta sõna-sõnalt, sest päris alasti polnud keegi, aga see riidevarustus oli selline, nagu keegi oli kodunt kaasa võtnud. Jalanõude poolest olime vaesed — palju mehi oli paljajalu. Hobuseid oli vaid üks igas roodus, ratsahobuseid 1, nimelt pataljoni ülemal.

Telefonideks olid seinaparaadid; kaablit õige vähe; peajaslikult kasutati olevaid juhtmeid, okstraati j. n. e.

Seesugune puudulik varustus oli polgus selle tõttu, et ta vormeeriti viimasena. Kuid oli vist ka teisi väeosi tol ajal viletsa varustusega.

Nüüsgusel pataljonil tuligi 19.—24. juunini maadelda alul rauddiviisi tiivakaitse-pataljoniga ja 23. juunil Engelhardshofi m. juures koguni rauddiviisi kolme pataljoniga.

Sündmused käik 19. juunil oli väga lihtne ja lühike. Saksa eelosad kohtasid meie luurajatega Videischi m. pargis. Siin sai surma Lemsalu linna komandant, lätlane, mereväe-leitnant Gelbe ja meie luurajad taganesid Aiaschi mõisa.

Sündmused 20. juunil.

Pärast lõunat sakslaste eelosad, kes liikusid kahte teed mööda, sundisid meie luurajaid Aiaschi ja hiljemini valvetõkke Vanküla juurest lahkuma. Siin õieti ei olnudki lahingut, sest meie mehed kartsid, et neid haaratakse vasakult.

Sakslaste kohta oli teada, et tuleb umbes 1 pataljon, 1 eskadron ja suurtükiväge; peale selle asetsevad suuremad jõud Engelhardshofis.

5. rood, nagu märgitud, seisis kahes osas: II rühm ühes rooduülemaga seisis Bullenis, siin oli ka ainuke raskekuulipilduja; üks rühm samast roodust ja pool luurajate k-dost, mõlemad allohvitseri juhatusel, seisis Ladenhofis.

Kella 1900 ajal pataljoniülem, arvestades olukorda, teeb järgmised korraldused: 8. rood — liikuda ümber Ladenhofi järve — selle järve lõuna kaldale ja tungida sakslastele kallale seljatagant; 6. rood ja pool luurajate k-dost — kohe tulla Mutseneki talu juurde, kus antakse täiendavad korraldused; 7. rood — kui ees ja eriti Roopa poolt ei ole midagi ähvardavat, koonduda roodu paremale tiivale ja tungida kallale vastase paremale tiivale (skeem nr. 3).

Samal ajal polguülem käsib 3. roodul tulla

Jaavneeki talu juurde, kus ta läheb II pataljoni ülemale käsutusse.

Sel ajal, s. o. kell 1900 on pataljoniülemal veel kavatsus asuda vastukallaletungile siis, kui sakslased tungivad peale 5. roodule, s. o. anda lahing Bulleni ja Ladenhofi ees.

Kella 2000 ajal aga muutus olukord selle tõttu, et 5. roodu mehed taganesid Ladenhofist välja. Sündmused ise arenesid siin järgmiselt: sakslased, kasutades rukkipoõldu tee ääres, pugesid 5. roodu osade vahele. Mehed, kes seisis Ladenhofis, sattusid selletõttu paanikasse ja algasid taandumist. Nii oligi meie rinne läbi murtud ja sakslased jätkasid edasilikumist.

Polgu- ja pataljoniülema katsed Baldaši talu juurde kogunenud väljataganenud meestega minna vastukallaletungile, ei anna tagajärgi ja need mehed koondatakse Lemsalu järve läänekaldale viiva tee sulgemiseks.

Vahepeal sakslased jätkavad edasitungi, kusjuures suurtükitali koondatakse Bulleni m. peale. Siin asuvad 5. roodu osad tule mõjul ja osalt kartusel, et neid haaratakse ja teistest ära loigatakse, taanduvad, samuti taandub 4. patareid rühm. Nii kujunebki seisukord kella 2100-ks, et sakslastele on tee vaba kuni Baldaši taluni, ja siingi on vastas vaid pataljoni ülem üksipäini oma ratsahobusel. Sel kriitilisel momendil ilmub junkur Reinhold 18 mehega pataljoniülema juurde Baldaši oja kaldale. Mehed paisatakse ahelikku ja siin algab ka kohe tulevahetus sakslastega, kes on tulnud Baldaši talu õue.

Selles tulevahetuses saab surmavalt haavata junkur Reinhold, kuid sakslaste n. ö. „edasi-tung joostes“ pannakse mõneks minutiks seisma.

Sel ajal jõuab joostes orgu 6. rood ltn. Li-lienblatti juhatusel; rood juhitakse oru kaudu varjatult kuni Baldaši veskini ja siit, kasutades võsastikku, tormatakse sakslastele kallale.

Sakslastel liikusid esijärgus 2 roodu, kuid üks neist oli jäänud liiga kauaks peatuma Bulleni m. Kuna eskadron liikus Ladenhofist Lemsalu peale teist teed kaudu, siis oligi seisukord nii, et meie 6. rood tungis kallale ühele roodule või õigemini — meie 6. roodu vastu oli sakslastel vaid üks rood. Et meie vastulöökk tuli täiesti ootamatult, siis ka tagajärjed ilmsesid kohe, nimelt Baldaši juurde välja tunginud sakslased taandusid. Lahingus sai haavata 6. roodu ülem.

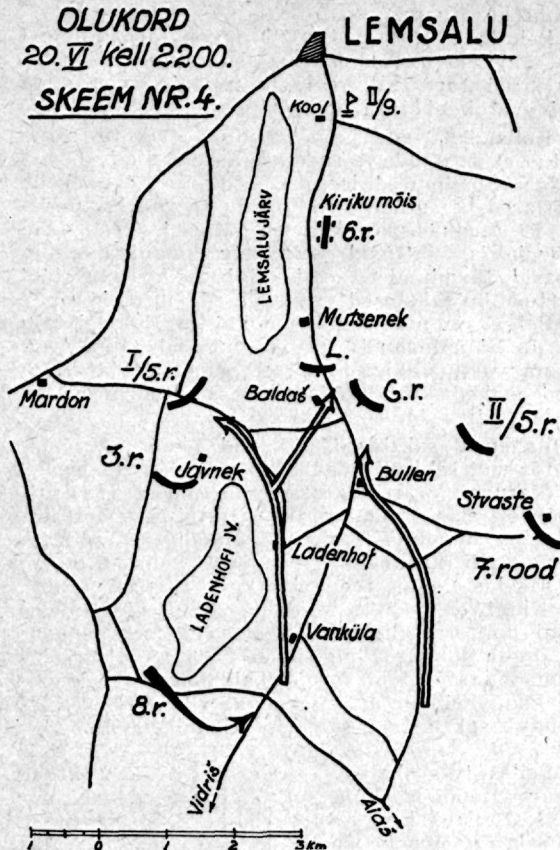
Kuid sellega ei olnud veel seisukord lõplikult päästetud, sest puudusid teated, kus on 5. ja 7. rood, kas 8. rood jõuab juba mõjutada sakslaste seljatagust, kas saksa eskadron ei lipsa meile seljataha, sest eskadroni vastas olid vaid Ladenhofist väljataganenud mehed, ja kas 3. rood on jõudnud juba kohale.

Nii oli lähem pool tundi täis kõige raskemaid muresid.

Algas kiire jõudude korraldamine ja otsimine. Esimesena saab käsu suurtükivägi: avada tuli Bulleni ja Ladenhofi peale. 4. pat. rühm on veel liikumisel; rüg. patareid asub küll positsioonil, kuid temal puuduvad sihtimisvahendid ja otsekohene telefoniside. Talle antakse siiski käsk avada tuli ja lasta 30 pauku, siis oodata korraldusi. See käsk anti pataljoni staabi kaudu ja sealt käskjalaga edasi umbes 500 sammu kaugusele.

Peagi luuakse side 5. rooduga ja 5. ja 6. rood algavad kallaletungi (sk. nr. 4). Samal

OLUKORD
20. VI kell 2200.
SKEEM NR. 4.

ajal, nagu selgus hiljem, oli jõudnud 8. rood sakslaste seljataha. Kell 2230 on endised seisukohad juba tagasi võetud. Pimedust ja 7. roodu liigset tagasihoidlikkust kasutades poevad sakslased teist teed kaudu tagasi, jättes maha 19 surnut, 7 klp. ja umbes 100 püssi. Lahingus on saanud surmavalt haavata kpt. Blankenburg.

Nii lühidalt selle lahingu käik ja tulemused. Von der Golz kirjutab, et aktiivne Blankenburg on astunud üle temale antud ülesandest — passiivsest tiivakaitsest, minnes kallaletungile, kusjuures pataljon olevat sisse piiratud ja ainult pimeduse tõttu läinud korda pääseda. Meie tegevusest väärrib märkimist kavatsus anda vastulöökk vastupanupositsiooni ees. See teostus tegelikult küll positsiooni sees, kuid tähendatud kavatsusega pandi liikuma laialinõudud roodud, ning ainult selle tõttu nad jõudsid õigeaks ajaks määratud kohtadele.

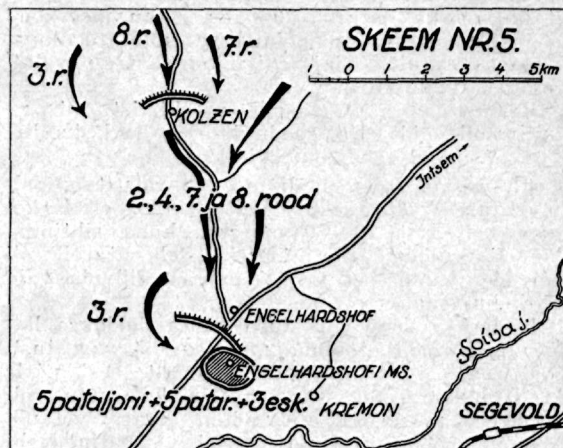
Sündmused 21. ja 22. juunil.

21. juuni õhtul 5. ja 6. rood saadeti appi 6. polgule Roopa alla.

Samal ajal II pataljon + 3. rood, milline nüüd oli II pataljoni käsutuses, algas edasitungi lõunapoole. 22. juuni varahommikul vallutati Veveri talu; siin sai surma lipnik Kogger. 22. juunil hilja õhtul vallutati Kolzeni m. (vt. skeem nr. 5).

Kui nüüd märgime, et samal päeval käisid lahingud Stolbeni m. all, põhjapool Võnnut ja Rauna jõe joonel, siis selgub ka, missuguse tähtsuse omas seesugune 9. polgu kauge edasitung 3. div. operatsiooni suhtes.

23. juuni hommikuks olid rüü. I pataljoni 2. ja 4. rood toodud vasakule tiivale. Kella 1100 ajal saadi käsk — polgul ühes 6. polgu osadega ära võtta Engelhardshofi ja Hinzenbergi mõisad. 6. polgu osade kohta oli aga teada, et nad hommikul algasid pealetungi Roopa alevile, s. o. nad olid umbes 20 km tagapool. Selletõttu otsustati alata kallaletungi üksinda.

Kallaletungi kava oli järgmine:

I grupp — 2. ja 4. rood tungivad peale Intsem—Engelhardshofi tee suunas;

II grupp — 7. ja 8. rood tungivad peale Kolzen—Engelhardshofi tee suunas;

3. rood haarab paremalt.

Seega pidi algama kallaletung kolmest küljest korraga.

Pealetungil aga I grupp sattus õigest suunast kõrvale ja ühines II grupiga. Järelikult kujunes õieti kallaletung rindelt 4. rooduga, kuna haaras vaid üks rood (skeem nr. 5).

Pealetung rindelt pandi varsti seisma, sest vastas olid suured jõud — peaaegu kogu rauddiviis. Meie 3. roodu pealetung arenes alul edukalt — roodul läks korda ära võtta sakslaste patareid, kuid vastulööggiga sunniti rood taganema, kusjuures roodu kaotused olid väga suured (13 surnut ja 27 haavatut). Lahing kestis pimedata tulekuni.

Sel kallaletungil oli siiski nii suur mõju, et sakslased veel samal õöl, s. o. 23. vastu 24. juunit taandusid üle Koiva jõe, jättes maha peale muu 3 suurtükki.

*

Nii see sündmustik, mida tahtsin täna meelde tuletada. Nagu nägite, ei olnud siin midagi iseäralikku; see oli vaid üks neist sadadest piltidest, mis meie võisime näha pea iga päev Vabadusesõja kestel kõigil meie rinnetel.

Minu ülesandeks ei ole hrakata siin tegema järeldusi ja tooma sõjalisi õpiseid sellest operatsioonist või anda selle sündmustiku hinnangut Lemsalu—Võnnu—Ronneburi lahingu suhtes ja 9. polgu tegevuse suhtes eriti, — seda kõike teeb ajalugu omal ajal.

Üht asja tahaksin siiski märkida, mis võib olla, on tähtis tänapäeva suhtes. Tänapäeval räägitakse kõikjal majanduslikkudest raskustest ja võrreldakse tänapäeva raskusi oma ulatuselt raskustega Vabadusesõja päevil. Öeldakse, et tänapäeval on võitlus olemasolu eest sama tõsiselt päevalkorral, nagu 13—14 a. eest.

Aga kui nii, siis vahest ehk leidub abinõude seas, mis meid viisid välja raskustest tol ajal, ka niisuguseid momente, mis on kohaldatavad tänapäevalgi?

Võitlustes landesvääri vastu olime meie, nagu märkisime varemalt, varustuse, s. o. materjaalsete võimete poolest viletsad, võrreldes rauddiviisi meestega, kes olid eeskujulikult riietatud, teraskiivrites, suure arvu kuulipildujatega, käsigranaatidega j. n. e.

Kui vaatleme sündmusi Baldaši põldudel 20. juunil, siis paistab silma, et vaid kindel usk ja kõigi asjaosaliste hea tahtmine ning püüdmine olid need peategurid, mis viisid meid võidule.

Kui meelestame üksikute roodude tegevust, siis selgub, et näiteks 3. rood tuleb peaaegu joostes 4 km läbi, et jõuda rutiini kohale. Samuti luurajate-komando ja 6. rood tulevad joostes Mutseneki juurest Baldaši juure, just nagu oleks siin midagi saada või nagu jaotataks siin midagi. Kuid meie teame, et siin ei olnud midagi saada-va ega ka ei jaotatud midagi. Veel rohkem — need jooksjad teadsid väga hästi, mis igat üht nende seast siin kõigepealt

võib oodata. Aga nad tulid siiski joostes, sest siin oli selgunud haige koht, siia pidid koonduma kõik pingutused. Ka see polgu patareiuülem, kes nähtavasti sel ajal rindelt tulevate teadete mõjul oli eeskätt mures sellega, kust saada igaks juhuks küüthobuseid, hoolimata sihtimisabinõude puudusest, avab siiski tule. Kuhu need pommid ka ei langenud, kuid üks oli kindel — niipea kui kõlasid paugud, kostsid jalameestest hüüded: „Poisid, edasi! Meie surtükivägi juba tulistab!“ Ja sellestki piskust oli juba oma osa abi vaenlase väljaviskamiseks Bullenist ja Ladenhofist.

Võib olla, et seesugused ühisel jõul ja hea tahtmise juures ettevõetud abinõud võivad viia meid välja ka praegustest raskustest.

On selge, et meie Vabaduseristi vennad ei oma tänapäeval nii üksikult kui ka kogusummas neid materjaalseid jõude sellisel määral, nagu seda oleks vaja praeguste raskuste võitmiseks. Kuid enne materjaalset abiandmist on vaja leida head tahtmist ja tunda tõelist haiget kohta, samuti tahtmist sellele abi anda. Sellise äratundmise ja tahtmise peavad omama kõige laiemad rahvakihid. Tõelise haige koha leidmise selgitamisel ja abistamise tahte süvendamisel võiksime aga paljugi kaasa aidata. Seda õigustavad meid tegema Vabadusesõja kogemused. Selleks kohustavad meid ka Vabadusesõjas riikliku iseseisvuse eest kantud rasked kaotused.

Mõtteid mundrikandmise kohta.

Vormiriete kandmise piiramine avalikes kohtades on tekitanud mõningaid raskusi, ja eriti neile, kellel puudub vajalik erarietus. Võib olla, leitakse võimalikuks võtta revideerimisele vastavad kitsendavad määrused nende pehendamise mõttes. Toimetus.

Kohtasin mõne aasta eest Tartus kadunud major O s k a r J a l a j a s t. Kutsusin ta „Vanemuisesse“ lõunale. Kõhkles: olevat antud määrus, mis keelab ohvitseridel ja kaitseväe ametnikel minemast lokaalesse, kus müüakse alkoholilisi jooke.

Olin ebameeldivalt üllatunud. „Vanemuisel“ on olnud kaheldamata tähtis koht Eesti kultuur-elus, on seda nüüdki. Ta einelaud on viisakas ja korralik asutus, kuhu sobib minna igal korralikul inimesel, ainult mitte Eesti Vabariigi ohvitseril mundris!

Sain avatelejaks — major Jalajas rikkus määrust ja tuli „Vanemuisesse“. Kuid mehel ilmusid seal pisarad silmi: Eesti ohvitseri mundris olevat ta võtnud osa võidurikkast Vabadusesõjast, mis pani aluse Eesti

iseseisvusele, nüüd aga ei sobivat tal samas mundris astuda soliidsesse lokaali, kuhu võib igaks viisakaks ja korralik inimesel minna. Ja seda ülidemokraatlikus maas!

Muidugi võib leida riike, kus on seda-laadi kitsendused maksvusel. Kuid igal pool on oma olud ja oma tingimused, mis sunnivad tegema vastavaid korraldusi ja kitsendusi. Mida taotletakse meil nimetatud määrusega?

Kas arvatakse, et ohvitserid ei oska ega suuda end lokaales, kus müüakse alkoholilisi jooke, alati korralikult pidada ülal? Vaevalt on see kartus põhjendatud.

Küll võib vahel harva juhtuda, et üks või teine ohvitser alkoholi mõjul veidi muutub „valjumaks“ ja „elavamaks“ kui

sünnis. Aga sellised üksikud juhtumid ei ole veel põhjuseks sarnaste kitsendavate määruste andmiseks. Peale selle, meie keskused, isegi Tallinn kaasa arvatud, on niivõrra väikesed, et ohvitserid, vähemalt näo järgi, palju tuntakse ja seepärast ei jää teatud lokaali külalisile teadmatuks, kes on võimalik mürgeldaja, kui selleks tõepoolest osutub erariides ohvitser. Võimatu on mõista, mis oleks siis siin päästetud?

Eesti ohvitseri munder ei ole ometi mõni Gessler'i kübar, vaid ta seisab kindlas ühenduses mehega, ja kui mees end halvasti ülal peab, siis ei kaitse see munderi au põrmugi, et mees oli mürgeldamise ajal erariides.

Muidugi tuleb ohvitseridelt valjusti nõuda, et nad end kõikjal laitmatult ülal peaksid, isegi sel juhul, kui nad satuvad olema joovastava joogi mõju all. Kuid sellist seisukorda ei saavutata mõningate välisvahendite ja võtetega, vaid järjekindla kasvatuse ja endakasvatusega, luues traditsiooniline seisuse — mitte seaduse, vaid kutse alusel — uhkuse tunne, kus Eesti ohvitserile saab endastmõistetavaks tarviduseks end pidada ülal kõikjal eeskujulikult.

Sel kitsendaval määrusel on peale muu kahjulik mõju kõlbliselt.

On ju tõsi, et tegelikus elus astutakse sageli määrusist ja korraldusist üle. Kuid kõige vähem peaks kaitseväs selliseid määrusi leiduma, mille kohta valitseb üldiselt tunne, et nad on ebakohased ja mõtetud ning millest üleastumist peetakse seepärast nagu kuidagi õigustatuks.

Aga teatud halb tunne on ohvitseril määruse rikkumisel ometi, eriti, kui samas lokaalis juhtub istuma täie õigusega kaitsevaelane ja vaatab, et ohvitser rikub distsipliini.

Kuid võidakse küsida: miks teeb ta siis seda?

Juhuseid satub mõnigi kord. Palub näiteks tsivilist oma sõpra — ohvitseri lõunale või õhtusöögile — vahel üsna ootamatult ja juhuslikult — ei või ometi ohvitser tsivilisti kasiinosse kutsuda, sest siis oleks ju viimane ohvitseri külaline, kuna lugu peaks siin olema ümberpöördukt. Ja kui ohvitseril puudub erariietus, ei saa ta kunagi lokaalesse minna, kus käivad ta tuttavad ja sõbrad ning kus ohvitser võiks vahel otsida ka muud seltsi, peale oma ametivendade.

Või arvatakse, et igal vabariigi ohvitseril võiks erariietus olla?

Muidugi ei saa selle vastu midagi ütelda, kui ohvitseridel on luba erariietust tarvitada. Aga halb on asi, kui see muutub kaudsel viisil sunduslikuks, nagu tähendatud määruse läbi, või kui erariietust hakatakse ühe osa ohvitseri enda poolt siin või seal mundrile eelistama, või kui seltskonnas nähakse ohvitseride erariiete kandmises mingit nooblimat olekut.

Kõige pealt ei tohitaks unustada, et erariietusel on vaid siis seltskonna elus teatud väärtus, kui see riietus on täielik ja hea.

Ükski ohvitser ei tõsta seeläbi oma seisuse — kutse — nime, kui ta ilmub igapäevases eratööülikonnas sinna, kus teised on cutaways, smokingis või frakis, vastavalt aja ning koha tingimustele, või üldse erariietuses, mis seltskondlikult maksvaks tunnistatud kommete järele ajale või kohale ei sobi.

Tähendab, kui ohvitser tahab erariietust avaramalt tarvitada, peab tal olema täieline seltskondlikele nõuetele vastav garderoob. Selleks aga kulub nii palju raha, mida ainult vähesed meie kaitseväs ohvitseridest võivad endale lubada.

Siia juurde tuleb veel üks asjaolu.

Munder peab ju hästi istuma, et mees näeks korralik välja. Aga erariietusega on asi siin veel kurjem. Ta peab olema laitmatult — seetõttu harilikult kallilt — õmmeldud, sest muidu jätab ta õige halva mulje. Mitte harva ei juhtu meil nägema ohvitseri, kes seeläbi välimuses ainult kaotavad, et nad kannavad halvasti õmmeldud — vahel ka halvast materjalist erariietust — kuna nad mundris hästi soodsamad paistavad.

Võidakse ju veel ütelda, meil on demokraatlik rahvas, siin ei ole tähtis, millises riietuses kuskile minna ja seepärast aitab küllalt, kui ohvitser omab ühe hea hariliku eraülikonna.

Muidugi, Eestis ei panda veel täpsat rõhku riietusele, ja vahel võib näha inimesi teatud juhtudel riietuses, mida lääne-maailmas peetakse täiesti lubamatuks.

On ju mujalgi leidunud mehi, kes on ignoreerinud riietuse nõudeid. Näiteks tekitas Londonis suurt võõrastust, kui praeguse kuninga kroonimise ajal tookordne Austraalia peaminister Watson ilmus harilikus suviülikonnas pidustusile. Ja kui Fridtjof Nansen pärast polaarmere retket „Framil“, oli koju jõudnud ning korä ta läbisõidul Berliinist keiser Vilhelm teda näha tah-

tis ja õuekondsed ei pidanud sobivaks lasta teda harilikus suviülikonnas keisri jutule, ütles Nansen: „Keiser Vilhelm tahab mind näha, mitte mina teda“, ning pääseski keisri juurde.

Kuid Eesti ohvitser ei ole Austraalia peaminister ega rahvusvahelise kuulsusega maadeuurija. Võib-olla oleks üsna hea, kui meie seltskonnas pandaks ka riietuse demokraatlikkusele enam rõhku. Aga kõige vähem võib ohvitseriit nõuda, et tema hakkaks dr. Stockmanni etendama ja astuma välja seltskonna arusaamiste vastu. Ei tohita lasta silmast, et kaitseväge on kogu rahva asi, mida peaksid pooldama tema tervikus täie huviga kõik kodanikud, hoolimata erakondlikest ja ilma vaatelisist lahkuminekuist. Seepärast ei ole ohvitseril kohane võtta osa aktiivselt seltskondlikest vooludest ja nende võitlustest, kuigi ta peab kõigest, mis ta ümber sünnib, täiesti olema teadlik.

Sellelt seisukohalt on ka vaevalt kohane, et mõned ohvitserid eranieuuse juures üliõpilaste korporatsioonide märke kannavad. On üleliigne siin hakata korporatsioone ja nende väärtust hindama. Kindel on aga, et paljud — ka mitte-akadeemia haridusega inimesed — suhtuvad nendesse täiesti eitavalt. On selge, et mida enam kõrvale ohvitserid kõigest hoiduvad, miile ümber keerlevad huvide ja tõekspidamiste võistlused, seda parem on see kaitseväge kui tervikule, seda üldisemalt leiab ta võimalikult kõigi poolehoidu ja moraalselt toetust. Eesti ohvitser peab olema populaarne ses mõttes, et võimalikult kõigil kodanikel oleks tema vastu head ja sõbralikud tunded. Selleks on vaja, et ta oleks oma ülesastumises eeskujulikult taktiline ja hoiduks kõigest, mis võiks tekitada ilma asjata pahameelt või tuska. Muidugi ei tule siit järeldada, nagu ei tohiks ta oma isiklikus eraelus talitada oma tõekspidamiste ja maitsete järele.

Neist väikesist, aga vahel pahandavaist asjust saadakse kergesti mööda, kui munder viiakse ohvitserkonnas üldiselt lugupidamisesse, mille ta väärib. Kui aga erariietust peetakse ühe osa ohvitseride keskel munderist nooblimaks, siis tekib peale muu ka ohvitseride eneste keskel soovimatu ühtlusetus ja vahe, sest nüüdseil oludel on kõigil ohvitseridel täiesti võimalu endale muretseda head ja korralikud erariided, vastavalt seltskondlikult üldiseit tunnustatud nõuetele.

Seitseteist aastat Karl XII viibis peaegu alatiselt sõjaväljal, tehes läbi kõik selle elu raskused, kui ta võttis ette oma viimase, erakordselt raskeis tingimusi teostatava Norra-sõjakäigu. Asudes korterisse Nordre Evindali mõisa, ei kasutanud ta ometi mitte elu mõnususit, mis mõis võis pakkuda, vaid ta magas õlgkotil, sest ta ei tahtnud paremaid ega mõnusamaid elamise tingimusi kui oli ta soldatitel. Ta tundis, et soldatite poolehoid, ühistunne, mis põhjened suurel määral ühistel elutingimusi, on tema võitluse jõu tähtsamaks aluseks.

Loomulikult on olud ja arusaamised Rootsi kangelaskuninga päevist saadik tunduvalt muutunud. Aga ühistunne ja kokkühoid jääb ikkagi, ka muutunud oludes, iga ühiskondliku organisatsiooni jõu kandvaks aluseks.

Mõningad erinevused Eesti ohvitseride keskel, mis olenevad mitmekesisest tingimusi, on paratamatud. Aga ühtekuuluvuse ja ühistunde huvides on tarvis, et neid erinevusi oleks võimalikult vähe. Sellelt seisukohalt tuleks vältida otstarbetuid erinevuste tekitajaid, nagu seda on riietuse asi.

Esimesel kohal peaks seisma ohvitseril munder, milles ta võib igal ajal igale poole minna, kuhu ohvitseril üldse sünnib minna. Erariietus peaks jääma enam eraviisiliseks tarvitamiseks, mida ei tuleks kunagi iseäraliselt esile tõsta. Ho.

Puhketingimuste loomisest kaitseväge kaadrile.

Meie karmis ja liialt muutlikus kliimas on eriline tähtsus inimese tervisele lühiajalisel suvel, mida võib arvestada õieti ainult kahele kuule. See on aeg, mil kosutakse pärast pimevat tööd ja kurnavaid haigusi, mil ammudatakse uut elujõudu, uut energiat eelolevaks tööperioodiks.

Halbade looduslike tingimuste kõrval mõjuvad meil halvavalt tervisele palgas ja korteriolud. Eriti avaldub see seal, kus selleks olemas teatud eeltingimused, nagu sünnipärane kehalik nõrkus ja muud defektid. Kõige silmapaistvamalt väljendub see laste juures, kes sügise-talve väl-

tel muutuvad kahvatuks ja kiduraks, kelle kehatoitus langeb märgatavalt ja kes suuresti kannatavad mitmesuguste tervisriikete ja häirete all. Ainult päikesepaisteline suvi võib siin tuua põhjalikuma pöörde paremusele, võib muuta nõrgestatud organismi vastupidavaks kahjulikkusest mõjudele pikemaks või lühemaks ajavälteks.

Kõik need asjaolud sunnivad igatühte, eriti aga linnalasi-perekonainimesi otsima võimalusi „suvitamiseks“ vabas looduses, kaugel linna kärast ja tolmust. See on aga seotud suuremate või vähemate lisakuludega, mis väga paljudele käivad üle jõu. Tahes tahtmata ollakse sellepärast sunnitud loobuma sellest hädavajalikkusest, lootes ja ootes paremaid aegu ja võimalusi, mis aga vastuoksa muutuvad järjest kitsamateks. Võimaluste ring kitseneb aasta-aastalt.

Puhkeaja kasutamises kosumiseks jaervisparandamiseks täitsa erandlikku olukorda on asetatud meie kaitsevää kaader — ohvitserid ja allohvitserid. Riigi, omavalitsuse ja erateenijatele on vähemalt kindlustatud korraline puhkeag suvekuudel ja küsimus seisab ainult selles, kuidas keegi seda suudab realiseerida, vastavalt majanduslikele ressursidele. Töö intensiivsem periood, hooaeg, kui nii võiks öelda, on siin loomulikult kandunud sügise- ja talvekuudele. Teenistus võimaldab suvepuhkuse kasutamist täiel määral. Paljude teenistuskohat asub pealegi maal ja on õige tihedas seoses loodusega. Ühele osale — kooliõpetajatele — on kindlustatud mitmekordne puhkeag, võrreldes teiste palgateenijatega. Sootu teine on aga olukord teenistussuvalike tingimuste tõttu kaitsevääs. Siin ei tunta töö intensiivsuse mõttes suuremaid vaheaegu, vaid see on jagunenud enam-vähem kõigile aastaagadele ja, vastuoksa, just suvi on kõige kibedamaks tööajaks laagri-perioodide tõttu. Kaaluv enamik kaitsevää kaadrit ei saa kasutada selle tõttu puhkeaga suvel, vaid võivad seda teha ainult teistel aastaagadel, mil vaba loodus ei paku enam kuigi suuri kosumisvõimalusi, mil pole enam mingit mõtet sõita maale. Nii jääda-keegi ka puhkeajaks oma teenistuskohata, kui seda üldse täies ulatuses või osaliseltki kasutatakse. Sama saatust jagama on sunnitud perekond, kuna palgatingimused ei luba perekonna suvitamisele saatmist ja pike-maajalist (kahes kohas elamist ja kaitsevääsel ei oleks ka aegagi oma perekonna suvitama viimiseks ja äratoomiseks. Selle all kannatavad muidugi kõige rohkem lapsed, meie järgnev inim põlv. Nii kestab see muutumatult aastast-aastasse ja hakkab järjest rüünerivamalt mõjuma inimeste tervisele, ja seda rohkem, et teenistus kaitsevääs, võrrel-

des teiste ametkondadega, üldiselt on kaugelt raskem ja et osa kaitsevääselasi on kaasteinud kas Maailma- ja Vabadusesõja või jälle ainult Vabadusesõja, mis pole jätnud laastamata nende tervist, mis selle tagajärjel nõuab erilist hoolitsemist ja tähelepanu.

Kaitsevää teenistustingimusi muuta osutub muidugi võimatuks. Isiklikku heaolu piiravad pahed jäävad siin paratamatult puksima, kuid ka nende pehmendamiseks leidub vast teatud võimalusi, kas või mõnesuguste ekvivalentide näol. Veelgi paremad tohiks olla väljavaated perekondade, eriti laste eest hoolitsemises, kui selleks luua teatud korraldusi ja organisatsioon, mis aitavad üle saada takistustest. Riigil on aga nii palju raskusi ja ei oleks mõtet lootma jääda ainult otsesele toetusele. Selle asemel aga tuleks asuda organiseeritud omaabi teele. Sel alal on mõnes teises ametkonnas saavutatud vägagi tähelepanuväärivaid tagajärgi, mis võivad pakkuda sihtjooni ja kogemusi meilegi uute algatuste teostamiseks.

Käikimata teiste ametkondade palgaliste puhtmajanduslikest ettevõtetest (hoiulaenu kassad, tarvitajateühisused j.m.) ja puht heategelistest asutistest, tahaksin käesoleva kirjutise raamides puudutada ainult neid ettevõtteid, mille ülesandeks on puhke- ja kosumisvõimaluste loomine ja teenistusest lahkunute, pensionäride, eest hoolitsemise. Tundub, et kõige eeskujulikumalt on see korraldatud raudteelastel ja vähemas ulatuses ka kooliõpetajatel.

Kooliõpetajatel on kasutada Vasalemma suvekodu, milleks on saadud Vasalemma mõisa endine härrastemaja ühes pargi ja vähese maaga. Kuna maakooliõpetajad ei ole huvitatud kodust, kasutavad seda peamiselt linnalased. Kodu on võimalik väikese tasu eest saada ruume kas üksikuile või perekonnainimestele. Jõgi, park, looduslikult ilus ümbrus ja hea juurdepääs teevad suvitamise seal mugavaks ja nauditavaks.

Kaugelt laiemaulatuslikum on raudteelaste organisatsioon. Neil on asutatud Tartumaal, Kaareperas (samanimelise raudteelaama lähedal) laste suvekoloonii ja vanade kodu ja Narva-Jõesuus puhkekodu. Neid ettevõtteid juhib ja korraldab „Raudteelaste Hoolekande Ühing“, mis esialgsel kujul asutati 1924. aastal. Põhikirja põhjal on ühingu ülesandeks võimaldada raudteelastele ja nende perekonnaliikmetele toetust igasugustest õnnetustest tekkinud kahjude puhul, võimaldada arstimist haiglates ja spetsiaalravimisasutistes, asutada laste varjupaik, vanadekodusid, kosutusasutisi, nõuandepunkte, lastekodusid ja teostada üldist hoolikannet sotsiaal-tervishoiu alal. Ühingu te-

gevusepiirkonnaks on kogu Eesti territoorium, kusjuures ühing võib avada osakondi. Juhatus asub Tallinnas. Ühingu tegevliikmeteks võivad olla kõik raudteelased (ametn., teenijad ja töölised) ja perekonnaliikmed. Peale nende on olemas veel toetajate liikmete instituut. Ühingu varad moodunevad maksumedest, varandustest ja kapitalide sissetulekust, riigi toetussummadest, kingitustest ja pärandustest, korjandustest, loteriidest ja pidudest. Sissetulekud jagunevad talitussummadeks ja põhikapitaliks (mida võib tarvitada ainult kinnisvarade soetamiseks). Ühingu asjaajamist juhivad esindajatekogu (üks esindaja iga 25 liikme kohta) ja 7-liikmeline juhatus. Ühingu tegevust revideerib revisjonikomisjon.

Kaareperas, nagu juba tähendatud, on raudteelaste vanadekodu ja lastekolonii. Mõis kõigi hoonetega ja mitmesaja-tiinulise maaga on riigi poolt antud raudteelastele täiesti tasuta raudteelaste teenete eest Vabadesesõjas. Samuti on antud operatsioonikapitaliks 50.000 krooni. Vormiliselt on hoonete ja maa valdajaks raudteevalitsus, kõik tulud saab aga Hoolekande Ühing. On sisse seatud laialdane majapidamine, mida juhivad valitseja ja mis annab ühinguale õige suuri summasid. Mõisa kari on arstliku kontrolli all.

Vanadekodu jaoks on 4 maja, millest üks on pärit endisest ajast, enne mõisa raudteelaste kätte andmist, kolm hoonet on aga ehitatud hiljemalt. Nendes majades elab praegu alaliselt 21 vana raudteelastepensionääri. Nendel on täiesti tasuta tarvitada igaühel korter (mitmesuguse tubade arvuga, ühes köögiga), küte ja aiamaa. Peale selle saavad nad riigilt pensioni harilikult korras. Vanadekodus võib elada kogu perega. Ühingu on kavatsus vanadekodu ruume veelgi märgatavalt suurendada, et võimalik oleks sinna vastu võtta pensionääre suuremal arvul.

Laste suvekolonii ülesandeks on suvekuudel lastele kosumise ja puhkevõimaluste andmine. Ruumid on mõisa endises härrastemajas. Igal suvel viibivad seal lapsed kahes grupis, alul tütarlapsed, hiljem poisid. Kumbki grupp jääb sinna umbes 5—6 nädalaks. Laste eest makstakse ainult selle aja eest riigilt lapse kohta saadav perekonnavaliraha, mis muidugi nimetamisväärseltki ei kata kulusid. Isegi voodipesu, vaibad, padjad on kõik ühingu poolt. Pannakse suurt rõhku laste kehalisele arendamisele võimlemise, vastavate mängude ja muude abinõude kaudu. Lapsed on kooliõpetajate ja lasteaednikkude alalise juhtimise ja järelevalve all. Suplemiseks on järves supelbassein. Iga kord enne laste ärasõitu korraldatakse suu-

rem lastepidu, kus lapsed esinevad ettekananetega ja millest harilikult võtab osa hulk lastevanemaid, kasutades priisõitu raudteel. Lastekolonii tegevus on arstide tõendusel tunduvalt vähendanud lastehaiguste arvu, mis omakorda aitab vähendada nii riiklikke kui ka isiklikke ravimiskulusid.

Narva-Jõesuus on täiskasvanutele puhkekodu, mida peamiselt kasutatakse suvel. Puhkekoduks omandas Hoolekande Ühing Narva-Jõesuu paremas raioonis ruumika ja ilusa maja, milles hulk üksiktube ja suuremaid ruume. Puutööstuse a.s. Luther kinkis selleks otstarbeks 10.000 krooni. Puhkekodu kasutajatele on korter, mööbel ja voodi ühes madratsi ja vaibaga tarvitada tasuta; ainult voodipesu peab olema oma. Ka on kasutamiseks hulk lamamistoole. Toidu eest tuleb maksta, mis aga ühisköögi kaudu tuleb väga odav.

Kokkuvõttes selgub, et raudteelased oma Hoolekande Ühingu kaudu on suutnud esikujulikult korraldada eneste ja laste puhkevõimalused ja kindlustada pensionäride seisukorda. Ühing täidab ühtlasi sellega teatud määral ka riikliku hoolekande nõudeid, mille tõttu on õigustatud saada toetust. Juurde lisada võiks ehk veel, et ühingu tegevus ei piirdu ainult loetletud aladega, vaid on kaugel laiemaulatuslikum. Nii töötab ühingu juures laialdase tegevusepiirkonnaga naiskomitee, kes hoolitseb puudustkannatajate eest, korraldab mitmesuguseid lõbustusi lastele (jõulupuu kingitustega j. m.), hoolitseb aineliste sissetulekute eest j.n.e.

Tohiks olla selge, et ka elukutseliste kaitsesväelaste huvides neil aladel midagi tuleks ette võtta. Kes seda peaks tegema ja millisel kujul seda peaks tehtama, kas peaks algatus välja minema ohvitseride ja allohvitseride kogudest, või selleks loodama eriorganisatsioon, see küsimus nõuab kindlasti pikemat süvenemist ja järelekaalumist. Praegu oleks olulise tähtsusega, et mõte vähemalt liikuma saaks. Üks küsimus igatahes on kindel, et kõigi nende kavatsuste teostamine nõuab vastavaid asukohti. Et maareformi teostamine jõudmas juba lõpustaadiumi, siis loomulikult on valik muutunud võrdlemisi piiratuks. Kuid võimalusi siiski peaks leiduma, vähemalt enne eelolevat kevadet, mis veelgi väga tunduvalt ähvardab piirata väljavaateid selles sihis.

Raudteelased said Vabadesesõjas ülesnäidatud teenete eest riiklikust maatagavarast tasuta suure mõisa ja lisaks veel 50.000 kr. operatsioonikapitaliks. See samm lubab eeldada ja loota, et nii ohvitser kui allohvitserkonnal lootusi võib olla vähemalt samaväärses vabadesesõjaaegsete teenete hinnanguks.

Ja seda rohkem, et riiklikud huvid siin väga suuresti kaasa räägivad küsimuse jaatavalt otsustamiseks. See samm aitaks tunduvalt kindlustada kaitseväe alalise kaadri majanduslikku seisukorda ja vähendaks kahtlematult ka riiklikke väljaminekuid tervishoiu ja hoolekande aladel. Kaitseväelaste ühissettevõttes aitaksid ühtlasi luua ka tihedamat

kontakti kaitseväelaste vahel, liita neid ühiseks perekaks, süvendada neis ühistunnet, mis looks paremad eeldused koostööks väeosade ja väeliikide vahel.

Küsimus on kiireiselooline ja selle teostamine tuleks päevakorda võtta võimalikult kohe.

K.

Sõjaväe psühhotehnika.

Mis on psühhotehnika ja eriti sõjaväe psühhotehnika?

Seda küsimust käsitleb „Bellonas“ (sept.-oktoobri väljaanne 1932. a.) dr. E. Debicka (loe Denbicka), Poola sõjaministeeriumi referent psühholoogia alal.

Mis teadust kujutab enesest psühhotehnika? Lühike nimetus „psühhotehnika“ on väga kitsas selleks, et näidata, mis peitub selle mõiste all. Võttes seda nimetust populaarsemalt leiamegi, et ta tugineb teadustele, nagu psühholoogia, füsioloogia, pedagoogika, sotsioloogia, didaktika, statistika j.n.e., sõnaga inimkonna kõigile nende teadusealadele, välja arvatud ajalugu ja literatuur, mille aineks ja eesmärgiks on inimene, inimese kasustamine. Inimene kui individuum, inimene grupis, grupp kui teatud koondise tervik, inimsuse psüühikat juhtivate seaduste väljatoomine teatud kestast, puudutagu see koondist või individumi. *Need ongi psühhotehnika teooria aluseid või öeldud kitsamalt — nende seaduste praktiline kasutamine, mis viivad teatud kindla eesmärgini.*

Domineerivaks teaduseks selles mitmekesiste teaduste mosaiigis on eksperimentaalne psühholoogia. See on võrdlemisi uus teadus, mis alguse saanud 1860. aastal, kujunend välja vanast traditsioonilisest ja metarüüsilise iseloomuga ratsionaalsest psühholoogiast.

Selle uue voolu loojaks oli Gustav Teodor Feschner, kuid peapioneeriks, kes rajas talle meetodoloogilise aluse, Wilhelm Wundt, pärit Lipskist.

Eksperimentaalne psühholoogia omaduseks on nähe, et ta heitis kõrvale metafüüsika probleemi spekulatiivsed väited hinge surematusest, pöördudes looduslike teaduste teele, võttes omaks nende meetodid, mille eesmärgiks koondata matemaatilistesse valemitesse terveid ridu psüühilisi nähteid. Jättes täiesti kõrvale küsimuse, mis on inimese hing, asus vaid vaatluste ja eksperimendi alusel kirjeldama hinge väliseid avaldusi, et määrata kindlaks neid põhjusi ja norme, mis juhivad hinge. Välised nähted, nagu liigutused ja alateaduslik reageerimine teatud välistele ärritustele, teadlik reageerimine teatud kõrvalmõjudele, rääkimine mõistuse mõjutusel j.n.e kutsutakse välja aparatuuride abil.

Eksperimentaalses psühholoogias on veelgi hulk mitmesuguseid meetodeid, mille kirjeldamine võtaks palju ruumi. Arusaamiseks aitab vist sellestki, kui öelda, et niisuguste katsete abil tehakse kindlaks paljude inimeste tüübid, määrates ära nende psühhofüüsilsed võimed, näiteks värvide tundmine, toonide eraldamine, kiire reageerimine, vastupidavus väsimusele j.n.e.

Üks tähtis katse oleks daltonismi, s. o. värvide eraldamise võimetuse kindlaksmääramine. Väga sagedaseks näheks meestel (3%—4%) on võimetus eraldada rohelist värvi punasest. See puudus ongi kutsunud välja raudteedel palju õnnetusi.

Ajal, mil Feschneri ja Wundti rajatud teaduse alusel Saksamaal tehti katseid psühholoogia alal peamiselt ilikoolide laboratooriumides, katsetasid Ameerika ja Prantsusmaa eksperimentaalsed meetodid intelligenti kindlaksmääramisel, intelligenti ulatuse normi ja mitmesuguste tüüpide mõistussikkude võimete määramist.

Esimest korda katsetas „testiga“ (ingliskool — katse) Ameerika teadusemees Cattella 1890. aastal.

„Test“ see on väike katse: küsimus, mõistatus, reebus (näitlik mõistatus) j.n.e., mille lahendamise saavutatakse lahendaja intelligenti ulatus, intelligenti tüüp. Testi meetodeid arendas prantsuse teadusemees Binet.

Rea katsetega laste juures koostas ta testide skaala, mis vastav teatava eluaastani. Välju-des statistilistest andmetest, et suures massis on 25% alanormaalset, 50% normaalset ja 25% ülennormaalset, asuski Binet katsetele laste juures. Test, mis lahendatud 75% (50% normaalset ja 25% ülennormaalset) lastel määratud eluaastas, sai mõõduks intelligenti mõõtmiseks selles eluaastas.

Sel moel on tõusnud ellu uus mõiste ja uus tärmin „intelligentivanus“.

Kui 7-aastane laps, kes ei lahendanud testi, mis määratud intelligentivanusele 7 aastat, lahendas vaid testi, mis määratud intelligentivanusele 5 aastat, loeti ta 7-meastaseks intelligentivanusega 5 aastat. Sarnaste katsete tulemustel koostas Binet vastava skaala ka täiskasvanute jaoks ning määras kindla mõõdu täiskasvanu mõistuse arenematuses suhtes. Täiskasvanu mõistuse ta jaotas kolme gruppi: idioot — kuni 3-aastase intelligentivanusega, rumal (imbécile) 4—7-a. intelligentivanusega, tuim või nüri (débile perfectible) — 8—11-aastase intelligentivanusega. Inimese alam normaalne aste algab 12 aastastest intelligentivanusest. Sellest nähtub, et siin ei saa olla kõnetki täiskasvanu teadmistest ja kogemustest, vaid ainult tema mõistuse võime tasemest, näiteks mälu, tähelepanu kontsentreerimise, kombineerimise j.n.e. võimest.

Ideaalset võetuna (mis alati ei anna realiseerida) on see test mõistuse võime mõõtmiseks, olenemata omandatud teadmistest. Mõiste intelligentivanusest ja normaalset inimesest on

suhteline mõiste, mis olenev keskkonnast, raasist, kliimast, kultuurist j.n.e.

Nii võib öelda, et mõistusest normaalne inimene on säärane, kes temale omases keskkonnas suudab eksisteerida iseseisvalt, kuna alannormaalne inimene on niisugune, kes temale omases keskkonnas on nõutu ja vajab hooldamist.

Et täiskasvanud inimese intelligentivastavuse väljatu tuleb arvestada testidega, mida katsetatud laste juures samast keskkonnast, kust pärit täiskasvanu, siis on Bineti skaalat põhjalikult revideeritud paljudes maades. Nii näitavad Ameerika sõduri intelligentivastavuse katsed, et sõduri keskmine intelligentivastavus vastab 13 intelligentivastavuse aastale, kuna madalam kategooria ei ületa 10 aastase intelligentivastavuse piiri.

Ekspriimentaalsete psühholoogia mõlemad suundad — psühholoogiline suund ja intelligentivastavuse katsumine testidega — on tänapäevase psühhotehnika aluseks ja need täienduvad vastastikkuna.

Psühholoogilised katsumised on laialdaselt aset leidnud määramisel kutsealadele ja sõjaväe eriteadlaste — juhtide, lendurite, lendurvaatlejate j.n.e. — valimisel.

Testide meetodit käsitatatakse peamiselt koolides ja sõjaväes allohvitserideks õpetamisel ja sõjaväe nende eriteadlaste juures, kellelt nõutav intelligentivastavus teatud ulatus ja mõistuse võime teatud tüüp.

Psühhotehnilist katsumist toimetasiid sakslased esmalt Maailmasõjas jõumasinate üksustes ja lennuväes. Testide meetodit intelligentivastavuse määramiseks kasutati esimest korda Põhja Ameerika Ühendriikides 1917. aastal.

Ekspriimentaalsete psühholoogia teooria praktilised tulemused on valinud enesele põhimõtteliselt kaks suunda: nimelt koolides, loovas töös kutsealal ja tehastes. Selle tagajärjel on koolides õppetöö- ja kasvatusmeetodid põhjalikult muutunud.

Kuidas mõjutada mõistust, et ta omandaks kindla idee ja hangiks teatud teadmised?

See probleem on paisatud täiskasvanutele ning omab laialdasest kasutamise kaubanduses reklaamina ja ühiskondlikes gruppides propagandana. Viimane meetod on teaduslikult eriliselt kasutamist leidnud SSRR'is. Kasarmute mugavus, kõmu kuulutuslehed, märklauad lasketiirudes, filmid, raadio j.n.e. on eriti väljatöötatud ekspriimentendi alusel ning kuuluvad propagandastarbeck.

Õppimise suureks vastaseks on väsimus. Seeparast omab füüsilise ja mõistuse väsimuse mõotmine väljapaistva koha psühhotehnikas. Väsimuse normi kindlaksmääramine sunnib väga lihtsalt — jaotada vastavalt õppused ja töötunnid; kui väsimuse norm käes, siis sellekohaselt kohandada puhkus. Viimane on aluseks, et teret jõudu voiks kasutada määratud eesmärgiks. SSRR'is on selleks väga palju tentud. Moskva Tsentraal-Instituudi klinikutes on esile toodud terve süsteem vahendeid väsimuse ja õppimise teauslikuks katsumiseks.

Kutse ja loova töö alal eriliste võimete määramisel kutsevalikul, kerkib esiplaanile kutse analüüsi kusimus. Näiteks autojuni kutse nõuab fähelepanu jaotust, närvide valitsemist, mõistuse erkusist, head nägemist reageerimiseks valgustusmuutumisel j.n.e. Eriti on seotud kutsealaga ka töötingimuste probleem, nagu vahendid, ruum, aeg j.n.e.

Kõik ülaltoodud küsimused praegusel ajal

moodustavad psühhotehnika teaduslikkude uurimuste aine.

Iga riigi võimsamas organisatsioonis, nagu seda on sõjavägi, on psühhotehnika probleem aktuaalseks küsimuseks. Allpool järgneb ülevaade sellest, mis mõnes riigis tehtud sel alal.

Uurimused Ameerika sõjaväes.

Metoodilise aluse intelligentivastavuse uurimisel sõjaväelise eesmärgiga on loonud ameerika psühholoogid Maailmasõja ajal. Tarvidus sõjaväe moodustada at hoc tundmata materjalist, oli raskeks lahendusprobleemiks.

Ameerika algas sõda 1917. a. aprillikuus. Iga sõjapäev maksis ümmarguselt 50 miljonit dollarit. Kiiresti sõda viia võidurikka lõpuni oli majanduses esmajärguliseks küsimuseks. Kõik see olenev sunduslikult sõjaväeteenistusse kutsutud meeste kiirest väljaõppest. Teenistusse võetute koosseis oli kirju; siia kuulus tundmatu mass, mis koosnes meestest, algades lihtsatest töölistest ja lõpetades ülikooli haridusega isikutega.

Sõjamineerium võttis vastu heal meele „American Psühholoogiline Assotsiatsioon” ja „National Research Council” teaduste ühingu abi, ning assigneeris miljon dollarit teenistusse võetavate katsumiseks. 1917. aasta oktoobrikuus katsetati testide meetodiga gruppides 80.000 reameest ja 500 ohvitseri. 1918. a. andis sõjamineerium käsu, teres sõjaväes panna maksma psühhotehnilised katsed. Sõja lõpul 11. novembril 1918. a. statistilised andmed näitasiid, et sõjaväe koondislaagrites töötas 35 psühhotehnilist asutist 120 ohvitseri, 350 sõduri ja 500 arveametnikuga. Oli katsetatud 1.726.966 isikut, nendest 41.000 ohvitseri. 7800 inimest tunnistati kõlbmatuks katsete halbade tulemuste tõttu, 10.014 inimest määrati alaväärtusliku intelligentivastavuse tõttu töödele teiste valve alal, 9484 inimest määrati arendamispataljonidesse, 83.000 inimest määrati uutele katsumistele.

See hiigla ekspriiment oli aluseks, mis näitab, et väljaõppe kiirus olenev ühetalolise valikust mõistuse viljakuse alal. Intelligentivastavuse viljakuse tulemuse põhjal määrati mehi mitte ainult ohvitseride ja allohvitseride koolidesse, vaid ka väljaõppe pataljonidesse. Eraldati normaalse ja alanormaalse mõistusega isikute väljaõpetamine n. n. development pataljonides, s. t. arendamise pataljonides.

Normaalsete pataljonide vabastamine nürimõistusega sõdurite balastist võimaldas kiirema väljaõppe. Valitud meetodid võimaldasid sõjaväel kasutada ka alanormaalse mõistusega inimesi.

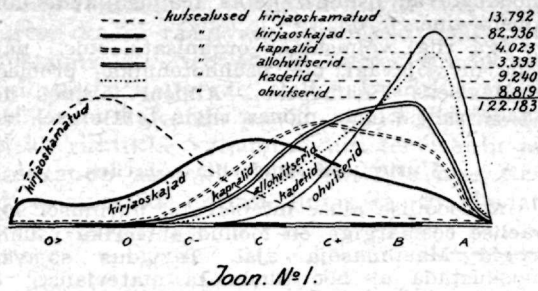
Katsetamiste tagajärjel jaotati inimesed 7 kategooriasse:

A. Ligi 4—5% katsetatuist leiti olevat väljapaistva ülennormaalse intelligentivastavusega. Nendest, kui lubasid muud tingimused, määrati isikuid vastutavatele kohtadele.

B. (8—10 protsenti.) Ülennormaalne kõrge intelligentivastavus, vastav ohvitseri intelligentivastavusele.

C+. (15—18 protsenti.) Normaalne, kõrge intelligentivastavus, vastav väga heade allohvitseride viljakusele.

C. (25 protsenti.) Normaalne, keskmine intelligentivastavus — vastav 13-aastase intelligentivastavuse vanusele; see on väga hea aste headele reameestele, isegi allohvitseridele.

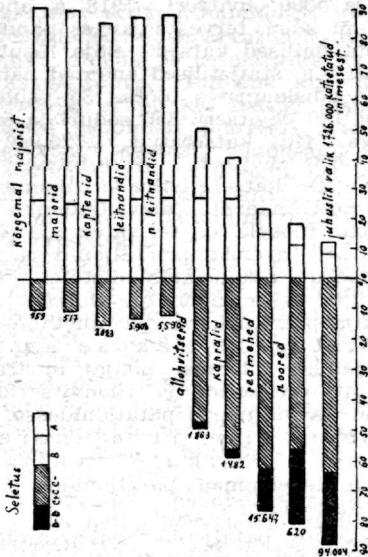

Joon. №1.

C — (20 protsenti.) Normaalne madal intelligents reameestele, kuid allohvitseriks mitte kõlbulikud.

D. (15 protsenti.) Alanormaalne, madal intelligents. Sellest kategoorias võis välja õpetada rahuldavaid sõdureid, ehkki õppimine sündis pikaldaselt; neil puudus algatusvõime, millepärast oli tarvilik alaline kontroll nendele antud tööde üle. Siia gruppi kuulus palju välismaalasi (puuduliku ingliskeelega) ja kirjaoskamatud.

D — Alanormaalne — väga madal intelligents, vastav alla 10-aastase intelligentsvanusele. Niiuguste inimeste juures korrati katseid, mille järele paremad asetati D — arendamise pataljonidesse, halvemad (E) kõrvaldati sõjaväest.

Joon. 2.

Seitsmesse kategooriasse kuuluvate sõjaväelaste auastme protsendiline suhe.

Katsete üldplaan jagunes testide kolmeks seeriaks. Testide seeria alfa oli määratud ingliskeelt lugejaile ja kirjutajaile, seeria beta — kirjaoskamatuile, kuhu kuulusid ka välismaalased, vaatamata nende haridusele, kui nad ei valitsenud ingliskeelt. Kolmas seeria kujundas individuaalseid katseid Bineti skaala järele, ümbertõtatult Termaniilt.

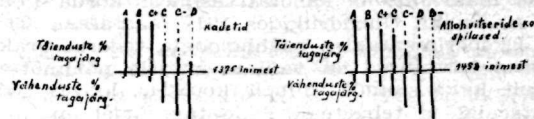
Alfa ja beta koosnesid koondatud testidest; alfaga katsetati 100—200 inimest korraka; be-

taga 60. Mõlema seeria diagnoosiline väärtus oli vastastikune. Aste, mis saadud seerias beta, vastab samale astmele seerias alfa. Katsealused, kes said seerias alfa astme D —, määrati uueks katseks seerias beta, oletusega, et ingliskeele mittetundmine oli puudulikkuse põhjuseks. Kes said D — seerias beta, katsetati individuaalselt uuesti ja siis kas määrati arendamise pataljoni või kõrvaldati sõjaväest.

Seeria alfa koosneb kaheksast testist, igal testil viis jaotust rööbikkatseteks. Esimene test, kui eriti iseloomulik, koosneb kaheistkümmest järgulisest joonisest: ringjooned, ruudud, kolmnurgad j.n.e. Katsetaja annab valju häälega kaksteistkümmend käsku, mida katsealused järjekorras täidavad nendel joonistel.

Näiteks: „Näete neid viit ringjoont, esimesse ringjoonde joonestate risti, kolmandasse ringjoonde kirjutate ühe. Nüüd!” Sõnale „nüüd” katsealused täidavad käsu: pärast seda katsetaja läheb üle järgmisele käsule. Astmeltelt lähedavad käsud pikemaks ja keerulisemaks. Väheste muudatustega või muutmata kasutavad seda testi pea kõik sõjaväed. Järgmised seitse testi on tuntud juba kooli testidena: kergemad aritmeetilised ülesanded, küsimused mitmelt alalt, kus vastata võib ühele kolmest küsimusest valiku järele, lausete koostamine sisult loogilises järjekorras j.n.e.

Nende seitsme testi lahendamiseks peab oma peale intelligentsi veel kooli vastava hariduse.

Joon. 3.

Joon. 4.

Katsete tagajärg ohvitseride ja allohvitseride koolides.

Seeria beta on määratud kirjaoskamatuile. Ta koosneb seitsmest näitlikust testist: labüründid, kus katsealune peab leidma ja joonestama lühema tee. Kuupide perspektiivne kujude joonestamine ja nende liitmine, read, mis koosnevad ringjoontest ja ristidest mitmes kombinatsioonis, tuleb lõpetada j.n.e.

Mõlema seeria testide kokkuvõtte tehti lihtsalt: liideti kõik head lahendused terve seeriast ja saadud punktide arv vastaski kategooriatele: seerias alfa saadud 135 punkti 212 suhtes (kõiki küsimusi ja probleeme oli seerias alfa 212) vastab kategooriale A, 0 kuni 14 punkti — kategooriale D —.

Ameerika saavutas nende testidega välja paistva edu, sest niiuguste katsete tulemus võimaldas lühikese aja organiseerida ja õpetada välja nõuetekohase sõjaväe.

Kui avaldati Ameerika katsete meetod ja statistika andmetel selle head tagajärjed, siis kutsus see välja rea katseid ja eksperimente ka teistes riikides. Rahu ajal on need probleemid muidugi muutunud, kuid Ameerika katsetamised on saanud aluseks intelligentsi viljakuse määramiseks.

(Järgneb.)

Londoni ülikooli

„The Imperial College of Science and Technology“

juures asuvas Briti õhuministeeriumi mootorite laboratooriumis eesti põlevkivi-bensiiniga toimitud mõningate katsete tulemusi.*)

Dipl. ins. V. Post.

5. Detonatsioonikindluse tõstmise võimalusi.

Tugevavõimeliste lennukimootorite kompressioonisuhe on niivõrt kõrge (6,5/I — 7/I), et normaalsed bensiidid tarvilist detonatsioonikindlust ei oma.

Vajalise detonatsioonikindluse saavutamiseks bensiinile harilikult lisatakse juurde teatud % bensooli. Estoliinile 20% bensooli juurdelisades katsetamine Ricardo seadisel näitas kõrgeimaks kasulikuks kompressioonisuhteks 5,6/I.

Teiseks detonatsioonikindluse tõstmise võimaluseks on tetraetüültina lisamine bensini hulka. Tetraetüültina puhtal kujul ei ole soovitav kasutada. Põlemisel tekkinud küünalalade sadestuks ja võiks põhjustada küünalalade töötamast lakkamise (ühendab isoleeritud osad). Seda arvestades tetraetüültina lisatakse sisepõlemisega mootorite küttesse „Etüül“ vedelikuna. Viimane sisaldab teatud % etüüldibromiidi, mis küünalalade muudab kahjutuks bromiidi sadestuks. Ülekaalukas osa sellest sadestusest lahkeb silindrist väljalaske kaudu. 4-ja cm³ etüülvedeliku lisandusega ühe galloni peale estoliin Ricardo seadeldises andis kõrgeima kasuliku kompressioonisuhte 5,4/I.

Kolmandaks katseks tõsta kompressioonikindlust oli piirituse segamine estoliini hulka. Nii kui eelpool märgiti, on piiritus võimas lisandus kütteaine detonatsioonikindluse tõstmiseks (20% piiritust = 35% bensoolile), kuid raskusi tekitab ühtlase segu saamine.

95%se piirituse kasutamisel selge, värvitu segu saamiseks on vaja kasutada lisaineid nii kui puhas atsetoon või eeter.

80/20 estoliini ja piirituse segus lahutuskihi kaotamine ja ühtlase selge, värvitu vedeliku saamine nõudis 10 cm³ atsetooni lisamist 100 cm³ segu hulka.

Kasutades eetrit, lisandus oli 15 cm³. Puhta alkoholi (99,5%) kasutamisel segunemine peaks toimuma ilma lisainete kasutamiseta. Laboratooriumis olev puhas alkohol nähtavasti aga sisaldas juba väiksemat hulka vett, sest lagunemise kiht tekkis ja selle kaotamine nõudis 2 cm³ atsetooni.

Madalad temperatuurid tõkestavad alkoholi segunemist bensini. Kuni —20° C külmutatud 80/20 estoliini piirituse segu nõudis ühtlase selge vedeliku saavutamiseks 19 cm³ atsetooni. Viimast asjaolu on tähtis pidada silmas piirituse segude kasutamisel lennukimootorites lendudel suurematel kõrgustel ja talvel niihästi lennukui ka autoasjanduses. Katsetades Ricardo seadeldises 80/20 estoliini ja 95%ise piirituse segu (vastava atsetooni lisandusega) kõrgeimaks kasulikuks kompressioonisuhteks osutus 6/I. Saavutatud tagajärg tõestab piirituse lisamise mõjukust ja otstarbekust estoliini detonatsioonikindluse tõstmiseks.

Kombineerides kõiki kolme abinõud on võimalik saavutada kütteaineid, mis suuteli sed töötama mootorites kus kompressioonisuhe on 10/I—12/I, nii kui Schneideri karika võistlustes, kus bensini, bensooli, alkoholi ja etüülvedeliku segu kütteainena oli üks peamisi tegureid rekordiliste lennukiiruste saavutamisel.

Detonatsioonikindla kütteaine kujundamise võimalus ei ole aga tähtis ainult rekordide püstitamisel. Kaitseväge lennukite kasutamisel sõjalisteks ülesanneteks, tekib vajadusi anda lendurile madalatel kõrgustel või

*) Vt. „Sõdur“ nr.nr 50, 51/52 — 1932.

malusi kasutada ülekomprimeeritud või kompressoritega mootoritega lennukel suuremat võimet kui on lubatud sellel kõrgusel normaalolukordades. See on võimalik ainult vastava detonatsioonikindlusega kütteaine kasutamisel. Et peaaegu kõik kaasaja kaitsevälennukid omavad vähemalt kaks üksteisest eraldatud anumad, siis niisuguse kütteaine kaasavõtmine on alati võimalik.

Estoliini vastavus kasutamiseks moodsates tugevavõimelistes lennukimootorites.

Nii kui eelpool tähendasin, otsese distillatsiooniga saadud bensiinid puhtal kujul ei oma küllaldast detonatsioonikindlust kasutamiseks tugevavõimelistes lennukimootorites. Kasutatakse bensiini ja bensooli segusid, millest tarvilised omadused on määratud vastavate spetsifikatsioonidega. Praegu peaaegu üleilmselt lennukimootorite kütteaine vajalikeks omadusteks on tunnustatud need, mis on määratud Briti õhuministeeriumi spetsifikatsioonis D.T.D. 134 (D.T.D. = Directorate of Technical Development).

Seda arvestades, estoliini omadusi tuleks hinnata lähtudes just selle spetsifikatsiooni nõudmiste seisukohast. Briti Õhuministeeriumi spetsifikatsioon keelab täielikult krakkimise protsessiga saadud bensiinide kasutamise. Näib, et seda on põhjustanud just krakkimisega saadud bensiinide alalhoidmise raskused, — eriti troopilistes tingimustes, mis on tähtis asumaades teotsevatele Briti lennuväe üksustele. Muidu aga krakkimisega saadud bensiin teiste omaduste poolest näib olevat kõigiti vastuvõetav kasutamiseks ülekomprimeeritud ja kompressoritega lennukimootorites.

Niisugune vaade näib olevat levinud ka Kanadas. Seal krakitud bensiinide hoidmise võimaluste määramiseks on kujunenud n.n. „Breakdown test“. Katse eesmärgiks on määrata otsekohe bensiini vastuvõtmisel kuivõrt suure kalduvuse tõrvastumiseks või ebastaabiilsuse omad teatud krakitud bensiin. Katse seisab bensiini kuumendamises surve all kontaktis hapnikuga. Bensiini kvaliteedi, s. t. aja määramiseks, kui kaua bensiini võib hoida, ilma et see tõrvastuks üle teatud piiri, on ajavahemik katse algusest kuni ajani, mil algab intensiivne hapniku absorbeerimine.

Distillatsiooni katsel saadud kõverjoon näitab, et eesti bensiini distillatsiooni piirid on vastuvõetavad selle kasutamiseks kütteainena lennukimootorites.

Põlevkivist toodetud ja kodumaal praegu kasutatav aviobensiin aurutamise järgilt vastab täielikult Briti spetsifikatsioonile (jäak < 0,01%). Vastavust 80/20 Shell aviobensiini ja bensooli segule või arvu 76—77 oktaani skaala järgi tuleb lugeda vastavaks Briti nõuetele, sest praegu kõikjal detonatsioonikindluse määramiseks ei kasutata mitte Ricardo, vaid just Midgley seadeldist, s. t. Ethyl Corporation seeria 30 mootorit. Briti spetsifikatsiooni teised nõudmised on märksa väiksema tähtsusega kui eelpooltoodud. Neis eesti bensiinis esineb mõningaid kõrvalkaldumisi. Seniste kogemuste järgi need erinevused näivad olevat mitteolulised, sest praegu näeme, et kodumaa bensiin leiab edukat kasutamist ka niisugustes moodsates tugevavõimelistes lennukimootorites kui ülekomprimeeritud Jupiterid ja kompressoritega Rolls-Royce'id ning Mercure'id.

Teadaanne.

Ohvitseride Keskkogu kasiinos algavad loengud ühiskondlikkude teaduste alal 18. jaanuarist s.a.

18. 01. 33 kella 1830—2030 Politiline kuritegevus. — Pol. pol. inspektor hra TENSION.
 „ 2030—2130 Ajakirjandus. — „Vaba Maa“ toimetuse liige hra VELLNER.
 25. 01. 33 „ 1830—2030 Parlamentarism. — Riigikogu asjadevalitseja hra MADISSON.
 „ 2030—2130 Politiline kuritegevus. — hra TENSION.

Korraldab toimikond.

Esimese diviisi suurtükiväe juhatuse ja 1. suurtükiväegrupi 15. aastapäeva puhul.

XV aastapäevaks.

Täna mälestab Narvas asuv 1. suurtüki- väegrupp ja temaga koos 1. diviisi suurt. juhatus oma 15. aastapäeva. See grupp on rahvusdiviisi kõige noorem võsu. Temaga on kõik need väeosad, kes põlvnevad rahvusdiviisist, 15-aastaseks saanud. Narva garnisonil on haruldane au — olla Eesti kaitseväe kõige vanemate jala- ja suurtükiväe üksuste koon-diseks.

Selle grupi patareid olid esimesed, kes Vabadusesõjas suurtükiväe osadest lahinguväljale ilmusid ja jala- väele appi tõttasid. Grupipatareid on kogu Vabadusesõja vältusel olnud teistele väelikele truudeks sõjaseeltsilisteks, jaganud eriti jalaväega kõiki sõjaraskusi, teinud imet ränkades lõpuheittlustes Narva kaitset, ja aidanud võimsalt kaitseväele kaasa väljajõuda hiilgava rahuni ja isamaa iseseisvuse lõpuliku kindlustamiseni. Vabadusesõja ajaloos heledate

tähtedena säravate tublimate väeüksuste kõrval hiilgavad ka 1. suurt. grupi patareid.

Grupi rahuaegne töö on olnud kohusetruu, püüdlik, hoolikas ja edukas. Kõikumata kaljuna seisavad tema lahinguväljadel karastatud patareid Narva ida väravate valvel.

1-ne suurtükiväegrupp võib samuti kui teisedki rahvusdiviisi osad oma tööle möödunud 15 aasta jook-sul tagasi vaadata suure rahuldustunde ja rõõmuga.

Toon grupile ja 1. diviisi suurt. juhatusele tänasel sünnipäeval südamlikke tervitusi. Soovin edaspidiseks endist jõudu, edu ja õnne, kõige pealt aga kõikumata usku Eesti rahva püha õiguse sisse esiisade maal elada vaba rahvana ja iseseisva riigina.

Julgust, visadust ja valmisolekut hulgaliste higi- ja vereohvritega võidetud iseseisvust kaitsta igas olukorras viimse meheni, viimse veretilgani.

Kindral A. Jönisson

Kamin, Vabadusesõja Viruväerinde juhataja, 1. diviisi suurtükiväe kõrgem operatiivne juht.

9. 1. 33.

A. Jönisson, kindraemajor,
kaitseminister.

1-sest Eesti suurtükiväebrigadist I diviisi suurtükiväeni.

Kolonel G. Leets.

I diviisi suurtükiväe juhatus ja 1. suurtükiväegrupp põlvnevad rahvuslikust „1-st Eesti suurtükiväebrigadist“, kelle järglaseks pärast saksa okupatsioonivõimu kokkuvõrsemist Eestis tuli „1-ne suurtükiväepolk“. Sellepärast I diviisi suurtükiväe juhatuse ja 1. suurtükiväegrupi eluiga algab rahvusväeosade loomise ajajärgul 1-se Eesti suurtükiväebrigadis (13. XII. 1917 — 5. IV. 1918), kandub Vabadusesõjas 1-sse suurtükiväepolk (21. XI. 1918 — 1. V. 1920) ja kestab hiljem, rahuaastail, 1-se suurtükiväerügemendis (1. V. 1920 — 15. III. 1924) ja I diviisi suurtükiväes (alates 15. III. 1924), kelle ühe üksusena püsib 1. suurtükiväegrupp alates 15. III. 1924 kuni tänapäevani.

1-ne Eesti suurtükiväebrigad 13. detsembril 1917 kuni 5. aprillini 1918.

1-se Eesti jalaväediviisi ülema käsk eesti suurtükiväelaste kogumiseks erilisse üksusse leiab teostamist 13. detsembril 1917. Sel päeval ilmub. Haapsalus järgmine käsukiri:

KÄSUKIRI

1-le Eesti jalaväepolgule
nr. 251.

13. detsembril 1917. Tegevas väes.

Rivi alal.

§ 2.

Avaldan siinjuures teadmiseks ja täpseks täitmiseks § 3 käsukirjast 1-le Eesti jalaväediviisile nr. 4:

Ä r a k i r i.

„§ 3. Kõik suurtükiväelased kõikidest Eesti polkudest ja Eesti tagavarapataljonist eraldada ja üle viia 1-sse Eesti jalaväepolk. 1-se Eesti jalaväepolgu ülemal moodustada suurtükiväelastest eriline komando. Komando eesmärk — olla kaadriks Eesti suurtükiväe vormeerimisel.“

Alguskirjale kirjutas alla:

Diviisi ülema k. t. kindralstaabi
alampolkovnik S o o t s.

Õige: vanema adjutandi eest
leitnant Schwarz.“

§ 3.

Tänasest päevast moodustan minule alluva polgu juures suurtükiväelaste komando.

Alus: Käsukiri 1-le Eesti jalaväediviisile nr. 4 § 3.

§ 7.

Alamlipnik Sild määratakse suurtükiväelaste komando ülemaks, arvates 13. detsembrist s. a.

Sama käsukirja § 6-ga arvatakse toidule ja küttevarustusele 66 suurtükiväelast nende 98 hulgast, kes tulnud Soomest Tallinna 11. detsembril 1917 ja saadetud Eesti Sõjaväelaste Ülemkomitee ettekinjutuse põhjal veel samal päeval Haapsalu, käsuga võtta üle vene 45. suurtükiväebrigadilt suurtükid, hobused ja varustus.

Seega 13. detsember 1917 kujunes Eesti suurtükiväe sündimise päevaks.

Juba kahe päeva pärast, 15. detsembril 1917, antakse Haapsalus, Palivere ja Risti jaamades ja Kolovere lossis vene 45. suurtükiväebrigadi poolt eestlastele üle 24 välja suurtükki kal. 76,2 mm mud. 1902, varustus, suurtükipark laskemoonaga ja 260 hobust. 16. ja 17. detsembril käisid ülevõetud varandust vaatamas Eesti Sõjaväelaste Ülemkomitee liikmed hra A. Rei ja lipnik K. Rothschild.

Esialgset ülevõtmist ja korraldustööd teostas J. Sild nende 98 mehega, kes 11. detsembril õhtul Tallinnast Haapsallu tulid. Tolleaegne 1-se Eesti jalaväepolgu ülem polkovnik E. Põdder määras 18. detsembril J. Sildile abiks lipnik H. Vilipuse.

Kuni 1. jaanuarini 1918 võeti üle kolm patareid vene 45. suurtükiväebrigadist (patareid nr. nr. 1., 3. ja 4.) ühes suurtükidega, hobustega ja varustusega ja laskemoonapark vene 44. suurtükiväebrigadilt. 98 suurtükiväelast jaotati nimetatud patareide vahel. Ohvitseride puudusel teostasid üldist järelevalvet ülevõetud üksustes J. Sild ja lipnik H. Vilipus.

1918. aasta algusega hakkas juurde voolama eestlasi-suurtükiväelasi mitmesugustest vene suurtükiväe üksustest.

3. jaanuaril 1918 kindralstaabi polkovnik Andres Larka saab ülemkomiteelt ettekinjutuse sõita Haapsallu, asuda seal 1-se Eesti suurtükiväebrigadi ülema ametikohale ja alustada brigadi vormeerimist. Polkovnik A. Larka ilmus kohale 8. jaanuaril ühes brigadi adjutandiga lipnik O. Luhaga ja laekahoidjaga kv. ametnik V. Trompetiga ja asus täie energiaga brigadi moodustamisele.

Esimesel päeval brigadiülema vaatas üle materjalosa, hobused, meeskonna ja varustuse. Samal päeval ilmus ka esimene käsukiri 1-le Eesti suurtükiväebrigadile, millega

kuulutati välja brigaadiülema, adjutandi ja laekahoidja kohalejõudmine ja brigaadi tegevuse algamine iseseisva väeosana.

Brigaadi loojatel tuli võita palju raskusi ja takistusi, sest vene enamline valitsus ei pooldanud Eesti rahvuslike väeosade olemasolu. Brigaadi vormeerimist püüdis igatepidi takistada ka eesti enamline juht Anvelt. Oli juhus, kus brigaadi komiteele tehti ettepanek brigaadiga enamlaste poole üle minna. Tuleb märkida, et kommunistide ässituskõned, agitatsioon, lendlehed j.n.e. ei leidnud poolehoidu Eesti suurtükiväelaste peres.

Tol ajal maksva vene revolutsioonilise korra järgi kõik tähtsamad korraldused olid kesksed väeosade juures olevatest „soldatite komiteedest“. Samasugune valitsemiskord oli maksev ka Eesti väeosade kohta.

Brigaadi juhatuse juures kui ka patarides asutati komiteed. Brigaadi komitee esimeheks valiti J. Sild. Komitee koosnes arusaajatest meestest ja töötas käsikäes brigaadi ülemaga.

Delikaatsem ja olulisem küsimus, nimelt ohvitseride kohtadele valimine, viidi brigaadi komitee poolt määramise alusele: „Silmas pidades suurtükiväe ohvitseride vähest arvu, tuleb kõik ohvitserid kohtadele kinnitada ülemuse ja Ülemkomitee ettepanekul.“ Seega vene väeosades maksev demoraliseeriv ülemate valimise kord kadus 1-les Eesti suurtükiväebrigaadis.

1-les Eesti suurtükiväebrigaadi elu võib jaotada kahte perioodi: I periood — vene võimu ajajärk 13. detsembrist 1917 kuni 23. veebruarini 1918 ja II periood — ajajärk Eesti iseseisvuse väljakuulutamise järel 24. veebruarist kuni 5. aprillini 1918.

Esimene periood.

Jaanuarikuu jooksul vormeeriti viis patarid, millest nr. 1 ja nr. 3 asusid Haapsalus, patarei nr. 2 Valingu mõisas Keila juures, patarei nr. 4 meeskond ja hobused Haapsalu ligidal Kiltsi mõisas ja suurtükid Haapsalus, patarei nr. 5 Tartus, brigaadi laske- moonapark Kolovere mõisas.

Brigaadi juhatuse asus Haapsalus, Mere tänaval. Juhatusse kuulusid: brigaadi ülem — polkovnik A. Larka, brigaadi adjutant — lipnik O. Luha I, laekahoidja — kv. ametnik V. Trompet, asjaajaja — sõjasaegne ametnik A. Veiding, sanitaararst — hra Hansen, veterinaararstid — hrad Grünvald ja Zimmermann, sideülem ja pürotehnik — lipnik A. Kerem.

I divisjoni ülemaks määrati 17. jaanuaril alampolkovnik G. Feofanov, divisjoni adju-

Kindralmajor A. Larka
1. suurtükiväebrigaadi ülem.

On kogelikud oletanud kommunistid ja maldetalitused meie rahva seisuse üle.

Uuesse rahvas ei ole maailma sündinud suure ja nõrgena, vaid kõik nad on selles arenenud.

Ajalugu tõeneb palju hiiglaste hävinemini ja riikide tõusu.

Kõik olemb sellest, kas rahvas on elujõuline ja kas tema juhid suudavad ille võita ja ära kasutada need võimadusi, mida pakub olukord.

A. Larka
16 Jan. 1918.

tandiks lipnik K. Rostfeldt. Brigaadi laske-
moonapargi ülemaks nimetati leitnant Reba-
ne, asjaajajaks sõjaaegne ametnik A. Ernits.

Patারেide ülemateks määrati: nr. 1 — alam-
leitnant H. Maim (12.01.), nr. 2 — leitnant H.
Kauler (15.01.), nr. 3 — lipnik K. Rostfeldt
(12.01.) ja leitnant Veidenbaum (15.01.),
nr. 4 — staabikapten K. Tiitso (16.01.), nr. 5
— alamleitnant K. Einbund (14.01.) ja hiljem
staabikapten P. Tenno.

20. jaanuaril oli brigaadis: patareis nr. 1
— 6 suurtükki, 317 meest ja 126 hobust, pa-
tareis nr. 2 — 6 suurtükki, 118 meest ja 177
hobust, patareis nr. 3 — 6 suurtükki, 88 meest
ja 75 hobust, patareis nr. 4 — 6 suurtükki,
195 meest ja 118 hobust, patareis nr. 5 —
2 suurtükki, 83 meest ja 0 hobust. Koosseisu
järgi pidi igas patareis olema 6 suurtükki,
219 meest ja 186 hobust. Kokku oli 20. ja-
nuaril brigaadis 21 ohvitseri (ühes arstidega
ja ametnikega), 801 sõdurit ja 456 hobust.
Isiklik koosseis kasvas iga päevaga, — näi-
teks, patareis nr. 2 oli 25. jaanuaril juba 168
sõdurit.

Patಾರೆide korrapärane varustamine oli
äärmiselt raskendatud: kui kommunistlik
võim ei julgenud veel Eesti rahvusväeosi
laiali saata, siis ta püüdis igatpidi takistada
sõjavarustuse andmist neile. Iseäranis ras-
kesse seisukorda varustamise suhtes sattus
patarei nr. 5 Tartus. 1-se Eesti diviisi ülem
püüab küll teha kõik, et Tartu patarei saaks
kätte relvad, hobused ja hädavajaliku varus-
tuse, nõuab võimudelt sellekohased orderid,
kuid kohapealne võim, kellest olenes varus-
tuse väljaandmine, otsustab teisiti ja patarei
jääb varustusest ikkagi ilma. Läänemaal vor-
meeritavatel patareidel oli varustamise küsi-
mus sellevastu hoopis kergem: vene 45. ja
osaliselt 44. ja 35. suurtükiväebrigaadi poolt
üleantud varandusega said patareid nr. nr.
1—4 enam-vähem korralikult varustatud.

Suurt puudust tunti saabastes, — oli vähe
mehi, kellel jalanõud korras. Ka toiduaine-
te muretsemine sünnitas raskusi. Arstirohud
ja sidumismaterjal puudusid täielikult, sa-
muti ei olnud brigaadi arsti käsutuses velske-
risi.

Veebruari algul brigaadiülem läkitas
alamleitnant A. Tenno Peterburi tehnilise
varustuse ja hobuste järele. Oli lootus saada
varustust ja hobuseid suurtükiväe peavalit-
suselt, Mihaili ja Konstantini suurtükiväe-
koolidelt. Lootus ei täitunud: vastati, et neil
puudub alus varustada ja toetada Eesti rah-
vuslikke väeosasid.

1-se Eesti suurtükiväebrigaadi patಾರೆide
juhtiv koosseis oli esimesel perioodil järg-
mine:

Patarei nr. 1. Patareiülem — alam-
leitnant H. Maim, abi ja ühtlasi majanduse-
ülem — lipnik J. Rimmel, rühmaülemad —
lipnik A. Grossberger ja alamlipnik J. Sild,
asjaajaja — A. Stein.

Patarei nr. 2. Patareiülem — leitnant
H. Kauler; abi ja ühtlasi majanduseülem —
alamleitnant H. Miller, rühmaülemad — lip-
nik G. Nieländer ja lipnik H. Vilipus.

Patarei nr. 3. Patareiülem — leitnant
Veidenbaum; teiste kohta andmed puudu-
vad.

Patarei nr. 4. Patareiülem — staabi-
kapten K. Tiitso; abi — lipnik E. Luha II,
rühmaülem — alamlipnik E. Edenberg,
majanduseülem — kv.ametnik R. Klees-
mann.

Patarei nr. 5. Patareiülem — staabi-
kapten P. Tenno; abi — alamleitnant K. Ein-
bund, rühmaülem ja ühtlasi majanduseülem
— alamleitnant A. Tenno, rühmaülem — lip-
nik H. Ibrus, asjaajaja — kv.ametnik Kupits.

Brigaadi üksused elasid päevast päeva,
korraldasid end, täiendusid varustusega ja
relvadega. Käidi toimkonnas, peeti jõudu-
mööda õppusi. Esialsed käsikirjad, kor-
raldused, ettekanded, vahikirjad j.n.e. kir-
jutati vene keeles (elati ju siis veel Vene riis-
gis) ja alles veebruari keskel 1918 hakkasid
ilmuma esimesed eestikeelsed korraldused.
Sellevastu poolametlik kirjavahetus (näit.,
koosolekute protokollid j.n.e.) peeti juba
algusest peale eesti keeles.

Jaanuari lõpul ja veebruaris hakkab
enamline valitsus ikka aktiivsemalt Eesti
rahvusväeosade vastu võitlema. „Eesti töö-
rahva ja sõjaväelaste täidesaatev komitee“
otsustab likvideerida Eesti sõjaväeosad ja
vormeerida nende asemele punakaarti. 17.
vebruaril tullakse Haapsallu likvideerima
1-st Eesti jalaväepolku ja 1-st Eesti suur-
tükiväebrigaadi. Kuid enamline võim ise
kaob mõne päeva pärast: 21. veebruaril tuleb
saartelt Haapsallu saksa sõjavägi. 21.—22.
vebruaril, sellekohase korralduse järgi, lä-
heb brigaadi meeskond laiali, viies kaasa
suurema osa varustusest, paremad hobused,
rakmed j.n.e. Osa hobuseid ja ülejäänud
varustus antakse patareiülemate poolt koha-
likkudele vallavalitsustele allkirja vastu üle,
osalt jäetakse üksikute valvurite hoole alla.

Sellega lõpeb esimene periood 1-se Eesti
suurtükiväebrigaadi elus.

Teine periood.

24. veebruaril 1918 enamlased lahkuvad
Tallinnast. Samal päeval kuulutatakse välja
Eesti Vabariik. 25. veebruaril ilmuvad Tal-
linna saksa sõjaväeosad. 26. veebruaril

I Eesti jalaväediviis kogutakse uuesti kokku ja 28. veebruaril ilmub jälle käsukiri Eesti diviisile. Saksa okupatsioonivõimud esialgu ei seganud endid Eesti rahvusväeosade ellu. Rahulikult ja heas vahekorras asusid mõnda aega üksteise kõrval saksa keiserliku sõjaväe üksused ja Eesti vabariigi polgud.

I Eesti diviisi etteotsa astub senine 1-se Eesti suurtükiväebrigaadi ülem kindralstaabi polkovnik A. Larka, kuma suurtükiväebrigaadi ülema k. t. määratakse vanem patareiuülem staabikapten K. Tiitso. Brigaadi juhatus kolib Tallinna (Narva maantee nr. 48), kuhu mõne päevaga koonduvad uuesti eesti suurtükiväelased ja kuhu tuuakse kokku osa brigaadi varandusest. Suurema osa varustusest Haapsalus, Keilas ja Koloveres omandasid sakslased.

1. märtsil 1918 saksa kohaliku korpuse ülem kindral v. Seckendorff annab käsu I Eesti jalaväediviisi uuesti kokkukutsumiseks.

15. märtsil kuulub uuesti 1-sse Eesti suurtükiväebrigaadi 36 ohvitseri (ühes arstide ja ametnikega) ja 430 sõdurit. 18. märtsiks moodustatakse brigaadis üks suurtükiväedivisjon ja patareid nr. nr. 1—4, mis koosnevad ohvitseridest ja sõduritest, kuna suurtükke sakslased brigaadile ei anna. 24. märtsil võrmeeritakse juure veel kaks patareid (nr. nr. 5 ja 6).

Ohvitseridest tulevad brigaadi juure: lipnik E. Leetsmann (24.II.), alamleitnant R. Lessel (25. II.), alamleitnant J. Luik (1.III.), leitnant H. Arro (9.III.), leitnant E. Aindt (12.III.), lipnik J. Prommi (13.III.), san. arst. J. Renter (13.III.), suurtükitehnik staabikapten J. Lepp (15.III.), kv. ametnik J. Birkholz (16.III.), kapten K. Mutso (22.III.) Brigaadist jäävad eemale järgmised ohvitserid, arstid ja sv. ametnikud, kes kuulusid brigaadi koosseisu I perioodil: polkovnik A. Larka (määramise puhul I Eesti diviisi ülemaks), alampolkovnik G. Feofanov, leitnandid Veidenbaum ja Rebane, lipnikud Suurthal ja Rimmel, san. arst Hansen, vet. arstid Lind ja Zimmermann, sõjakaegne ametnik H. Org — kokku 10 inimest. Suurem osa neist läks Venemaale, sest kartsid sattuda sakslaste juure vangi.

Brigaadi juhtivasse koosseisu märtsi keskkel 1918 kuuluvad: brigaadiülema k. t. — staabikapten K. Tiitso, brigaadi adjutant — lipnik O. Luha I, sideülem — lipnik A. Kerem, suurtükitehnik — staabikapten J. Lepp, laekahoidja kv. ametnik V. Trompet, san. arst — hra Renter, vet. arst — hra G. Grünvald.

Kolonel H. Kauler

Suurtükiväe inspektor, 1-se srt.-polgu ülem
Vabadusesõjas.

*Suurtükiväe võimused siin
sai teinud. Kõik suurtükiväe
rahvaegne võtja ope ja kavatus
peal suurtükid olema kellest, et
sõjajalaväes lähedatada
ette tulevaid talu-lasandaid
väiksema aja- ja laenuvõima
reuluga. Mõjuv tuli õigel ajal
õigel kohal — kelles kudas
laenuvõim kumot.*

*16. jaan. 1933a. H. Kauler
kolonel*

Kolonel G. Leets

*I diviisi suurtükiväe ülem.
Esimene haavatu Vabadusesõjas.*

Patarei nr. 1. Patareiülem — alamleitnant H. Maim, abi — lipnik A. Raag, rühmaülemad — lipnikud E. Luha II ja A. Grossberger, asjaajaja — sõjaaegne ametnik A. Veiding.

Patarei nr. 2. Patareiülem — leitnant H. Kauler, abi — lipnik H. Vilipus, rühmaülemad — leitnant A. Arro, lipnik E. Leetsmann ja alamlipnik J. Sild, asjaajaja — sõjaaegne ametnik A. Stein.

Patarei nr. 3. Patareiülem — leitnant E. Aindt, abi — alamleitnant J. Luik, rühmaülemad — alamleitnant A. Tenno ja lipnik G. Nieländer, asjaajaja — sõjaaegne ametnik R. Kleemann.

Patarei nr. 4. Patareiülem — alamleitnant R. Lessel, abi — alamleitnant H. Miller, rühmaülemad — lipnikud T. Lukk ja K. Einberg, asjaajaja — sõjaaegne ametnik A. Ernits.

Patarei nr. 5. Patareiülem — kapten J. Roska, abi — alamleitnant K. Einbund, rühmaülem — lipnik H. Ibrus, asjaajaja — kv.ametnik J. Birkholz.

Patarei nr. 6. Patareiülem — kapten K. Mutso. Teisi ohvitseri patareis ei ole.

Märtsi keskel on patareides sõdureid: patareis nr. 1 — 345, patareis nr. 2 — 138, patareis nr. 3 — 146, patareis nr. 4 — 141, teiste patareide kohta andmed puuduvad. Kokku brigaadis 36 ohvitseri (ühes arstidega ja ametnikega) ja 770 sõdurit.

20. märtsil ilmub saksa korpuse kindralilt v. Seckendorffilt käsukiri, millega Eesti diviisil kästakse laiali minna 5. aprilliks. 25. ja 29. märtsil ilmuvad „Päevakäsud Eesti sõjavägedele“, nr. nr. 16 ja 17, millega ühendatakse järgmisesse auastmesse teiste hulgas järgmised I-se Eesti suurtükiväebrigaadi ohvitserid: kapteniks — K. Tiitso ja P. Tenno; staabikapteniks — H. Kauler ja E. Aindt; leitnandiks — H. Maim, R. Lessel, H. Miller ja A. Tenno; alamleitnandiks — O. Luha I, K. Rostfeldt, T. Lukk, A. Raag, A. Grossberger, E. Luha II, K. Einbund, H. Vilipus, E. Leetsmann ja G. Nieländer; lipnikuks — J. Sild ja E. Edenberg; nimenõunikuks — V. Trompet ja J. Birkholz; kolleegia registrariks — A. Ernits.

Kuni 1-se maini jäävad töötama likvideerimise komisjonid.

Alates 13. detsembrist 1917 kuni 5. aprillini 1918 käis I-st Eesti suurtükiväebrigadist läbi üle 1500 suurtükiväelase-sõduri ja ligi 50 suurtükiväe ohvitseri, arsti ja ametnikku. Brigaadiülemateks olid: kindralstaabi polkovnik A. Larka 03.01.18—24.02.18. ja staabikapten K. Tiitso 24.02.18—05.04.18.

5. aprillil katkeb teistkorda I-se Eesti suurtükiväebrigaadi eluniit. Kolmandat korda brigaadi suurtükiväelased koguvad kokku 21. novembril 1918, et astuda välja iseseisvaks saanud kodumaa kaitseks, nüüd juba I-se suurtükiväepolgu nime all, mida juhatab kapten Hugo Kauler.

I-se suurtükiväepolk Vabadusesõjas.

Kui Maailmasõja kaotuse järele langes novembrikuus 1918 Saksamaal keisrivalitsus, siis varises kokku saksa okupatsioonivõimka Eestis. Okupatsiooniväed valmistusid peatselt lahkuma Eestimaa pinnalt. Samal ajal hakati Nõukogude Venes plaanitsema kommunistliku korra uuestisündi Eestis. Eesti Ajutine Valitsus asus palavliku kiirusega oma vägesid looma, et vastu panna idast sissetungivale vaenlasele. Novembri teisel poolel alustati uuesti I jalaväediviisi vormeerimist. Suurtükiväe üksusena pidi diviisi koosseisu kuuluma I-se suurtükiväepolk.

Suurtükiväelaste kogumine Tallinnas algas novembri keskel. Neid kogus enda ümber kapten H. Kauler. 21. novembril sõjaminister kindral A. Larka määrab I-se suurtükiväepolgu ülemaks kapten H. Kau-

leri ja käseb temal polgu vormeerimisele asuda. Juba 21. novembril ilmub esimene käsukiri — „Päevakäsk 1-le suurtükiväepolgule nr. 1“. Polgu vormeerimine algab Tallinnas.

Suurtükiväe vormeerimine lühikese aja jooksul kujunes väga raskeks ülesandeks. Seda mitte üksi väljaõpetatud ja „kokkuteotatud“ erimeeskondade vähesuse pärast. Puudus kõige olulisem — suurtükid, laske-moon, sihtimise- ja laskeabinõud, suurel määral ka sidevarustus, hobuste rakmed, sadulad j.n.e. Kõik selle viisid sakslased meie maalt Saksamaale. Üksikud kindluse suurtükid, mis jäid Tallinna kindluse raiooni, olid ilma laskeabinõudeta; pealegi, konstruktsiooni iseäralduste tõttu oli neid raske kasutada liikuvastõja oludes. Hobuste materjal oli samuti halb.

Suurtükide järele pöörduti Soome poole. Sealt, tänu soomlaste vastutulelikkusele, toodi 1918. a. detsembri esimesel poolel Tallinna vanu vene 1895. a. tüüpi välikahureid kaliibriga 3,42". Novembris peeti läbirääkimisi ka sakslastega, kellelt sooviti osta nende suurtükid ja laskemoon. Selle juures peeti silmas eriti neid saksa patareisid, mis seisid meie idapiiri kaitsel Narva raioonis.

Sõjaministri käsul lähetab polguüleml 24.—26. novembril Narva 9 ohvitseri 1-st suurtükiväepolgust (leitnandid G. Leets, H. Maim, A. Rattiste, A. Tenno; nooremleitnandid E. Luha, G. Nieländer, K. Rostfeldt; lipnikud M. Grossholm, K. Terras). Nende ülesandeks oli patareide vormeerimine sakslastel ülevõetud suurtükkidest. Kuid sakslased suurtükke üle ei annud. 1-se suurtükiväepolgu ohvitserid võtavad „jalameestena“ osa esimesest Vabadusesõja lahingust 28. novembril Narvas, kus leitnant G. Leets saab kahe püssikuuliga esimesena Vabadusesõjas haavata (lahingus Joala väljal eestlaste-sakslaste vasturünnakul 2. Viljandi kommun. kütipolgule, kes seljatagant Narvale kallale tungis).

Nii luhtusid lootused suurtükide ülevõtmiseks sakslastelt Narvas. Rakveres õnnestub küll 9. detsembril maalt lahkuvatelt sakslastelt kavalusega kätte saada 2 kiirlaskijat välikahurit 77 mm mud. 1916 ühes 168 padrunitiga ja tehnilise varustusega. Üldiselt aga tuli esialgul piirduda Soomest saadud vananenud tüüpi mittekiirlaskjate vene suurtükidega.

Alates 21. novembrist 1918 ilmub polku ohvitseri, arste, ametnikke, allohvitseri, kirjutajaid, velskereid, sõdureid. Suur osa oli neid, kes varem teeninud 1-ses Eesti suurtükiväebrigadis.

Kolonelleitnant E. Toffer

1. suurtükiväegrupi ülem (alates 15. 03. 24).

29. novembril määratakse patarei nr. 1 ülemaks leitnant O. Palu ja kästakse temal viibimata asuda patarei vormeerimisele end. Aafrika kasarmuis. Patarei nr. 1 omab alul tagavarapatarei ilme, — temasse koondatakse kõik suurtükiväelased-sõdurid, sinna tuuakse kokku ka suurtükiväeline varustus, hobused.

1. detsembril on polgus 19 ohvitseri, 2 arsti, 2 ametnikku ja 68 sõdurit; 6. detsembril aga juba 28 ohvitseri, 2 arsti, 2 ametnikku ja 158 sõdurit. Isiklik koosseis kasvab iga päevaga.

Muret tekitas varustuse soetamine. Otsiti läbi piinliku hoolega kõik Tallinna laod. Kasutati ära kõik, mis jäi sakslastelt välja vedamata. Sadularaamidele, millelt olid kõrvaldatud nahkosad, kinnitati külge vilditükid ja ohelikud jalaraudadega; nii saadi sadulad. Valjaid tuli valmistada sageli kodusel teel rihmaotstest ja isegi telefonikaablist. Samuti koguti igasugu jäänustest vööri-varustust, hõbuseriistu, sidevarustust j.n.e. Hea tahe ja suur energia aitasid nii mõnestki raskusest üle.

28. novembril 1918 algas Vabadusesõda. Meie vähearvulised kaitsevæeosad, olles vor-

meerimise ajajärgus, ei suutnud algul vene-
laste pealetungi tõkestada ja olid sunnitud
ülevõimu survel taanduma. Tarvidus suur-
tükiväe järele rindel muutus ikka suuremaks.
Nõuti kiires korras patareide väljasaatmist.
Algab kiirendatud korras patareide vor-
meerimine.

12. detsembril määratakse 1-se suur-
tükiväepolgu patarei nr. 2 üle-
maks staabikapten J. Tõnisson, kes saab
käsu patarei vormeerimist kiiresti läbi viia.
Töö kestab päeval ja ööl. Juba 13. detsem-
bril kell 1000 on patarei vormeeritud, ta laadi-
takse rongile ja kell 1700 saadetakse Viru
rindele. Patarei koosneb 3 ohvitserist, 103
sõdurist, 4 hobusest, 4 suurtükist (üks 76,2
mm kiirlaskja mud. 1902 ja kolm vananenud
tüüpi 3,42" mud. 1895), patareil kaasas 170
lasku, 2 telefoniaparaati, 1,5 km traati,
5 vankrit, 1 väljaköök, 3 püssi, 10 labidat ja
10 kirvest.

Teel Rakverre varitseb patarei nr. 2 eše-
loni hädaoht: Ülemiste lähedal lendab kurja
käte läbi õhku raudteesild ešeloni viimase
vaguni taga. Riigiäraandjatel oli kavatsus
hävitada patarei veel enne rindele jõudmist.
Kuid see ei õnnestunud. Patarei jõudis Rak-
verre 13. detsembril kell 2400 ja 14. detsemb-
ril kell 0800 oli juba Rägavere mõisa raioo-
nis lahinguväljal (5. jalaväepolgu juures).
Samal päeval avab esimest korda tule Rägä-
vere mõisale tungivate venelaste pihta.

Perioodil 15. detsembrist 1918 kuni 1.
jaanuarini 1919 patarei toetab 5. jalaväepol-
gu osi taandumislahinguis Rakvere alt kuni
Jägala jõe jooneni. Alates 5. jaanuarist võtab
osa pealetungilahinguist 5. jalaväepolguga
ja liigub lahinguid lüües Narva poole lõuna
pool raudteed üle Vetla, Lehtmetsa, Rägä-
vere, Tapa, Vinni, Mõdriku, Nurkse, Nava,
Uandu, Võrnu, Ereda, Tammiku, Vasavere,
Metsküla, Samokrassi. 18. jaanuaril asub
tulepositsioonile Narva juures Väike-Sol-
dino mõisas. Narvast patarei saab venelas-
telt võetud 2 kiirlaskjat 76,2mm kahurit
mud. 1902.

Kuni 1. augustini 1919 asub patarei
V.-Soldino mõisa juures, kust tulistab Narva
jõe idakaldal teotsemaid vastase jalaväeosi,
patareisid, soomusronge, soomusautosid.

4. augustil patarei liigub Luuga jõe joo-
nele ja asub tulepositsioonile Novopätnits-
koje juure, kust augustis, septembri ja ok-
toobrikuude jooksul tulistab peamiselt vas-
tase seisukohti Jurkino, Padoga, Lutski kü-
lade raionis. 17. novembril asus uuele po-
sitsioonile Sala küla juures, kust teotses
vaenlase vastu Zahonje, Žabino, Kuzmino
raionis. Sellel tulepositsioonil patarei püsis

sõja lõpuni ja lõi palju kordi tulega tagasi
venelaste vihaseid kallaletunge meie seis-
kohtadele Luuga jõe läänekaldal. Viimased
lasud tegi 2. jaanuaril 1920 Koskino küla
pihta.

1-se suurtükiväepolgu patarei
nr. 3 vormeerus rindel rühmade kaupa staa-
bikapten H. Laretei ja leitnant A. Rata-
tiste juhatusel. Staabikapten Laretei sai
Viru rinde juhatajalt kindral A. Tõnisson-
nilt 9. detsembril käsu patareid vormeerida.
Ohvitseri ja mehi saadi osalt 1-st suurtüki-
väepolgust, osalt 4. jalaväepolgust. Hobused
andis patareile 5. jalaväepolk. Suurtükid
saadi 9. detsembril Rakvere jaamas sakslas-
telt (2 kiirlaskjat 77mm mud. 1916), ühes
kõigi tarviliku varustusega. 10. detsembril
kell 1800 oli I rühm valmis, ja öösel sõitis
Narva poole (3 ohvitseri, 30 meest, 20 hobust
ja 2 suurtükki). 12. detsembril kell 0800
rühm jõudis Raudna külla, kust tulistas
Rannu küla, mida vastane püüdis vallutada,
ja lasi selle juures välja 52 mürsku.

Patarei nr. 3 teise rühma vormee-
rimisele asus leitnant Rattiste Rakveres
10. detsembri hommikul. Suurtükikideks sai
II rühm omale 2 kahurit 3,42" mud. 1895,
saadatud Rakverre 1-st suurtükiväepolgust.
Mehed ja hobused andis 5. jalaväepolk.
11. detsembril sõidab rühm Rakverest Rägä-
vere mõisa, kuhu jõuab kell 2200. Rühmas
on 2 ohvitseri, 34 sõdurit, 21 hobust, 2 suur-
tükki ja 235 mürsku. Asus 12. detsembril
5. jalaväepolgu ülema käsul tulepositsioonile
Vaeküla Liiva kõrtsi juure, kust tulistas sa-
mal päeval Ulvi ja Põlula mõisaid, lastes
neile 95 mürsku. Siin vahetas rühma ära
Tallinnast päralt jõudnud patarei nr. 2.

1. suurtükiväepolgu patarei nr. 3 on kõi-
kidest väljapatareidest esimene, kes Va-
badusesõjas vaenlase pihta tule avas.

Rakvere juurest algab patarei koos jala-
väeosadega taandumist Tallinna poole, pida-
des kogu aeg lahinguid ülekaaluva vaenlas-
sega. Taandumine kestab kuni Kaberla kü-
lani Jägala jõe lähedal.

Pealetungi algades 6. jaanuaril 1919. pata-
rei nr. 3 töötab koos 4. ja 5. jalaväepolkudega
ja 2. soome kompaniga. Narva alla jõudes
asub patarei tulepositsioonile Mustajõe ja
Auvere küladesse. 28. jaanuaril lahku-
bareiülema kohalt staabikapten H. Laretei,
uueks patareiülemaks saab leitnant A. Rata-
tiste.

12. veebruaril asub patarei Narva linna,
kust 10. märtsil liigub Tõrvajõe küla juure.
Siin teotseb 1. jalaväepolgu osadega kuni
29. juunini, mille järele liigub uuele tule-
positsioonile Väike-Soldino mõisas. 29. juu-

Suurtükiväe juhid Vabadusesõjas.

1) Kapten H. KAULER, 1. suurt. polgu ülem Vabadusesõjas. 2) Kapten H. BREDE, 1. suurt. polgu I divisjoni ülem Vabadusesõja algul. 3) Leitn. O. PALU, patarei nr. 1 ülem. 4) Staabikpt. J. TÕNISSON, patarei nr. 2 ülem. 5) Leitn. A. RATTISTE, patarei nr. 3 ülem. 6) Leitn. H. MAIM (osavõtja Kreenholmi lahingust 28. 11. 1918. a., surnud Tartus 1923. a.) patarei nr. 4 ülem. 7) Kapten J. ROSKA, patarei nr. 5 ülem. 8) Leitn. R. LESSEL, patarei nr. 6 ülem.

lil läheb Narva jõe idakaldale ja asub positsioonile V. Sala mõisa lähedale, kust 8. augustil vahetab positsiooni Dubrovka küla juure. 13. augustil seab 2 suurtükki tegevusseks lennukite vastu (Väike-Soldino mõisas).

Kuni 21. novembrini patarei tulistab venelaste seisukohti Jamburgi ja Aleksandrovska Gorka raioonis. Novembri keskel algavad ägedad lahingud pealetungile asunud vaenlasega. Patarei tulistab päevad läbi. 22. novembril murravad venelased loodearmee osadest läbi ja sunnivad seega ka meie osi teisele kaitsejoonele asuma; patarei lahukub rühmade kaupa uuele positsioonile Kobõljaki küla lähedale. Järgmine päev (23. november) kujuneb patareile eriti raskeks: vastane ründab suurte jõududega; otsustaval silmapilgul patarei laseb 21 minuti jooksul välja 627 mürsku, ja päästab olukorra.

Kuni sõja lõpuni patarei püsib positsioo-

nil Kobõljaki juures, kust tulistab vaenlase osi Jamburgi maantee ja raudtee raioonis. Viimased lasud teeb 31. detsembril 1919.

1. se suurtükiväepolgu patarei nr. 1 vormeerib teisi patareisid ja vormeerub ise Tallinnas kuni 26. detsembrini 1918. 26. detsembril patarei nr. 1 sõidab ühes I divisjoni ülemaga kapten H. Bredega Tallinnast välja ja jõuab kell 1100 Aegviidu jaama. Avab esimest korda tule 28. detsembril Toisi mõisa juurest Tapa jaama pihta (laseb välja 22 granaati).

2. jaanuaril 1919 diviisiülem määrab patarei nr. 1 1. se jalaväepolgu juure. Patarei asub tulepositsioonile Rummumõisa raiooni (praeguse Jägala suurtükiväe poligoni lähedale), kuhu jääb kuni üldise pealetungi algamiseni 6. jaanuaril; tulistab mitmel korral vastast Kiiu mõisas, Narva maantee raioonis ja taludes maantee ümbruses. Üldise peale-

tungi algamisega teotseb Narva maantee suunas, toetades tulega Narva sihis edasi rühki-vaid jalaväeosi. 20. jaanuaril jõuab Narva alla ja asub positsioonile Pähklamäe mõisa juure, kus temale usaldatakse raudtee—Riigi küla vaheline sektor. 2. veebruaril patarei eraldab II rühma Narva-Jõesuhu, kust see toetab 1. jalaväepolgu osade pealetungi Kalivere, Ilkino, Feodorovka piirkonnas. 15. veebruaril liigub Narva-Jõesuhu ka I rühm.

Kuni juuni keskpaigani patarei püsib Narva-Jõesuu raioonis, kust toetab tulega jalaväeosade pealetunge ida pool Narva jõge ja samas lööb tagasi mitmed venelaste kal-laletungid meie seisukohtadele. 21.—27. mail võtab II rühm osa dessandioperatsioonist Kaporje lahes. 10. juunil patarei saab omale uued inglise 84mm suurtükid.

19. juunil laaditakse patarei Narvas ron-gile ja saadetakse samal päeval ühes 1 jala-väepolgu osadega sakslaste vastu Vönnu alla. 22. juunil on patarei Volmaris. Teeb kaasa landesvääri sõja, teotsedes 1. ja 6. jala-väepolgu osadega. Kulutab sellejuures 1596 šrapnelli ja 288 granaati. Jõuab Riia alt Narva-Jõesuhu tagasi 14. juulil 1919.

15. juulil patarei liigub Koskolovosse (Luuga lahe piirkonnas) ja sealt tuleposit-sioonile Velikino mõisa, kust tulistab vastase seisukohti Babinskoje ja Glubokoje järvede vahel. Kuni 22. oktoobrini toetab 1. jalaväe-polgu osade tegevust Babinskoje, Glubokoje ja Kopenskoje järvede joonel.

22. oktoobril patarei liigub Kaporje lahte admiral Pitka käsutusse toetama Ingeri rüge-mendi tegevust diviisi vasakul tiival. 10. no-vembril jõuab Velikino mõisa tagasi ja teot-seb järvedevahelises raioonis kuni novembri keskpaigani. 15. novembril vaenlasel õnnes-tub kallaletung järvede vahel, patarei taan-dub koos jalaväega Fitinka — Feodorovka raiooni. Tulepositsioonil Keikino juures pa-tarei püsib sõja lõpuni. Viimased lasud teeb 28. detsembril 1919 Feodorovka piirkonnas.

1-se suurtükiväepolgu patareid nr. 1, 2 ja 3 jäävad püsima I diviisis ka pärast Vaba-dusesõda. Praegu nad kuuluvad 1-se suur-tükiväegrupi koosseisu samade numbrite all.

1-se suurtükiväepolgu patarei nr. 4 vormeerimine algab Tallinnas 20. det-sembril 1918. Patareiülemaks ja vormeer-i-jaks on leitnant H. M a i m. 8. jaanuaril 1919 patarei nr. 4 sõidab Tartu suunas teotseva 2. jalaväepolgu käsutusse. Patarei võtab osa paljudest lahingutest Võru, Vastselinna, Pet-seri, Irboska ja Pihkva ümbruses.

Veebruari keskel 1919 viiakse patarei 2-se suurtükiväepolgu koosseisu. Pärast Vaba-

dusesõda jääb II diviisi koosseisu, kus püsib tänaseni.

1-se suurtükiväepolgu patarei nr. 5 ülemaks määratakse 6. detsembril kap-ten J. R o s k a. Patarei vormeerimine pidi sündima esialgse kava järgi Tartus. Kuna aga seal suurtükke ei leidunud, alustati 18. detsembril 1918 patarei vormeerimist Tallin-nas. 26. detsembril 1918 patarei sõidab rin-dele Viljandimaale. Koos 3. jalaväepolgu ja skoutidega võtab Edela-Eestis osa lahinguist Karksi, Tagapera, Mõisaküla, Kärstna, Hel-me, Tõrva, Valga, Stakelni all. Patareid ka-sutatakse esialgu rühmade-kaupa lahus (kap-ten J. Roska ühe rühmaga Karksi suunas, leitnant G. Leets teise rühmaga Kärstna raioonis). Esimesed lasud vaenlase pihta teeb I rühm Morna juurest 4. jaanuaril ja II rühm Kärstna all, 6. jaanuaril.

Ägedamad ja tähtsamad lahingud jaanua-ris 1919, kus patarei suurt osa mängis, olid Kärstna ja Tõrva lahingud. 31. jaanuaril võ-tab patarei Pedeli mõisa juures vaenlaselt 2 kiirlaskjat suurtükki 76,2 mm mud. 1902. 14. veebruaril viiakse patarei 2-se suurtüki-väepolgu koosseisu. Veebruaris patarei nr. 5 toetab 3 jalaväepolgu osi lahinguis Latvija piirides Sauleki, Grabsde, Vizemhofi, Sile, Ramneki, Egle juures ja 6. jalaväepolgu osi lahinguis Turna ja Varna mõisade raioonis.

Märtsi algul tuuakse patareisse uued 84mm inglise kahurid. Märtsis patarei teot-seb 3. jalaväepolguga Stakelni, Egle, Vizem-hofi, Turna, Kureli, Karula, Kolkksi, Taivola, Hargla, Vastsemõisa juures. Aprillis I rühm toetab Tallinna Kaitsepataljoni lahinguis Hoppa, Vana Laitsna, Muženeki, Oppekalni ja Mõniste raioonis ja 6. jalaväepolgu osi Vigandi, Turna, Härgmäe ja Kureli juures. Maikuu teotseb Võrumaal Rõuge raioonis, kust mai lõpul areneb laiaulatuslik pealetung ja läbimurre Marienburgi, Alt-Schwanen-burgi, Sessvegeni, Laudoni, Kreitsburgi suu-nas Düüna jõeni, millest patarei tagajärje-rikkalt osa võtab koos 1-se ja 2-se ratsapol-guga ja 1. jalaväepolgu I pataljoniga.

Juuni ja juulikuu möödub patareleile vaikselt Lätimaal Golgovski ja Kropenhofi mõisades. Augustis ja septembris patarei — nüüd juba väljapatarei nr. 17 — toetab 1. rat-sapolgu, 6. ja 8. jalaväepolgu osi lahingu-tegevuses Marienhauseni suunas. 16. oktoob-ril viiakse patarei raudteega Valka ja asetak-se Seehofi ja Pedeli mõisadesse. Oktoobri lõpul laaditakse patarei uuesti rongile ja saa-detakse Marienburgi 3. jalaväepolgu ülema käsutusse; patarei rühmad asuvad seal po-sitsioonile Malopi ja Tarvasi mõisade juure.

16. novembril saadetakse patarei rongiga

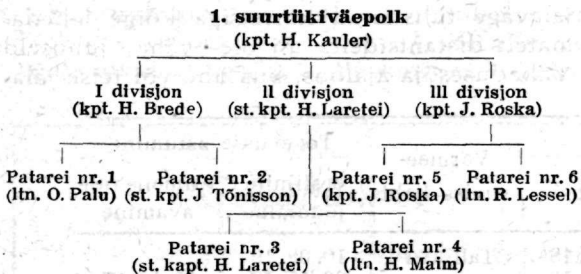
üle Ramotski, Valga ja Tapa Viru väerinnale, kuhu saabub 19. novembril ja asub S. Solodino mõisa. Seega on patarei uuesti 1-se suurtükiväepolgu koosseisus. Järgmisel päeval liigub patarei positsioonile Väska raiooni 1. jalaväepolgu osade toetuseks. 25. novembril saabub patareile uus korraldus liiskuda Narva-Jõesuht, kust toetab 4. jalaväepolgu osi võitluses Kuradimäe eelsel platsdarmil. Seal patarei teotseb kuni sõja lõpuni, saates vahepeal I rühma Auvere — Mustajõe raiooni. Viimased lasud teeb 30. detsembril 1919.

1-se suurtükiväepolgu patarei nr. 6 vormeeritakse Tallinnas leitnant R. Lesseli poolt. Vormeerimine algab 20. detsembril 1918 ja patarei sõidab 5. jaanuaril 1919 Paidesse, kust liigub lahingutega Petseri suunas, teotsedes koos 2. ja 7. jalaväepolguga. Veebruaril keskel patarei viiakse 2-sse suurtükiväepolku, kus hiljem nimetatakse ümber väljapatareiks nr. 12. Pärast Vabadusesõda patarei likvideeritakse.

Patareidega rööbiti vormeeritakse Tallinnas 1-se suurtükiväepolgu staapi, siidekomandot ja muusikakomandot. Polgu adjutantiks määratakse leitnant G. Kromel, sideülemaks leitnant H. Mölder, orkestrijuhiks kapelmeister Arro. 10. veebruaril 1919 lähetatakse orkester (37 meest) tagavarapatarei juure. Orkester jääbki Tallinna, ja hiljem kustutatakse polgu nimekirjast.

10. veebruaril polgu staap sõidab Viru väerinnale rindele I diviisi ülema käsutusse. Hiljem 1-se suurtükiväepolgu ülem kapten H. Kauler nimetatakse I diviisi suurtükiväe ülemaks, — s. o. temale allutatakse operatiivselt kõik suurtükiväeüksused Viru rindel. Polgu staap püsis eeslinil alates 10. veebruarist 1919 kuni sõja lõpuni.

Vabadusesõja kestel 1-se suurtükiväepolgu koosseis muutus patareide arvult mitu korda. 1. jaanuaril 1919 oli polgu organisatsioon järgmine:

Polgu juhtivasse koosseisu kuulusid samal ajal (klambris, mis ajast arvel):

Polgu staap: polguülem — kapten H. Kauler (21. 11. 18), adjutant — leitnant

G. Kromel (21. 11. 18), sideülem — leitnant H. Mölder (06. 12. 18), suutükitehnik — staabikapten J. Lepp (05. 12. 18), laekahoidja — nimenõunik V. Trompet (22. 11. 18), vanemarst — Renter (30. 11. 18), nooremars — Peterson (23. 11. 18), loomaars — koll. nõunik Morel (19. 12. 18), orkestrijuh — kub. sekr. Arro (06. 12. 18).

I divisjoni ülem — kapten H. Brede (16. 12. 18).

Patarei nr. 1: patareiülem — leitnant O. Palu (21. 11. 18), abi — leitnant H. Miller (21. 11. 18), rühmaülemad — nooremleitnant G. Nieländer (21. 11. 18) ja lipnik H. Ibrus (03. 10. 18), asjaajaja — sõjaaegne ametnik Seemann (10. 12. 18).

Patarei nr. 2: patareiülem — staabikapten J. Tõnisson (29. 11. 18), abi — nooremleitnant H. Vilipus (21. 11. 18), rühmaülemad — lipnik A. Kingo (27. 11. 18) ja nooremleitnant K. Einberg (03. 12. 18), asjaajaja — sõjaaegne ametnik Känd (12. 12. 18).

II divisjoni ülem — staabikapten H. Laretei (21. 11. 18), adjutant — nooremleitnant K. Rostfeldt (26. 11. 18).

Patarei nr. 3: patareiülem — staabikapten H. Laretei (21. 11. 18), abi — leitnant A. Rattiste (22. 11. 18), rühmaülemad — lipnik M. Grossholm (22. 11. 18) ja nooremleitnant E. Luha II (26. 11. 18), asjaajaja — sõjaaegne ametnik Tasmuth (13. 12. 18).

Patarei nr. 4: patareiülem — leitnant H. Maim (21. 11. 18), abi — leitnant A. Tenno (26. 11. 18), rühmaülemad — lipnik A. Derrik (18. 12. 18) ja staabikapten G. Mühler (29. 12. 18), asjaajaja — sõjaaegne ametnik Soots (14. 12. 18).

III divisjoni ülem — kapten J. Roska (05. 12. 18), adjutant — nooremleitnant O. Luha I (21. 11. 18).

Patarei nr. 5: patareiülem — kapten J. Roska (05. 12. 18), abi — leitnant Kuusik (23. 12. 18), rühmaülemad — leitnant G. Leets (21. 11. 18) ja lipnik Suurthal (05. 12. 18), asjaajaja — sõjaaegne ametnik E. Dannenberg (19. 12. 18).

Patarei nr. 6: patareiülem — leitnant R. Lessel (21. 11. 18), abi — nooremleitnant A. Raag (21. 11. 18), rühmaülemad — leitnant Normann (20. 12. 18) ja lipnik Vassil (01. 12. 18), asjaajaja — sõjaaegne ametnik Gerson (19. 12. 18).

1-st suurtükiväepolgust lähetati: a) soomusrongidele — leitnant R. Sabolotny (21. 11. 18), lipnik Thalheim (22. 12. 18), lipnik Pallon (13. 12. 18) ja leitnant Unt (25. 12. 18); b) ratsapatareisse — nooremleitnant Rose (20. 12. 18) ja lipnik Liping (30. 12. 18).

Vabadusesõja kestel lahkuvad 1-st suurtükiväepolgust ja tulevad sinna juure järgmised patareid:

- 18. 02. 19 — patareid nr. 4 (leitnant Maim), nr. 5 (kapten Roska) ja nr. 6 (leitnant Lessel) viiakse 2-se suurtükiväepolgu koosseisu; samal ajal tulevad asemele 2-st suurtükiväepolgust patareid nr. 4 (nooremleitnant Raag), nr. 5 (nooremleitnant Rose) ja nr. 6 (nooremleitnant Rimmel);
- 21. 03. 19 patareid nr. 6 (nooremleitnant Rimmel) läheb 3-esse suurtükiväepolku ja 07. 04. 19 patareid nr. 5 (nooremleitnant Rose) viiakse 2-esse suurtükiväepolku; asemele tulevad 17. 06. 19 uuesti vormeeritud patareid nr. 5 (kapten Tiitso) ja patareid nr. 6 (leitnant Kromel).

Augustikuus 1919 kõik patareid diviisides nimetatakse Vägede Ülemjuhataja käsikirjaga „väljapatareideks“ ja nad saavad omale uued numbrid. 1-se suurtükiväepolgu patareid nr. nr. 1—6 nimetatakse ümber väljapatareideks nr. nr. 1, 2, 3, 4, 5 ja 6.

- 07. 10. 19 lahkuvad polgust väljapatareid nr. 4 (leitnant Raag), väljapatareid nr. 5 (kapten Tiitso) ja väljapatareid nr. 6 (leitnant Kromel); asemele tulevad 17. 10. 19 väljapatareid nr. 16 (leitnant Vilipus), 19. 11. 19 väljapatareid nr. 17 (leitnant Adler) ja 01. 12. 19 väljapatareid nr. 15 (kapten Einer);
- 13. 01. 20 lahkuvad polgust väljapatareid nr. 16 (leitnant Vilipus) ja 10. 04. 20 väljapatareid nr. 15 (kapten Einer), — mõlemad lähevad 3-da suurtükiväepolgu koosseisu; asemele tulevad 10. 02. 20 Ingeri patareid (nooremleitnant Luik, hiljem alamkapten Kutanen) ja Balti patareid (leitnant Meiendorff).

Seega Vabadusesõjas on 1-se suurtükiväepolgu koosseisus mitmesugusel ajal võidelnud kokku 18 patareid. Polgu patareid panid aluse sõja ajal 2-le ja 3-le suurtükiväepolgule II ja III diviisid.

Rahua ajal, pärast mõnede sõjaaegsete pa-

tareide likvideerimist, jäävad polku püsima väljapatareid nr. nr. 1, 2, 3 ja 17 (mille nimedeks 1. jaanuaril 1918 oli 1-se suurtükiväepolgu patareid nr. nr. 1, 2, 3 ja 5). Need on praegu 1-se suurtükiväegrupi patareid nr. nr. 1, 2, 3 ja 4, — vanimad patareid kaitsevæes, mis teinud läbi Vabadusesõja algusest lõpuni.

Grupi allüksused on vormeeritud ja Vabadusesõjas vaenlase vastu tegevusse astunud järgmiselt (vt. tabel):

1-se suurtükiväepolk nimetatakse 1. juunil 1920 „1-ks Välja Suurtükiväe Divisjoniks“ ja 1. jaanuaril 1921 uuesti „1-ks suurtükiväerügemendiks“. 15. märtsil 1924 rügement vormeeritakse ümber „I diviisi suurtükiväeks“. Diviisi suurtükiväe ülemaks määratakse major G. Leets, kuna senine rügemendi ülem kolonelleitnant H. Kauler viiakse uuele ametikohale Tallinna. Diviisi suurtükiväe koosseisu kuulub alates 15. märtsist 1924 „1-ne suurtükiväegrupp“ (ülem — major E. Toffer), kuhu kuuluvad sõja-aegsed patareid nr. nr. 1—3, ja kuhu hiljem tuleb juure veel patareid nr. 4 (end. väljapatareid nr. 17). Peale selle I diviisi suurtükiväe koosseisu tuleb „2-ne suurtükiväegrupp“ (vabadusesõjaaegne kapten G. Vesteli II Kindluse Raske Suurtükiväedivisjon“).

Kokkuvõttes, praegune 1-ne suurtükiväegrupp — vabadusesõjaaegse 1-se suurtükiväepolgu järglane — võttis Vabadusesõjas osa otsustavatest lahingutest kõigil rindel. Grupi praegused patareid võitlesid Viru rindel (patareid nr. nr. 1—4); Viljandimaal, Valgamaal ja Võrumaal (patareid nr. 4); Lätimaal venelaste vastu Marienburgi—Kreitsburgi suunas kuni Düüna kallasteni (patareid nr. 4) ja landesväeri sõjas sakslaste vastu Võnnu ja Riia all (patareid nr. 1).

Ennastsalgavalt toetades oma relvadega jalaväge, tegid patareid raskemaiski olukorras kõik, mis teha andis. Mõnigi kord isegi rohkem, kui suurtükiväelt nõuda juleti. Patareide sõjategevuse pävikutes võime korraldada, kuidas patareid on vaenlase jalaväge tulistanud kartetsiga kõige lähedamatelt distantsidelt. Ei ole vähe juhuseid Vabadusesõja ajaloos, kus ühe või teise jala-

Patareid nr.	Vormeerimise		Vormeerimise koht	Tegevusse astumine	
	algus	lõpp		eesliinile jõudmine	esimene tuleavamine
Staab	21. 11. 18	01. 11. 18	Tallinna	10. 02. 19	—
Patareid nr. 1	29. 11. 18	25. 12. 18	„	26. 12. 18	28. 12. 18
Patareid nr. 2	12. 12. 18	13. 12. 18	„	13. 12. 18	14. 12. 18
Patareid nr. 3:					
I rühm	09. 12. 18	10. 12. 18	Rindel	11. 12. 18	12. 12. 18
II rühm	10. 12. 18	11. 12. 18	„	11. 12. 18	12. 12. 18
Patareid nr. 4	18. 12. 18	25. 12. 18	Tallinna	27. 12. 18	04. 01. 19

väeosa edu pealetungil ja kaitsel oli tingitud patareide kiiduväärt tegevusest.

Vabadusesõjas on praegused 1-se suur-
tükiväegrupi patareid välja lasknud mürske:

leitnandid A. Rattiste ja K. Tulff; majorid
O. Palu, R. Lessel, K. Tiitso, A. Aron, A.
Tenno, J. Orro; kaptenid J. Tõnisson, E.
Aindt, A. Derrik, H. Stunde G. Vestel ja

Patarei	M ü r s k u d e l i i k				K o k k u
	Šrapnelle	Granaate	Gaasi-	Süüte-	
Patarei nr. 1	3.923	14.199	—	—	18.122
„ nr. 2	769	13.563	—	142	14.474
„ nr. 3	2.679	7.887	70	—	10.636
„ nr. 4	5.179	3.675	—	—	8.854

I diivisi suurtükiväe ja tema algüksustest võrsunud kaitseväelastele annetati Vabadusesõjas üles näidatud vahvuse ja sõjaliste teenete eest:

A. Vabaduse Ristid.

I liik 1. järk: kindralmajor A. Larka. I liik 2. järk: kindralmajor J. Roska; kolonelid H. Brede, H. Kauler ja G. Feofanov; kapten G. Vestel. I liik 3. järk: kolonelid G. Leets, G. Kromel ja P. Borkmann; kolonelleitnant K. Tulff; majorid A. Aron, R. Lessel, G. Rasumov, O. Palu ja A. Tenno; kaptenid J. Tõnisson, P. Mühlverk, E. Aindt ja A. Kangro; alamkapten A. Adler; leitnant A. Kingo. II liik 3. järk (vahvuse eest): kindralmajor J. Roska; kolonel G. Leets; kolonelleitnant A. Rattiste; majorid O. Palu, H. Ibrus, K. Tiitso ja J. Tamm; kaptenid H. Laretei, J. Tõnisson, O. Einer, H. Miller, A. Derrik, O. Treufeldt, H. Stunde ja P. Kügler; alamkapten H. Maim; leitnandid A. Raag, R. Sabolotny ja P. Pommer; veltveebel J. Tallmann; vanemallohvitserid F. Martinson, A. Viikholm ja K. Grünberg; nooremallohvitserid M. Suuresaar, F. Rehe, A. Rosenthal ja J. Zupson; kapralid B. Voormann, N. Lindeman, J. Heintal ja A. Uibo; reamees V. Jürisson. Kokku 53 Vabaduse-risti.

B. Vahvuse eest tasuta maa.

Kindralmajor A. Larka ja kindralmajor J. Roska; kolonelid H. Brede, H. Kauler, G. Feofanov, G. Leets ja P. Borkmann; kolonel-

P. Napritson; alamkaptenid H. Maim, E. Adler ja H. Arro; leitnandid H. Uibo ja S. Leets; veltveebid R. Hunt, J. Tallmann ja J. Pallop; vanemallohvitserid F. Martinson, K. Valdmann, J. Lamson, J. Jürisson, J. Barbo, A. Vilgats, V. Seidelberg; nooremallohvitserid A. Rosenthal, E. Loom, J. Mitnits, H. Rekk ja T. Anderson; kapralid A. Looberg, H. Bauer, N. Liidemann, J. Probal, R. Kiur, A. Ruberg, H. Rohi, O. Pruvli, J. Annok ja E. Kuusik; reamehed V. Annok, O. Puks, S. Paukson, F. Zube, J. Noikov, J. Pallop, V. Heidemann ja A. Ahmann. Kokku tasuta maa 61 mehele.

D. Autasuna prii kool kuni kõrgema kooli lõpetamiseni.

Kolonelid H. Kauler ja G. Leets; major O. Palu; kaptenid A. Derrik, O. Treufeldt, R. Rubach, V. Pajo, A. Buldas ja V. Kärk; alamkaptenid H. Maim, H. Mölder; leitnandid O. Luha, E. Luha ja S. Leets; nooremleitnandid A. Pääsuke, J. Luik, D. Uustalo, E. Vilberg, G. Nieländer ja K. Rostfeldt; lipnikud H. Busch, H. Luha, P. Paulovits, K. Kask, K. Reimann, N. Hendrikson, V. Kivistik, L. Puksov, E. Kögertal, K. Lieberg, H. Illison ja L. Pääsuke; sõdurid O. Krigul, L. Haus, G. Anderson, P. Eek, J. Lipmann, O. Lipmann, K. Pinka, H. Rossmann, J. Kirt, V. Erelmann, E. Martinson, O. Peets, T. Adamson, E. Konno, A. Leesment, P. Teas, H. Olvi, L. Uhlberg, A. Vosmi ja J. Pallop. Kokku prii kool 52 mehele.

Teadaanne.

„Sõduri“ taskutähtraamat järgneb
aastatellijaile paari päeva pärast.

Austusega „Sõdur“

Eesti abi küsimus Soomele 1918. a. kevadel.

Kirjutanud kindral A. Larka

1. diviisi suurtükiväe juhatuse 15. aastapäeva puhul.

Kahe vennasrahva Eesti ja Soome vahel on ikka valitsenud hea vahekord. Kui Soome lasked päevad olid ja nende õigusi Vene valitsuse ja teiste võimude poolt alatasa kärbiti, tundsid eestlased neile alati kaasa.

Kuigi tollipiir „ametlikku“ läbikäimist kahe vennasrahva vahel takistas, olid rändlased üle lahe alalises läbikäimises üksteisega. See läbikäimine tekitas vastastikkust sõprust ja isegi sugulussidemeid.

Sellepärast oli päris loomulik paljude meie sõjaväelaste tahtmine Saksa okupatsioonini ajal minna Soome, kus tol ajal veel ägedad võitlused käisid punastega. Soovisime aidata vennasrahvast võitluses vabaduse eest.

See oli märtsi lõpul või aprilli algul 1918, kui selles asjas minu poole pöörati. Asja oma vahel I Eesti diviisi staabis kaaludes, tulime otsusele, et meie organiseeritud appimine Soomele väga soovitav oleks.

Oli ette teada Eesti väeosade laialisaatmine sakslaste poolt. Okupatsioonivõim püsis tugevana ja Lääne väerindel oli sakslastele tol ajal suuri edusamme. Puudusid väljavaated selleks, et kodumaal, vähemalt esialgu, midagi tõsisemat ette võtta saab.

Meie sõjaväelased, eeskätt paljud ohvitserid, oleksid pikemaks ajaks tegevuseta jäänud. Kuna meile oli teada, et Soomes ohvitseridest ja allohvitseridest suur puudus oli, siis oleks meie ohvitserid ja allohvitserid seal oma teadmisi kasutada võinud.

Informeerisin Ajutist Valitsust ja sain sellelt põhimõtteliku nõusoleku vabatahtlikkude minekuks Soome. Tuli nõutada veel luba okupatsioonivõimudelt, ilma milleta kogu ettevõtte läbiviimata oli. Otsustasin minna Saksa korpuse ülema kindral v. Seckendorffi juurde. Kindrali asemel võttis mind vastu tema staabiülem major Koeppen. Viimane näis asjast huvitatud olevat. Küsis meie soovi põhjuste järele ja märkis neid oma raamatusse, et selle kui põhimõtteliku ja tähtsa asja üle oma ülemusega läbi rääkida.

Paari nädala pärast peale selle jutuajamise major Koeppeniga, sain kutse Saksa korpuse staapi ilmuda, kus mind seekord kindral v. Seckendorff ise vastu võttis. Ilma pikema jututa tema teatas mulle, et ta on Soome abi asja kaalunud ja leidnud, et võimatu on meie sõjaväelaste soovi täita. See

olevat meie poolt segamine võõrasse asjasse, mille tagajärjel Soome punased meiega mitte kui sõdiva poolega ümber ei käi, vaid kõik meie vangid armutult maha tapavad. Nii suurt vastutust ei võivat tema oma peale võtta, ja peab sellepärast luba andmisest loobuma.

Sellega oli asjal lõpp. Ilma okupatsioonivõimude loata ei olnud võimalik kedagi Soome saata. Need üksikud isikud, kellele olekski õnnestunud salaja üle lahe minna, poleks suutnud palju ära teha.

Missugune oli sakslaste äraütlemise tõeline põhjus, sellest pole seni midagi teada. Oletada võib, et need kaks nädalat, mis kulusid saksa staabile vastuse andmiseks minu sooviavaldusele, raisati omavaheliseks nõupidamiseks. Kes olid need asutised ja isikud, kellega nõu peeti? Olid nad kohalikud sakslased, kõrgemad võimud Saksamaal või koguni Soomes?

Põhjus äraütlemiseks igatahes oli otsitud, oli kunstlikult loodud. Oli ju meile kui ka okupatsioonivõimudele hästi teada, kuidas punased Soomes vangidega ümber käivad, olgu need vangid soomlased, sakslased või muust rahvusest... Vangide saatusest olid teadlikud ka need, kes sinna minna tahtsid, ja seda arvestati. Põhjus äraütlemiseks näis seisvat kuskil mujal. Nägime ju mõne aja pärast, kuidas toimetati seal Jüri Vilmsiga.

Lõpuks ehk kujunes see eitav seisukoht meile kasuks. Saksa okupatsioonivõim langes mõne kuu pärast, ja need sõjaväelased, kes Soome minna tahtsid, kulusid hädasti meile endale ära. Neid kõiki vajasime oma väeosade vormeerimiseks ja võitluseks sissetungivate punaste väeosadega. Ja peab ütleva, et siin oli võitlus veel palju raskem kui Soomes. Kui meie oleksime sakslastelt loa saanud Soome minekuks, poleks meie omi vabatahtlikke nii ruttu enam tagasi saanud, paljud neist oleksid meile jäädavalt kaduma läinud.

Sellest asjast kõnelesin omal ajal Soomes, kui käisin seal Vabadusesõja mälestusmärkide välja jagamas. Soome ajalehed tõid selle üle märkmeid, mille kaudu asi teatavaks sai ka meie sotsidele. Oma häälekandjas olid sotsid siis väga vihased ja lubasid isegi esineda Riigikogus arupärimisega. Nende arvates olid meie sõjaväelased suure kuriteo

toime pannud sellega, et kavatsesid Soome riigivägedele appi minna punaseid taltsutama.

Eesti abi küsimus Soomele on veel täiesti

puudutamata. Dokumente selle kohta vaevalt leidub. Täiendada ja käsitada seda võiksid vast need härrad, kes tol ajal teenisid okupatsiooniaegses Eesti sõjaväe staabis.

I diviisi suurtükivägi Narva lahingutes Jamburi maantee raionis 23. novembril 1919.

H. Kauler.

(Isiklikke mälestusi.)

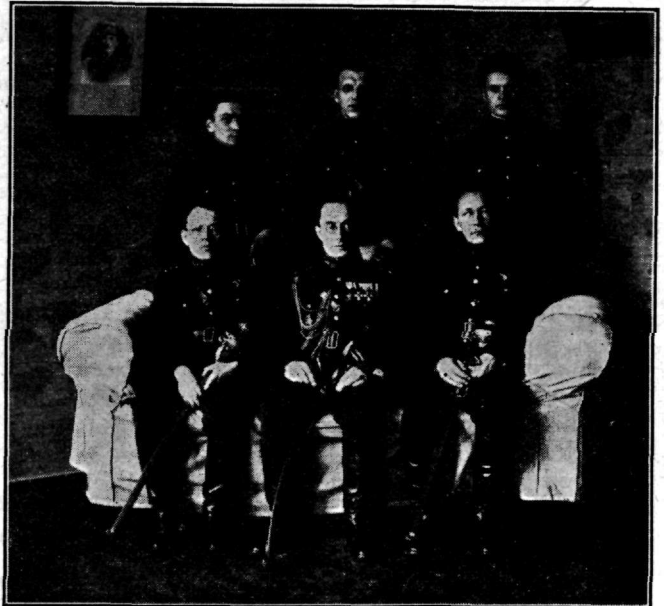
Loode armee teine pealetung Peterburi peale oktoobri alul 1919. a. algas hea eduga ja juba 21. oktoobriks vallutati Tsarskoje Seloo ja Pavlovsk. Peterburi tornid olid silmaga näha. Siin sündis operatsioonis saatuslik pööre. Punased, olles tõsisel mures ja kartuses revolutsiooni pesa — punase „Piiteri“ — eest, koondasid siia tugevad valitud jõud, kasutades selleks peamiselt Moskva—Peterburi vahelist Nikolai raudteed, mille läbilõikamiseks Loode armee ei teotsenud küllalt energiliselt.

Algas punaste vastupealetung. Loode armee, kes seni edurikkalt võidujoovastuses oli tunginud edasi, pidi sama kiiresti taanduma. Taandumisega algas armees, kelle moraal ei olnud kuigi kõrge, lagunemise protsess, mis meie piiridele lähenemisega ikka suuremat hoogu võttis. Novembri esimesel poolel punased lähenevad taganevate valgete kannul meie piirile. 14. novembril jäeti maha Jamburg.

I. diviisi juhatus, nähes ette loode armee lõppu, tegi varakult korraldusi Narva rinde kaitseks ja punaste väärrikaks vastuvõtuks. 16. novembril asusid meie väed Narva rindel järgmiselt: 1. rügement tervena Narva jõe ülemjooksul Peipsi järvest — Narvani; 9. rügement — Narva — Jamburi raudtee — Aleksandrovskaja Gorka — Schabino — Kalmotka külade joonel; Balti pataljon Manonovkas; 4. rügement ühes Ingeri pataljoniga Luuga jõe kaldal Orlöst Kusjemkini küalani ja sealt Soome laheni.

Järgnevatel päevadel tungisid punased kogu meie Narva rindel ägedasti peale. Tugeva pealesurumise tagajärjel läheb vaenlasel korda Narva jõe ülemjooksul Loode armee osasid, mis 1. rüg. osade ees asusid, Narva jõe le ikka lähemale suruda ja murda läbi Ingeri pataljoni seisukohad Soome lahe ääres, vallutades Kusjemkino Ropscha külad. Samal ajal tungis vaenlane äärmiselt ägedalt peale Jamburi sihis Aleksandrovskaja Gorka — Schabino joonel 9. rügemendi seisukohta-

dele. 22. novembril muutus pealetung siin enneolemata vihaseks ja ägedaks. Suurema arvulise suurtükiväe ettevalmistuse tuli oli niivõrt tugev, et traattõkked meie seisukohta-

I diviisi suurtükiväe praegune juhatus.

tade ees ja kaevikud peaaegu täielikult purustati. Isegi gaasimürsud leidsid tarvitamist, millega Aleksandrovskaja Gorka küla pommitati. Peale suurtüki ettevalmistuse tuld tungis vaenlane tugevate jõududega peale, kusjuures tal läks korda paisata laiali 9. rüg. paremal tiival asuvat Loode armee Semjonovski rügementi, tungida 9. rüg. seljastaha ja sundida sellega teda taanduma. Läbi murret likvideerida ei läinud korda ja 9. rügement oli sunnitud asuma uuele kaitsepositsioonile Annenskaja — Dubrovka — Sala joonel.

Diviisi suurtükivägi oli sel ajal suuremalt jaolt jaotatud üksikute patareide kaupa jalaväeüksuste vahel, sest maastiku iseloomu,

Ülal vasakul: Diviisi suurtükiväe lipp. Annetatud Tallinna Naisühingult. All vasakul: Lipuannetamine. Kol. G. Leets võtab Riigivanemalt lipu vastu 1928. a. Paremalt: Lipukiri diplomil.

laiade rinnete ja suurtükiväe vähese arvu tõttu puudus võimalus rühmituste loomiseks ja tegevuse koordineerimiseks. Ainult 9. rügi kaitselõigus, mida üldiselt tähtsamaks loeti, moodustas suurtükivägi rühmituse 1. suurtükiväepolgu ülema otsekoheisel juhatusel, kelle operatiiv staap asus Komarovka külas 9. rügi staabi kõrval.

Rühmitus koosnes järgmistest patareidest: kindluse patareid nr. 9 — kaks 47^{mm} ingl. kahurit, alamkapten Kangro juhatusel asus üksiku talu juures põhjapool Jamburi maanteed Komarovka külatee haru kohal. Kindluse patareid nr. 7 — neli 42^{mm} 1877. a. kahurit, alamkapten Bonkmanni juhatusel, asus Jamburi maantee ja Komarovka küla vahel. Kindluse patareid nr. 6 üks rühm — kaks 6^{mm} 120 p. 1877. a. kahurit 1½ km põhjapool Komarovka küla. Väljapatareid nr. 3 — neli 18 nl. ingl. kahurit, alamkapten Rattiste juhatusel, asus umbes 1 km lääne pool Kobõla küla lõunapool Jamburi maanteed. Väljapatareid nr. 2 — neli 3^{mm} vene kahurit, kapten Tõnissoni juhatusel, Lomi mõisa juures. Balti patareid — kolm 3^{mm} kahurit, alamkapten Meyendorffi juhatusel, Isvosi küla juures.

Samas lõigus asusid veel Loode armee 2. üksiku divisjoni 2 kergest kahuri patareid ja 1. üksiku divisjoni 2 kergest haubitsa patareid. Loode armee suurtükiväe rühmituse ülemaga oli side loodud ja ühtlasi lepitud kokku, et nende patareid iga 1. srt. polgu ülema nõudmise peale otsekohe avavad tule.

Peab tähendama, et vaenlase suurtükivägi meie omast tugevam oli, sest temal olid kasutamisel moodsad rasked suurtükid ja

peale selle oli ta rikkalikult varustatud laskemoonaga, millest meil oli tunduv puudus. Suurtüki laskemoonaga tuli olla väga kokkuhoidlik, sest tagavarad olid piiratud.

23. novembril arenesid sündmused Jamburi maantee raioonis järgmiselt. Punaste suurtükivägi oli vaheatanud öö jooksul positsioonide, tulnud meie seisukohtadele ligemale ja toimetas eellaskmist. Hommikul kell 0900 paiku ilmus vaenlase jalavägi soomusauto toetusel meie traattõkete ette, kuid löödi püssi ja suurtükitulega tagasi. Kell 1100 ilmus vaenlase ahelik uuesti soomusauto toetusel meie kaevikute ette, kuid löödi ka seekord suurtükitulega

tagasi. Peale lõunat avas vaenlane tugeva koondatud suurtükitule Dubrovka küla peale, mille järele punased suuremate jõududega, umbes kahe polguga, uuesti alustasid pealetungi. 8. rügemendi I pataljon, kes enne seda viibis pikemat aega varus, ei kannatanud välja punaste suurtükituld ja jalaväe pealetungi ning ilma tõsisema vastupanuta alustas korratut taandumist Narva poole. Dubrovkas tekkis meie rindesse auk, mis ähvardas saada äärmiselt hädaohtlikuks.

Sel hetkel helistab kaitselõigu ülem, alamkolonnik Schmidt 1. suurtükiväe polgu ülemale ja ütleb sõnasõnalt: „...päästa oma suurtükid! Kaks polku punaseid on Dubrovka küllasse sisse tunginud ja minul puudub side oma eelosadega.“

Seisukord muutus kriitiliseks just raskele suurtükiväele, sest kindluse divisjoni patareid ei olnud küllaldaselt arvul hobuseid, oli vaid teatud arv terve divisjoni peale ja needki asusid suuremalt jaolt Narvas ja Kulgo patareide juures. Oli selge, et sealt hobused vaevalt õigeks ajaks kohale jõuavad ja et suurem osa rasketest suurtükkidest tuleb jätta maha. Väljapääsu võis leida ainult kiire ja otsustavas tegevuses.

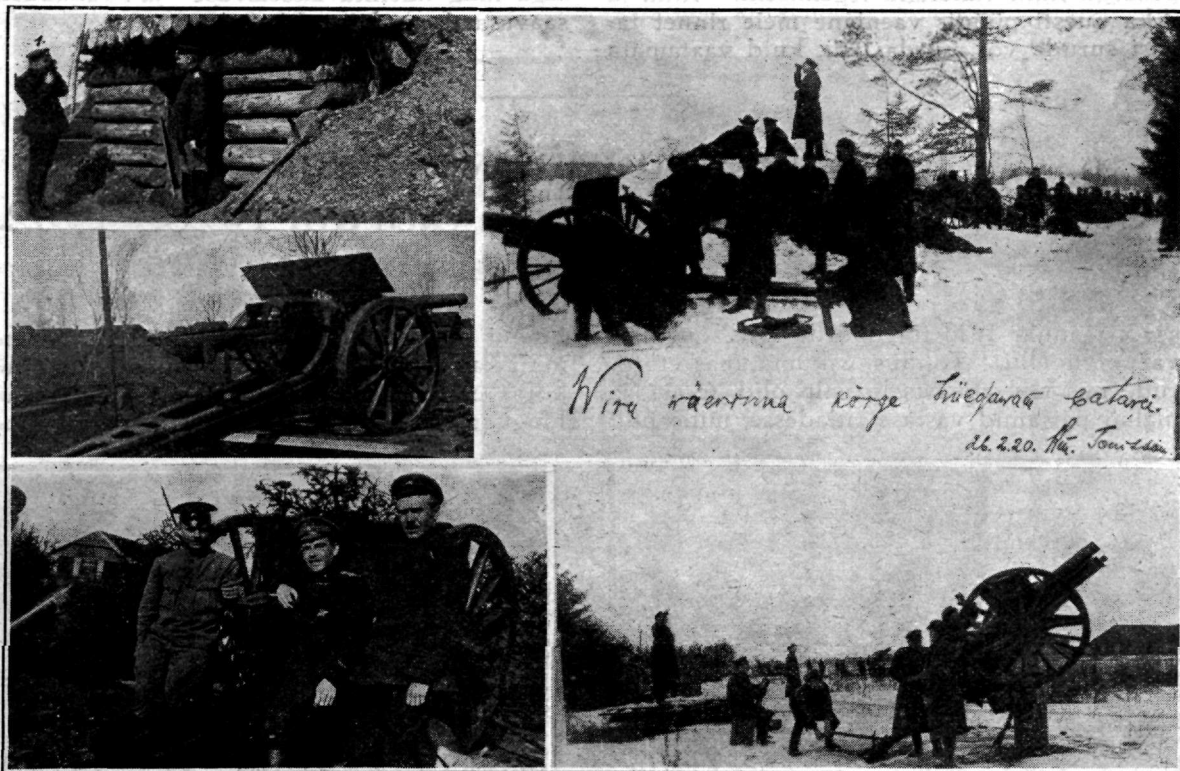
1. srt. polgu ülem teeb kohe korralduse kõigile patareidele avada kiirtuli Dubrovka küla peale. Samasugune korraldus tehakse ka Loode armee patareidele. Väljapatareid nr. 3, kes vaenlasele kõige lähemal ja sellega otsekohehes hädaohus, antakse kategooriline käsk tulistada kuni viimase võimaluseni ja mitte ilma lubata positsioonilt lahkuda. Sa-

mal ajal tehakse patareile korraldus luure välja saatmiseks Jamburi maanteele ülesandega selgitada välja meie jalaväe osade ja punaste asukohad.

Ühtlasi asusid 9. rüg. 2. ja 3. kompani alampolkovnik Trossi juhatusel vastukallale tungile. Tähendatud kompanid asusid küll

reid püüsid kohtadel, võtsid ka nemad uuesti positsioonid sisse ja algasid tulistamist.

Kuivõrt tugev ja mõjuv oli meie suur-tükiväe tuli, on näha 9. rüg. sõjategevuse päevaaramatust, kus selle päeva sündmuste kohta muuseas kirjutatakse: „...Aga ennem veel avasid meie kerged ja rasked patareid

*Viira rüütmia kõrge tüüpaatari.
26. 2. 20. Kpt. Tõnisson*

Pilte Vabadusesõjast.

Ülal vasakul: 1. suurt. polgu patareid nr. 2 blindaash Vabadusesõjas. Keskel vasakul: Rasked patareid tulepositsioonil Narva all. All vasakul: 1. suurt. polgu patareid nr. 2 tulepositsioonil, keskel polguülema kpt. H. Kauler, paremal patareid ülema st.-kapt. J. Tõnisson. Ülal paremal: 1. suurt. polgu patareid nr. 2 tulepositsioonil. All paremal: 1. suurt. polgu patareid nr. 3 õhukaitse rühm Narva all.

alles hommikul varusse, kuid seisukorra tõsidust arvesse võttes, ruttasid nad kiirel sammul kohale.

Suurtüki tulekoondis, mis anti meie patareid poolt Dubrovka peale, oli enneolematu tugev, sest seisukorra hädasohtlikkusest arusaades, laskisid patareid mis võisid. Üksikud paugud ja mürskude lõhkemised sulasid vastupidamata kõuemürinaks. Ohtu taevast kumas ja helendas suurtükide välgahtustest ja lõhkemiste leegist. Raud läksid kuumaks. Jahutamiseks tassiti lund rauale. Eriti intensiivset tuld andis väljapatareid nr. 3, kes 21 min. jooksul laskis välja 627 mürsku! Vahepeal olid mõned Looe armee patareid alanud taandumist, kuid saades korralduse positsioonile asumiseks ja nähes, et meie patareid

ennekuulmata ja kiire tule Dubrovka peale, mis tõi põrgu maa peale. Ei olnud enam üksikuid pauke ega lõhkemisi kuulda. Taevast punetas tulest kogu aeg. Vaenlane sattus kabuhirmu ja kes pääsis, see näitas päkkasid. Näljaseid ja saagihimulisi punaväelasi, kes majadesse laiali valgusid, langes hulk oma hirmude ohvriks. Vahepeal oli roodud seatud lahingukorda. Vaikis kanonaad. Jalaväe ahelikud vajusid tormihoona Dubrovka peale. Ilma pauguta jõudsid 8. polgu roodud oma algseisukohtadele. Vaenlase vägi oli jooksnud metsa laiali. Haavatud ja need, keda surma hirm oli needinud hurtsikute ja kaevikute nurka kinni, võeti vangi.... Seisukord oli endiselt kindel.“

Sellega oli seisukord päästetud ainult

suurtükitlega ja alampolkovnik Trossi oma löögigrupiga marssis ilma püssipauguta küllasse. Öhtul avaldas diviisi ülem telefoni teel suurtükiväele energilise tegevuse eest tänu, mis suurtükiväelaste poolt võeti vastu uhkuse ja sügava rahuldustundega.

Ägedad võitlused Narva rindel kestsid peaaegu kuni vaheahu tegemiseni. Ikka ja ikka uuesti püüdis vaenlane meie rinnet tagasi suruda või murda läbi, kuid vaatamata

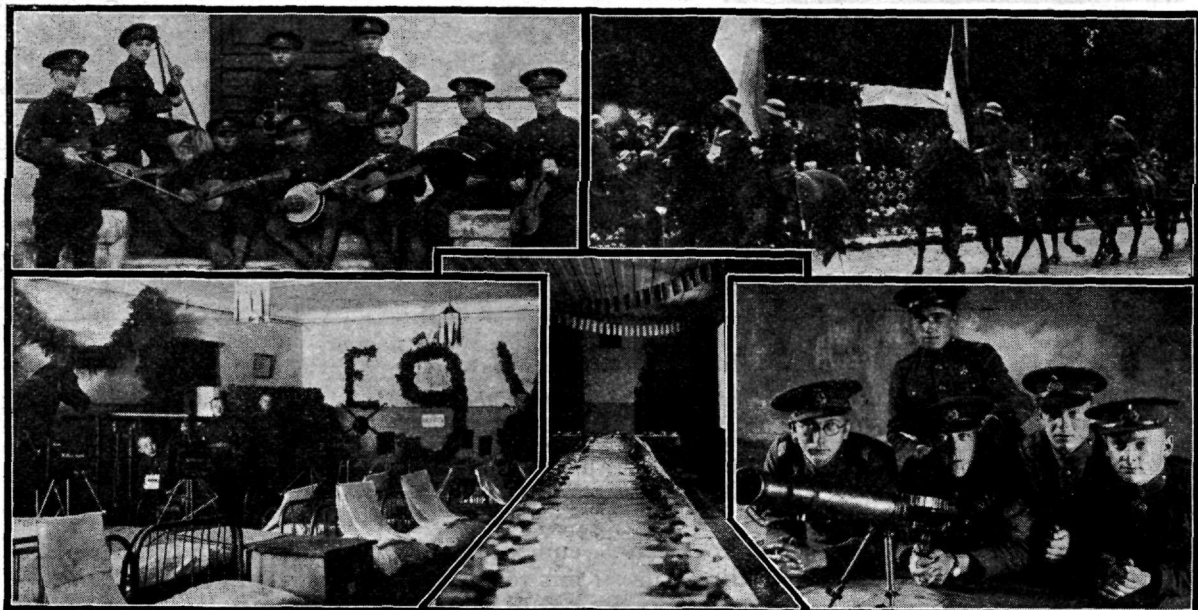
kõigile meeletikele pingutustele ja suurtele kaotustele, ei läinud see tal korda. Meie väed püüsid kaljuna lõpuni oma seisukohtadel, mille vastu kõik punaste laviinid kokku varisesid. Rasketes heitlustes ei kaotanud meie mehed mehiste meelt ega usku võidusse, mis lõpuks tulemata ei jäänud ja rahutegemisega ning täieliku iseseisvuse ja vabaduse saavutamiseks krooniti.

Jooni 1-se suurtükiväepolgu — 1-se suurtükiväegrupi elust ajajärgul 1920.—1932.

Kapten R. Rubach.

3. jaanuar 1920 tõi pöörde 1-se suurtükiväepolgu ellu. Tundus uskumatu, et tõrud, mis nii ennastsalgavalt olid terast ja malmi paisanud vastase ridadesse, mille hui-

hingus karastatud ja hädaohtudega harjunud kaitsevälasi teadmatuse tunne uue olukorra ees. Päevad venisid, sest puudus lahinguärevus. Varsti asendati lahingud õp-

Pilte 1. suurtükiväegrupi elust.

Ülal vasakul: Grupi pillimehed. Ülal paremal: Grupp möödub paraadikorras Poola presidentist 1930. a. All vasakul: Õpperühma ruum. (Meeskonna ruum.) Keskul: Patareid söögisaal. All paremal: Patareid kuulipilduja meeskond, nov. 1927. a.

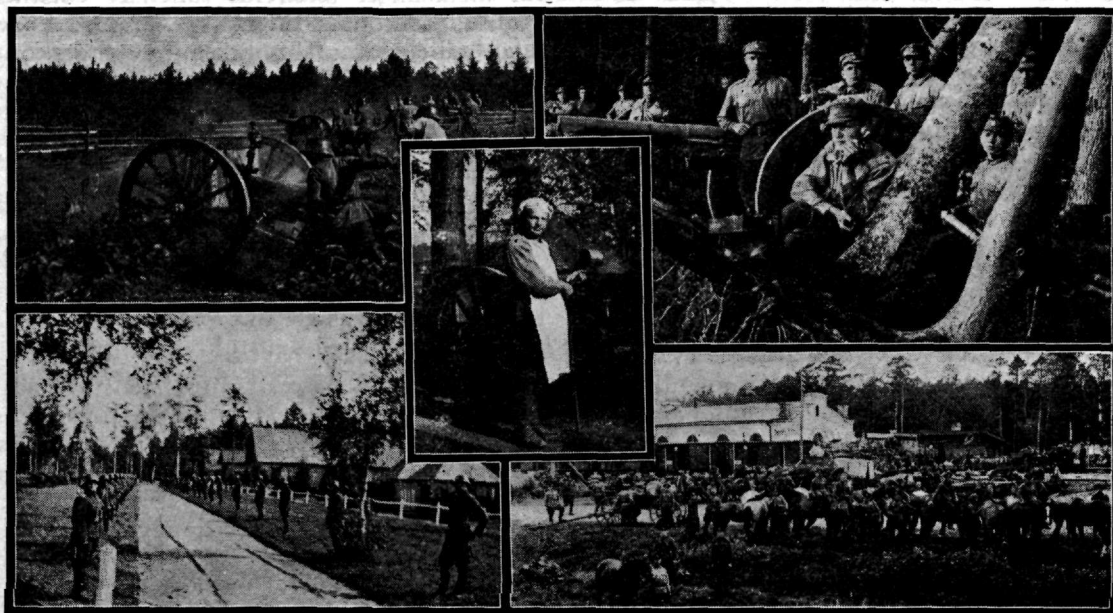
ked ja kärgatused lugematul kordil saanud meie vaprat jalaväge rünnakuil, sulgevad nüüd oma avasused. Kõikjal helises vastu uus hüüd — „rahu“. Ja soojamana paistis päike, säravamatenä tundusid kiired, millel mängles vabadus, iseseisvus. Polk astus uude ajajärku.

Kuigi uus olukord paistis helgemana, päikeseküllasemana, valdas algul kõiki la-

pustega, mis omasid päev-päevalt korrapärasema ilme. Märtsi keskel 1920 algas demobilisatsioon, — raskem ajajärk rahuaja töös. Vabanesisid vanemad aastakäigud, hõrenesisid patareide read. Vähenes patareide arv polgus: kaheksast patareist viidi kaks (väljapatareid nr. nr. 15 ja 16) 3-da suurtükiväepolgu koosseisu, kuna kaks hoopis likvideeriti. Alale jäid väljapatareid nr. nr. 1, 2, 3,

17 ja rahuolukorras vormeeritud polgu õppekomando. Polgu koosseisu arvatakse veel lüüsi Kindluse suurtükiväegrupp, mis moodustatakse vabadusesõjaajast 2-st Kindluse raskesuurtükiväe divisjonist. Kui seni oli patareide asukohtade määrajaks lahing, siis rahuajaolukord seadis patareide elamutele sootu uued nõuded ette. Patareid asusid Virumaa mõisadesse.

Sama aasta (1921) sügisel kolib polgu staap (Udriku ms) ja õppekomando (Neevuti ms) Narva linna, kus asub juba lüüsi kindluse suurtükiväegrupp ja väljapatari nr. 1. Polgu juhtimine muutub kergemaks, kuid polguülema kolonelleitnant H. Kauler neid hüvesid isiklikult maitsta ei saad: tema lahkub polgust 11. septembril 1921 läkitatuna kõrgemasse sõjakooli, ja jätab aju-

Pilte 1. suurtükiväegrupi elust.

Ülal vasakul: Grupp poligoonil. „Tuld“¹. Ülal paremal: Tulepositsioonil. Keskel: „Supihaubits“. All vasakul: Grupi laager Jägalas. All paremal: Grupp laadimas rongile.

Polguülema kolonelleitnant H. Kauleri esimeseks mureks rahuaja töös on kaadri teadmiste täiendamine. Majandustööde väibumisega uutes asukohtades, koondatakse tähelepanu õppustele, algavad ohvitseride õppused, mis peetakse Narvas, kuhu õppuste päeviks kõik ohvitserid kokku sõidavad.

1921. a. kevadel korraldab suurtükiväe inspektor kolonel H. Brede esimesed katsed ohvitseride teadmiste kontrollimiseks.

Sama aasta suvel korraldatakse esimene suurtükiväe laager Jägala raioonis, Kaberla oja kaldal. Jälle pauguvad suurtükid, vinguvad mürsud, lennates suures kaares üle laskjate pea. Kuid lasud on harvad, laskjad tõsised. Otsitakse vormi meie suurtükiväe tegevusele. Hävineb vana, olukorra sunnil laenatud. Kerkib uus, mis sündinud lahingumõllus, vabaduseheitluses. Unustuse hõlma paisatakse „urovenj“, „pritsel“, „snarjad“ ja „õhus lõhkemised“; asemele tulevad lood, sihik, mürsk ja õhing.

tiseks asetäitjaks kapten J. Taadleri, keda omakorda ajutiselt asendab 18. novembril alamkapten P. Borkmann.

Sügisel 1922 jõuavad polku tagasi esimesed alalisväeohvitseride kursused lõpetanud ohvitserid. Kuna polguülema kohustetäitja P. Borkmann läheb alalisväeohvitseride kursustele, asendab teda kursused lõpetanud alamkapten E. Toffer. Uue polguülema kohustetäitja juhatusel võtavad patareid septembrikuul osa esimesest diviisi kahekülgsest manöövririst Jõhvi raioonis. Sama aasta 24. novembril muudetakse Sõmini ksk. nr. 475 venemaiguline „polgu“ nimetus „rügemen-diks“. Vahepeal on suurtükiväelaagri alaline asukoht kindlaks määratud ja 1922./23. a. talvel saadab rügement meeskonna Jägalasse laagri ehitustöödele. Tööd edenevad jõudsasti ja juba 1923. a. suvel on rügemendil kasutada üks meeskonna elamu ja üks hobustetall. Laagri võlu — telgid — kaovad.

20. augustil 1923 jõuab kõrgema sõjakooli

lõpetamise puhul rügementi tagasi rügemendi isa kolonelleitnant H. K a u l e r. Saabub ajajärk täis tööd ja reforme. Kolonel H. Kauleri isiklisel juhtimisel minnakse üle 1. aprilliks 1924 uuele organisatsioonile: vormeeritakse „diviisi suurtükivägi“. I diviisi suurtükiväe koosseisus on kaks suurtükiväegruppi: 1-ne suurtükiväegrupp moodustatakse 1-st suurtükiväerügemendist, 2-ne suurtükiväegrupp 1-st kindluse suurtükiväegrupist. Lõpetades ümberkorralduse lahkub jäädavalt 1-se diviisi suurtükiväe ridadest 1. suurtükiväepolgu looja ja vapper juht Vabadussõjas kolonelleitnant H. K a u l e r. Temast jääb I diviisi suurtükiväelastele kustumata mälestus. I diviisi suurtükiväe ülemaks määratakse 2-se suurtükiväerügemendi ülema abi major G. L e e t s.

1-se suurtükiväegrupi moodustajaks ja ülemaks määrati major E. T o f f e r. Uue organisatsiooni üheks eesmärgiks on majanduse lihtsustamine: patareide majanduskaob, iseseisvaks majanduslikeks üksuseks jääb alates 15. märtsist 1924 suurtükiväegrupp. Uus olukord tingib grupi patareide koondamist Narva, mis ka sügiseks läbi viiakse. Kuna grupp koondatud ühte, tekiavad grupis ohvitseride ja üleajateenijate kogude elus traditsioonid noorte vastuvõtmisel, vanasõdurite ärasaatmisel, pidapäevade pühitsemisel j.n.e. Suurt harrastamist leiab ratsasport; 12. septembril 1926 diviisi suurtükiväe vahelistel ratsavõistlustel tuleb grupp esimesele kohale.

Jaauarikuul 1927 moodustatakse grupi patarei nr. 1 juures õpperühm tagavaraväe allohvitseride ettevalmistamiseks. Õpperühma koondatakse kogu diviisi suurtükiväest kõrgema ja keskkooli haridusega reamehed.

Pearõhk grupis pöördub erialalisele väljaõppele. Suveperioodil grupi patareid viibivad laagris, kus nad eduga esinevad lahingulaskmistel: patarei nr. 3 on mitmel korral ülemaalisel patareide vahelisel võistlusel võitnud esikoha. Intensiivse õppuse kõrval leiab tähelepanu hoolitsemine meeskonna toidu eest, meelelahutus, sport ja eluruumide kaunistamine. 1928. a. diviisi suurtükiväe ülema poolt korraldatud ruumide võistlusel tuleb patarei nr. 2 esikohale.

1928. aastal grupi koosseis suureneb ühe raskepatarei võrra. Sama aasta 28. oktoobril Tallinna Naisühing kingib I diviisi suurtükiväele kena ja kallihinnalise lipu. Lipupidu leiab aset Narvas 28. oktoobril, millest võtab aktiivselt osa 1-ne suurtükiväegrupp.

Alates 1928. aastast grupis teostub ainult reameeste väljaõpe. Üleminek uuele õppe süsteemile tõi kaasa uue õppekorralduse. Kaotati õpperühm, asemele tuli õppepatarei. Töö muutus palju intensiivsemaks. Jägala poligoonile seltsib Kurtna õppeväli; maastiku mitmekesidus ja suuremad koostöövõimalused jalaväega süvendavad väljaõpet. 1931. aasta kroonib grupi sportlist tegevust: grupi jalgpallimeeskond saavutab üleriiklistel võistlustel esimese koha kaitseväs.

Vasakult paremale: *Kui Einsteini teooria leiab kasutamist suurtükiväe-asjanduses. — Majandusliku surutise ajal: „Ühe kuuliga vähemalt viie tanki pihita, mu härrad!“ — Grül: „Valvel! 18!“ Grülab: „Entendez! Tund algab . . .“*

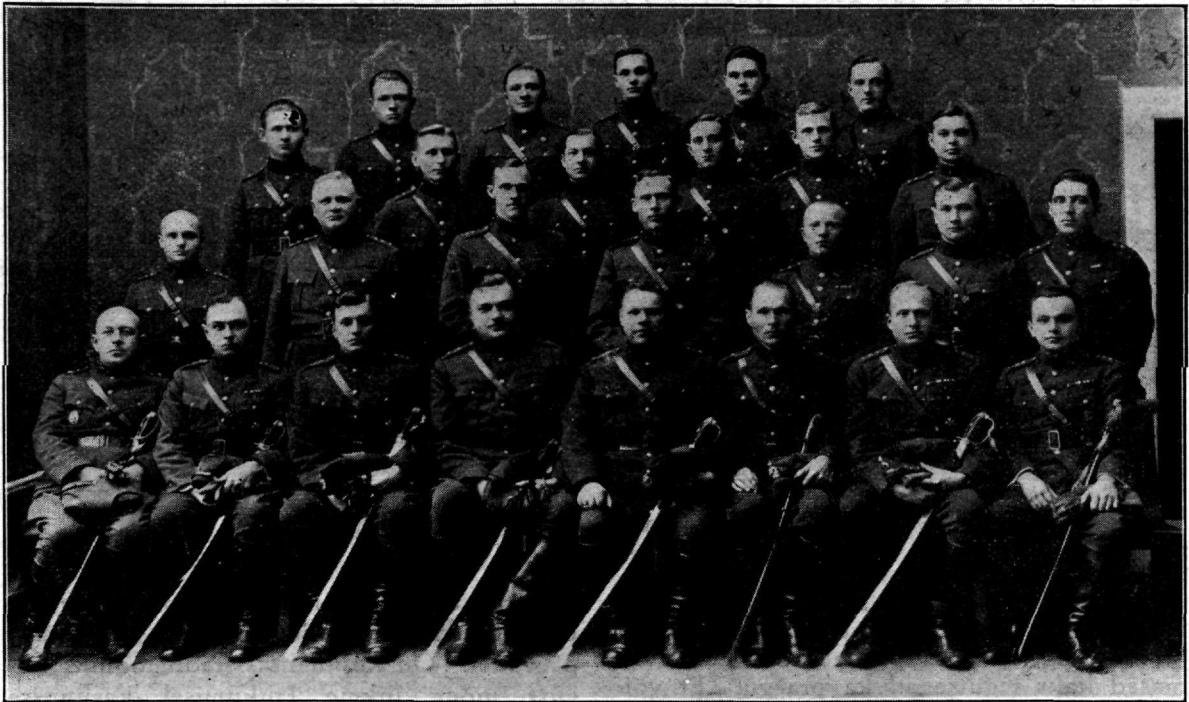
1-se suurtükiväegrupp sammub kindlat rada rahuaja töös, seades omale lipukirjaks „Kindel surmani rahva vabaduse ja iseseisvuse kaitsel“. Suur eesmärk nõuab suuri pingutusi. 1-se suurtükiväegrupp astub rõõ-

muga edasi rahuaja töös, olles tiivustatud mehemeelest, mis valitses tema eelkäija — 1. suurtükiväepolgu ridades aastail 1918 kuni 1920.

1. suurtükiväegrupi ohvitseridekogu 15. aastapäeval.

1-se suurtükiväegrupi ohvitseridekogu on üks nooremaid, asutatud 6. veebruaril 1928. a. Võrsunud on ta 1-se suurtükiväepolgu ohvitseridekogust, milline hiljem nimetati 1-se diviisi suurtükiväe ohvitseridekoguks. Kuna viimase juhtimine raskeks

kassa ja raamatukogu. Vaatamata vähesele liikmete arvule, on kogu majandusliselt kindlustatud. Kogu liikmetel on huvi kultuurilisteks ettevõteteks. Kogu püstitas 5-da ja 2-se suurtükiväegrupi ainelisel toetusel 1932. a. sügisel vabadesõjaaegse 1-se suur-

1. suurtükiväegrupi ohvitseridekogu.

läks, sest pooled ohvitserid asusid Narvas ja pooled Rakveres, lubas 1-se diviisi suurtükiväe ülem moodustada 1-se suurtükiväegrupile oma ohvitseridekogu. Esimeseks kogu esimeheks oli san. kolonel A. Doilov, 1928. ja 1929. aastal major E. Toffer ja 1930.—1932. a. kapten R. Rubach. Kuni 1931. a. oli kogul oma kasiino, mis hiljem liideti 1-se jalaväerügemendi ohvitseridekogu kasiinoga. Kogul on oma laenuhoiu-

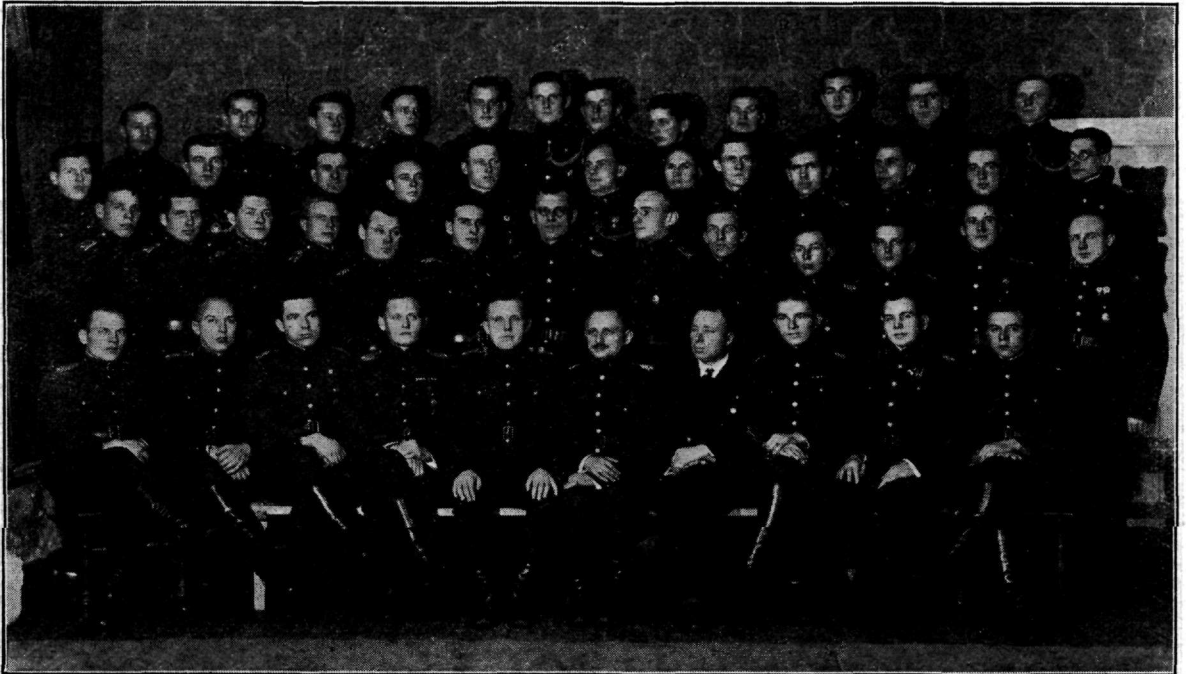
tükiväepolgu patarei nr. 2 ülema kapten J. Tõnissoni kalmule Rakveres graniidist mälestusemärgi. Praegu on kogul teoksil kadunud kapten J. Tõnissoni eluloo koostamine. Igal suvel peab kogu traditsioonilist laskevõistlust, välja pannes individuaalauhindu. Samuti on kogu osa võtnud diviisi ohvitseridekogude vahelisest laske- ja võrkpallivõistlustest.

—ch.

1. suurtükiväegrupi üleajateenijatekogu 15. aastapäeval.

1. suurtükiväegrupi üleajateenijatekogu põlvneb end. 1. diviisi suurtükiväe üleajateenijatekogu Narva osakonnast, mis oli asutatud 1. juunil 1925. a. Praegu kuulub kogu koosseisu ka garnisoni komandantuuri ja 1. diviisi laatsareti üleajateenijaskond.

Kogu oma organite kaudu on õhutanud ja soodustanud liikmetele hariduslise tasapinna tõstmist, korraldades üld- kui ka erialalisi loenguid, kursusi, muretsedes vastavat kirjandust j.n.e. Kogu raamatukogus on üle 600 köite. Liikmete meelelahutuseks on kor-

1. suurtükiväegrupi üleajateenijatekogu.

Juba asutamise aasta sügisel asuti energiliselt tegevusse: üüriti ruumid, asutati kirjandusering, spordiring, laulukoor j.n.e. Viimased kaks tegutsevad ka praegu. Et võimaldada kogu liikmetele tarviduse korral odavaprotsendilist laenu, pandi 25. oktoobril 1925. a. alus laenuhoiukassale. Praegu on laenuhoiukassas osakapitalimaksu 6100 kr. ja hoiusummasid 1000 krooni. Lühikese ajaga suudeti koguda nii palju raha, et osteti 1929. a. ruumidesse tarvilik mööbel ja 600 kroonine piljard. 1931. aastal, kui määrati kogu garnisoni väeosade üleajateenijatekogudele ühised ruumid, oldi sunnitud piljardi jälle ära müüma ja mööbli hoiule andma.

raldatud omavahelisi koosviibimisi, aktusi ja bankette vabariigi, väeosa kui ka kogu tähtpäevadel. On kujunenud traditsiooniks kogust mõne liikme lahkumisel kasiinosse kokku tulla, soovida lahkujale uues teenistuses või elukohas edu ning õnne ja anda üle mälestuskink. Ka reservis viibivate end. liikmetega on kogu alalises läbikäimises; neid palutakse kogu pidu- rõõmupäevadest osa võtma, võimaldatakse neile alaliskülaselkaardiga kasiinos käia ja ka toetajaliikmena kogu elust-tegevusest osa võtta. Kogu esimeheks on juba neljandat aastat veltveebel Rudolf Vaht.

MJK.

Taktika alalt.**SISSEJUHATUSEKS.**

Käesoleval aastal „Sõduri“ toimetuse, endiste aastate eeskujul, jätkab taktikaliste ülesannete ja nende lahenduste avaldamist oma veergudel. Ülesannete tegeliku läbitöötamise käesoleval aastal on enda peale võtnud Kõrgema Sõjakooli lõpetanud ohvitseride ühingu juhtimise sektsioon.

Kaaludes küsimust, millist kuju anda avaldatavatele ülesannetele sel aastal, sektsioon, kokkuleppel toimetusega, on seadnud üles järgmised eesmärgid, millede taotlemist püütakse kogu aasta vältusel.

Esimene eesmärk. Aidata kaasa meie juhtkonnale väeliikide, nende omaduste, tegevuse ja juhtimise praktiliseks tundmaõppimiseks nende põhimõtete alusel, mis on väljendatud meie ametlikes eeskirjades.

Selle eesmärgi saavutamiseks jätkatakse kõigepealt „Sõduris“ samalaadiliste taktikaliste ülesannete läbitöötamist, nagu neid avaldati möödunud 1932. a. jooksul. Vahe võrreldes möödunud aastaga seisab vaid selles, et seal uuriti taandumislahingut, kuna käesoleval aastal asutakse uurima kohtamislahingut. Muidu ülesande meetodiline külg kujuneb täiesti sarnaseks möödunud aastale, s. o.: kõvendatud pataljoni tegevuse piirides mitmesugustest väeliikide osadest koosneva salga tegevuse uurimine teatavas tüüpilises lahinguolukorras. Tüüpiline lahingukord võimaldab töötada läbi ka tüüpilisi ehk normaal-lahendusi, kus peamist rõhku pannakse lahenduse tehnilisele küljele, s. o. olukorra hinnangule, käikude tehnikale ja väeliikide tüüpiliste omaduste tundmaõppimisele. Selliste ülesannete lahendamine arendab peamiselt juhtkonna sõjatehnilisi teadmisi ja käsuandmise oskust mitmekesisel lahinguolukorras.

Teine eesmärk. Püüda arendada meie nooremate, sõjakogemusi veel mitte omavate, juhtide — ohvitseride ja all-ohvitseride otsustamisvõimet mitmekesisel, eriti rasketes ja keerukates eri-olukordades, kus ka nooremail juhtidel tuleb sageli otsustada iseseisvalt.

Selle eesmärgi taotlemine pole mõeldav ülal tähendatud ülesannetega. Tüüpiline olukord annab ka tüüpilise normaal-lahen-

duse, kus juhi otsustamisvõime pannakse proovile minimaalsel määral. Viimase arendamiseks on vajalik konstrueerida eriline liik ülesandeid, kus juht on pandud sellistesse tingimustesse, et ei ole mõeldav normaalne, eeskirja põhimõtetele rajatud lahendus, vaid peab midagi „kombi-neerima“ täiesti omal algatusel, tuginedes vaid olukorra nõuetele ja oma tervele arusaamisele sellest olukorrast. Pole vististi kahtlust, et tulevikusõja esimestel päevadel meie noorematel juhtidel sageli tuleb teostada sellistes erakordsetes olukordades, kus ei pea paika õieti ükski eeskirja põhimõte. Muidugi teoreetiliselt koostatud ja ajakirja veergudel, seega paberil, lahendatud ülesanded ja olukorrad, olgu nad nii tõetruud kui tahtes, ei pane tõeliselt ometi mitte kaalule kõiki neid hingelisi jõude, mis teotsevad kaasa tegelikus lahingus. Neis ülesannetes on mängus peamiselt siiski vaid juhi intellektuaalsed võimed, ta teravmeelsus ja leidlikkus, kuna ta isik, iseloom ja tahtejõud on puudutatud hoopis vähe. Selles teadlik olles, loodame siiski, et seda liiki ülesanded aitavad ometi teritada meie juhtide tähelepanu- ja otsustamisvõimet, virgutades neid ühtlasi samalaadiliste ülesannete koostamisele ja lahendamisele ka väeosades. Ülesanded ilmuvad peamiselt rühma ja jaoteguvuse piirides.

Mõlemat liiki ülesannete tegelikuks läbitöötamiseks juhtimise sektsiooni juures on moodustatud kaks toimkonda, mis koosnevad kõikidesse väeliikidesse kuuluvaist ohvitseridest. Ülesanded ilmuvad „Sõduris“ vastavalt sellele, kuidas jätkub ruumi, kas vaheldamisi või korraga ühes numbris mõlemat liiki ülesanded.

Üksikute ülesannete lahenduste eest toimetuse kavatses määrata auhindu, mille tingimuste kohta lugejatele teatatakse koos ülesande avaldamisega.

Ei oleks kasuta, kui ka väeosad omakorda oma väeosa piirides korraldaksid avaldatud ülesannete lahendamist juhtkonnale, honoreerides parimaid töid. Möödunud aastal harrastati seda ühes suuremas väeosas, ja peab tähendama, et „Sõduris“ avaldatud taktikaliste ülesannete lahendamine kujunes seal põnevamaks sündmustikuks juhtkonnale ning suure igatsusega oodati „Sõduri“ lahendust, et võrrelda oma

lahendusi. See kutsus välja iuhtkonnas elava taktikalise mõtte ühes vaidluste ja arvustustega.

Kõigi küsimustega, mis seotud „Sõdu-riis“ avaldatud ülesannetega, palutakse pöörduda vahetult toimetuse poole.

TAKTIKALINE ÜLESANNE NR. 2.

Kõvendatud pataljoni tegevus kohtamislahingu tingimustes.

(LE §§ 247—262).

I. Üldolukord.

Vt. olukorra skeem.

VI sinine brigaad, liikudes üle Viijandi Tõrva suunas, jõudis 04.07 õhtuks Metsaküla, Vastemõisa, Sürgavere rt. j., Auksi, Valgita raiooni. Samaks ajaks brigaadi luureosad löid kontakti roheliste luureosadega U. Kariste, Päidre, Aidu, Holstre joonel. 04. 07. k. 1900 aegu meie õhuluure avastas roheliste kõikidest väeliikidest koosnevate osade liikumise Taagepera-
rast ja Tõrvast põhjapoole.

Samal päeval enne päikese loojaminkut roheliste pommituselennukid ründasid Viljandi rt. jaama ja Viljandi linna, visates mõned pommid Raudna jõe sildadele edela pool Viljandi järve; selle tagajärjel Viljandi — Loodi maantee sild on vigastatud.

II. Eriolukord.

Olukorra skeem, kaart 1:21000.

05. 07. k. 0100 rügul 9, kelle rügement ühes VI k-gr. ööbis Metsaküla, Kärksi, Vastemõisa raioonis sai brigüülilt käsu, kus muuseas oli öeldud:

1. Brigaad jätkab 05.07. k. 0800 edasitungi üle Viljandi, Holstre, Tõrva suunas.

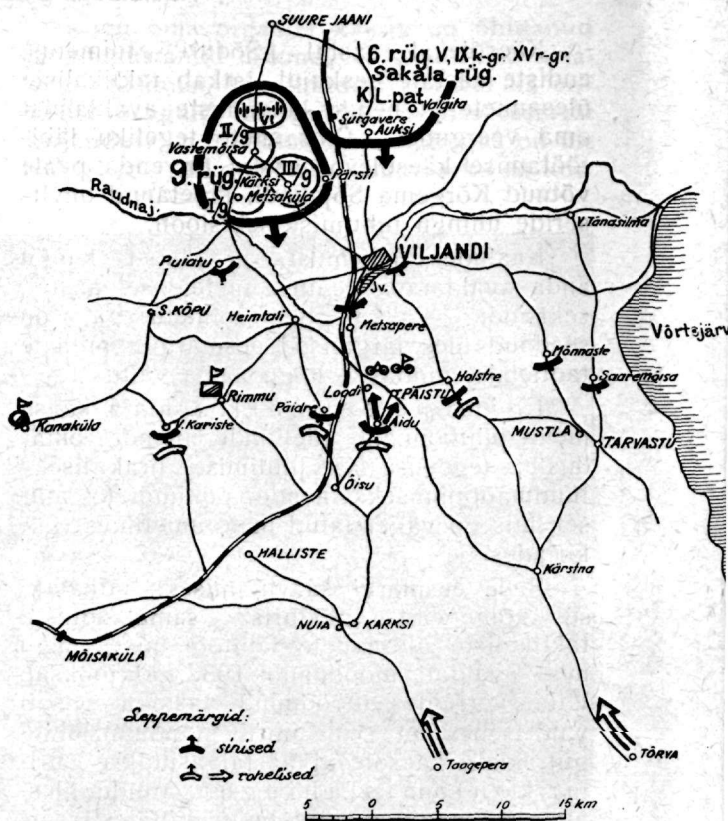
2. 04.07. õhtul roheliste ratsaluure teotes eriti energiliselt Aidu raioonis, kusjuures siniste luureosad olid sunnitud enne keskööd Aidu maha jätma ja taanduma Loodi, Paistu suundades. Roheliste katsed valutada Holstre ja edasi tungida Päidre, Heimtali suundades ebaõnnestusid.

3. 9. rüg. 05.07. k. 1200 võtta oma alla Paistu teede sõlm, julgestades brigaadi peajõudude liikumist läbi Viljandi teede sõlme ning kattes brigaadi paremat tiiba.

4. 9. rüg. käsutusse annan: a) alates 05.07. k. 0200 brig. luureeskadroni, kes asub Rimmu raioonis ülesandega toimetada luuret Mõisaküla, Halliste suundades; b) alates 05.07. k. 0400 kaks sarühma Vastemõisas.

5. 9. rüg. kasutada on kõik teed Kärksi, Viljandi, Metsapere, Paistu teest (s. a.) läänepoole.

Olukorra skeem 04.07 k. 24.00.

Olukorra skeemi selgitamiseks.

Paistu raioonis teotsevad 6. rüg. koosseisu kuuluvad luureosad asuvad järgmiselt: Aidu ja Päidre juures — 1 rattrühm, Holstre juures — 1 rattrühm ja Paistus 1 rattrühm. Männa-
nastes ja Saaremõisas Sakala rüg. ratsaluurajate komando. Brigaadi julgestuseosad: Paistu juures — 9. rüg. ja Viljandis — brigaadi peajõududest.

05.07. k. 0215 sai III/9. patül Vastemõisas rügüülilt järgmise suusõnalise käsu (mis pataljoni adjutantilt üles kirjutati):

1. Andmed vastasest (vt. eelpool).

2. Brigaadi peajõud jätkavad 05.07. k. 0800 edasitungi üle Viljandi, Holstre, Tõrva suunas.

3. 9. rüg. ülesandeks on 05.07. k. 1200 võtta oma alla Paistu teede sõlm, julgestades brigaadi peajõudude liikumist läbi Viljandi teedesõlme ning katta brigaadi paremat tiiba.

4. 9. rüg. jätkab 05.07. edasitungi kahes kolonnis: a) lääne — üle Puiatu, Heimtali peale; b) ida — III/9. ja I. k-patr (VI k-gr) — üle Viljandi, Metsapere peale, kus järgnevad täiendavad korraldused.

Kolonnidel läbistada algetega: lääne — k. 0600 Metsaküla teedesõlm ja ida — k. 0430 Kärksi teedesõlm.

5. Patül III/9. käsutusse annan kaks ratt-rühma 05.07. k. 0400 Pärstis, 2 sarühma ja 2 veoautot 05.07. k. 0400 Vastemõisas.

6. Minu asukoht läänepoolse kolonni alges.

III. Täiendavad andmed.

1. 9. rüg. jõudis Viljandi raiooni raudteega 04.07. õhtul Viru rindelt; viimased osad: suuskurraturikompani ja ratsaluurajate komando lõpetasid mahalaadimise Sürgavere rt. jaamas kesköök. Lahingutes Narva alla rüg. on kaotanud kuni 10% koosseisust, kuid on nüüd uuesti täiendatud sõjaaegse koosseisuni. Meeskond puhanud, meeleolu hea.

Ilm kuiv, sood kuivad, jõgedes vesi madal.

2. VI sinise brigaadi koosseisu kuuluvad 6., 9., Sakala rüg., Paide kaitseliidu pataljon, V, VI, IX k-gr, XV k-gr, 5. sakomp. ja brigaadi luureeskadron. 9. rüg. koosseis on harilik. III/9. koosseis on antud skeemil.

3. Kestvate lahingute tagajärjel Valga raionis rohelistel olid suured kaotused ja nad on väsinud.

IV. Lahendada.

1. Patül III/9. lühikene olukorra hinnang, otsus ja käsk pärast rügli käsu vastuvõtmist.

2. Skeemil 1:21000 näidata kõvendatud III/9. paigutus Metsaperesse jõudmisel.

V. Üldiseid põhimõtteid ülesande lahendamiseks.

Eelpool toodud taktikalisse ülesandesse süvenedes, selgub, et selle lahendamisel tulevad käsitlemisele järgmised küsimused:

- lahingurännak, selle ettevalmistamine ja teostamine;
- kohtamislahingu alustamine ja läbiviimine.

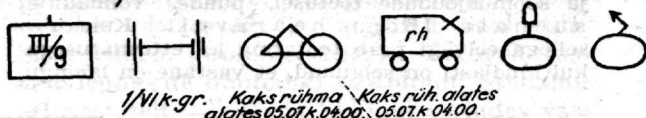
Peale selle ülesandest ilmneb veel, et III/9. moodustades rännakul küll omaette kolonni, tegelikult kujutab endast Paistu teedesõlme vallutamise operatsioonis 9. rüg. eelväge. Seda asjaolu peab patül III/9. arvesse võtma temale antud ülesande täitmise juures, eriti just selles osas, mis tuleb lahendamisele pärast vastase eel- osade kohtamist.

Alused kõigi nimetatud küsimuste otsustamiseks on antud LE §§ 167—185, 131—140 ja 247—251. Kriipsutame neist alla tähtsamad, millised tulevad eeskätt silmas pidada käesoleva ülesande lahendamisel.

Rännaku ettevalmistamise ja teostamise alal.

1) Teede seisukord rännaku teostamisel tarbekorral selgitatakse luurega. See nõue on maksev eriti niisugustel juhtudel kui rännakolonni koosseisu kuuluvad suurtükivägi, soomusautod ja vooosad, millede liikumisele võiks teel ette tulla takistusi. Tarvilikuks osutunud parandused tulevad läbi viia niisuguse ajaarvestusega, et kolonni liikumine või üksikute osade etteviskamine (kerged osad) ei saaks takistatud.

III/9. Koosseisu skeem 05.07. k. 04.00

Teede luurel on veel tähtis selgitada, kas teede raionis on kitsustikke või maastiku punkte, kus vastane võiks hõlpsasti takistada kolonni liikumist ja soodsat hargnemist lahingukorda; kui leidub niisuguseid kohti, siis need tulevad võtta oma alla kergete osadega.

2) Rännakolonni koostatakse rännakugruppidest, kes määratud kellaajal kogunevad antud kohta või läbistavad kolonni teel ettenähtud lähtepunkti. Üksikud osad: patareid, laskuri- ja rk-kompanid paigutatakse kolonni niiviisi, et tarbekorral oleks võimalik kiiresti hargneda lahingukorda; selle nõude kohaselt suurtükivägi asetatakse jalaväeosade vahele, kuna pioneri-, side- ja g-osad harilikult liiguvad kolonni alges või — kui see tarvilik — koos julgestuseosadega.

3) Ohukaitse korraldamisele peavastel rännakutel tuleb pöörata tõsist tähelepanu, eriti kolonni läbimisel kitsustikkude raionist, sest et niisugustes kohtades kõige tõenäolisemalt võib oodata vastase lennukite kallal tungi kolonnile.

4) Eelseisvast rännakust osadele teatatakse eelkäesuga, mis sisaldab järgmist: rännaku eesmärk, ligikaudne väljaastumise aeg ja teekonna umbkaudne pikkus. Patüli käsk rännakuks antud olukorras sisaldaks järgmist: a) teated olukorrast; b) rännaku eesmärk ja pataljoni ülesanne; d) osade kogunemine rännakolonni ja nende järjestus; e) lähtepunkt, mille kolonn läbib oma algega või sabaga; g) rännaku julgestamise, õhu- ja gaasikaitse korraldused; h) side korraldamine; i) voo liikumise kord, varustamine toiduga ja laskemoonaga, j) teede luure ja korraldamine.

5) Eelväe ülesandeks rännakul on: a) kõrvaldada teelt takistused, võimaldades peajõududele pideva liikumise ja kindlustades neile julgeoleku vastase ootamatute kallal tungide eest; b) kokkupõrkel vastasega kindlustada peajõududele aega ja ruumi tegevusse astumiseks; d) selgitades vastase tegevust, takistada teda, koguda andmeid meie jõudude kohta.

Nende ülesannete täitmiseks on kasulik eelväe koosseisu määrata suurtükiväe osi, raskekuulipildujaid, kergete osi ja pionere, kuna see annab eelväele suurema iseseisvuse teotsemisel. Samast tarvidusest väljudes on kasulik rännakupatrulle kõvendada raskekuulipildujate, pioneride ja g-meeskonnaga.

Kohtamislahingu alustamise ja läbiviimise alal.

1) Kohanud vastasega, eelvägi peab teotsema kiiresti ja otsustavalt, et mitte aeglustada peajõudude liikumiskiirust. Vastase luure- ja julgestuseosadega kohates, tulevad need hävitada või tagasi visata niiviisi kiskudes oma kätte algatuse ning tagades peajõududele soodsad tingimused lahingusse astumiseks.

2) Otsuse tegevuseks eelväe juht teeb viivitamata, mitte ootama jäädes täiendavaid teateid vastase kohta või korraldusi kolonni juhit, meeles pidades, et edu harilikult saavutab see, kes teotseb esimesena, loobudes aeganõudvatest ettevalmistustest.

3) Eelväe peajõud pärast hargnemist lahingukorda tungivad vastasele kallale suurtükiväe ja soomusjõudude toetusel, püüdes võimalikult suunata löögi haaravalt. Kuid ühes sellega eelvägi peab teotsema ka ettevaatusega: kui kindlasti on selgunud, et vastane on lahingu-

valmisolekus ette jõudnud, eriti kui ka liigub laial rindel ja tugeva tule toetusel, siis tuleb teotse tagasihoidlikult; niisugusel puhul eelväe tähtsamaks ülesandeks on hoida käes maala, kuhu ta on jõudnud, seega soodustades peajõudude tegevusse astumist.

Kaitseväe õppealalt.

Jalaväe ettevalmistamisest öiseks tegevuseks.

V. Külaots.

Möödunud sõdade, eriti aga Maailmasõja kogemused näitavad, et kallaletungi teostamine öösi laiemas ulatuses ei ole mõeldav ning paratamatult on määratud nurjumisele, sest jalaväe toetamine suurtükiväega niisuguses olukorras on tublisti raskendatud, kui mitte päris võimatu, ja suuremate üksuste juhtimine pole pimedas hõlpsasti läbiviidav. Sellevastu kasutati tihti hea eduga öid selleks, et pimeduse kätte all viia jalaväeosi vastase lähedusse, eesmärgiga neid siit päevavalguse tulekuga visata rünnakule. Samuti toimetati ööseti sageli jõudude ümbergrupeerimist pärast lahingut, et järgmisel päeval arendada võitlust uue hooga, raskusepunktiga mõnes teises suunas; praktiseeriti ka luureretkeid vangide võtmise eesmärgiga.

Neid sõjakogemusi arvesse võttes selgub, et öiseid kallaletunge võiks ette võtta ainult väiksemate jõududega, piiratud ning lihtsamate eesmärkide saavutamiseks, nagu näiteks vaenlase välivahtkondade mahavõtmine ning vangistamine, oma vägede katmine ning julgestamine taandumisel j.n.e., milliseid ülesandeid ka täideti eduga möödunud sõja vältusel.

Meie uues lahingueeskirjas on eelpool toodud lahingute kogemustest põlvnevaid tõsiasju täiel määral arvestatud — nii palju kui seda võimaldab ja nõuab meie olukord, mis teatavasti mõnevõrra erineb sellest keskkonnast, milles löödi lahinguid Maailmasõja rinnetel. LE § 364 loeme järgmist: „Öösi on sunnitud teotsema eeskätt arvuliselt ja tehniliselt nõrgem pool, sest öisel tegevusel otsustab mitte arv ja tehniliste abinõude rohkus, vaid juhtimise ja vägede sise mine väärtus ja harjumus (minu rõhutus. Kk) öiseks tegevuseks.“ Sellest eeskirja paragrahvist peame otsekohe järeldama, et olles nõrgemaks pooleks võrreldes meie võimaliku vastasega peame rahuajal pöörama erilist tähelepanu kaitseväe ettevalmistamisele öiseks tegevuseks. Ainult niisugusel korral võiksime — teataval määral — kompenseerida oma arvulist ja tehnilist nõrkust ning tõsta šansse võidu peale.

Meil praegu maksvaid õppekavu vaatluse alla võttes ilmneb, et sellele küsimusele on tänapäeval pühendatud küllaldasel määral tähelepanu. Nii näiteks noorte õppekavas (Ü. Ö. 4) lahingulise ettevalmistuse alal 25 teemast on kogusummas 15 teemat määratud käsitlemiseks öistes tingimustes, mis teeb välja 60% teemade üldarvust; reameeste õppekavas (Ü. Ö. 8) on see vahetult ligikaudu samasugune ja võrdub ümmarguselt 50%. Jääb muidugi küsitavaks, millisel määral suudetakse täita neid õppekavade nõudmisi garnisonides, kus teostatakse noorte ja reameeste ettevalmistamist. Kuid peab siiski arvama, et see viiakse läbi tarviliku järjekindlusega niipalju kui kohalikud olud seda vähegi võimaldavad ning seega kaitseväge üldiselt saab korraliku treeningu lahingutegevuseks öistes tingimustes.

Veidi teistmoodi on asi rännakharjutustega. Sellel alal on ette nähtud läbi võtta öistes tingimustes: noortega kõigest üks teema (Ü. Ö. 4) ja reameestega kaks teemat (Ü. Ö. 8), mida kindlasti tuleb lugeda väheks, eriti kui võtta arvesse, et reameeste õppekursus vältab kuni 8 kuud.

Lahinguülesannete kohta, milliseid võib lahendada öösi, on LE öeldud järgmist (§ 365): „Öise pimeduse kätte all on kasulik toimetada:

- vägede ümberpaigutusi — nii rännakuid kui vedusid;
- pealetungil — lähenemist võimalikult kuni rünnaku lähtealusele asumiseni;
- vähema ulatusega jalaväe kallaletunge;
- lahingu katkestamist ja taandumist;
- esijärgus asuvate osade vahetamist värske jõududega;
- vägede varustamist ja evakueerimist.“

Süvenedes loetletud ülesannetesse selgub, et nende täitmine on enamalt jaolt seotud suuremate või vähemate üksuste või osade liikumistega öösi teid mööda ja väljaspool teid, kaugema või lühema maa peale vastase mõju piirkonnas. Selleks küllaldaselt harjumusi peab omandama rahuaja tööga, mis pärast kahtlemata tuleb senisest suuremat tähe-

lepanu pöörata rännakharjutuste täitmisele öistes tingimustes. Lisaks eelpoolnimetatud rännakharjutuste teemadele tuleks käsitleda öiste õppustena veel järgmisi küsimusi:

1. Öine rännak teid mööda.

a) Kolonni tegevus. (Täiend. teemadele nr. nr. 2 ja 4, Ü. Ö. 8, lhk. 33 ja 34.) Tegevus vastase soomusmasinate kallal tungi puhul, ja sel korral, kui vastase lennukid ründavad teda valgustades ründamis märki rakettidega. Gaasitorbikute ettepanemine, liikumine gaasitorbikutes ja nende mahavõtmine gaasiohu möödudes.

b) Julgestuseosade tegevus. Julgestuseosade kaugus kolonnist, side pidamine omavahel ja kolonniga; rännakuteelt kõrvaleviivate teede tähistamine. Peatused. Tegevus eespoolt suunatud vastase tule alla sattudes: vastase jõudude selgitamine ja tema ründamine ning rännakute vabastamine. Tegevus, kui vastane avab tule kolonni pihta küljelt; vastase väljalöömine ja rännaku jätkamine.

2. Öine rännakliikumine väljaspool teid.

a) Kolonni tegevus. Liikumine kolonnis neljas, kahe- või ühekaupa. Öige suuna hoidmine kompassi järele ja tähiseid mööda; liikumise kiiruse reguleerimine. Relvade hoidmine ja kärata liikumine. Kraavide, aegade ja teiste teel ettetulevate takistuste ületamine. Peatumine, mahaheitmine, ülestõusmine ning liikumise jätkamine käsu või leppemärgi järele. Tegevus vastase helgiheitja või raketti valgustuse alla sattudes (maha heita või liikumatult seisma jääda kohe pärast vastase raketti väljalaskmist, mitte aga selle lõhkedes ning valguse ilmu des). Kogumine leppemärgi järele. Tegevus kokkupõrkamisel vastasega. Gaasitorbikute ettepanemine, liikumine torbikutes ja nende mahavõtmine. Lähimindud tee kirjeldamine peast.

b) Julgestuseosade tegevus. (Täiend. teemale nr. 4, Ü. Ö. 8, lhk. 37.) Gaasitorbikute ettepanemine, liikumine gaasitorbikutes ja nende mahavõtmine gaasiohu möödudes. Tegevus vastase rakettide valgustuse alla sattudes. Lähimindud tee ja vastase asukoha (kui temaga oli kokkupõrge) kirjeldamine peast.

3. Öine rännak veovahenditel.

a) Rännak raudteel. Teema nr. 2, Ü. Ö. 8, lhk. 35 ja 36 ühes märkusega 2, lhk. 36 — võtta läbi öises tingimuses, täiendades nimetatud teemat gaasitorbikute käsitamise küsimusega.

b) Rännak autodel. Meeskonna jaotus autode peale; autodele istumine ja paikumine. Peatused ja autodelt mahatulemine (ühele poole tee ääre). Tegevus vastase lennukite ilmumisel ja kolonni ründamisel vastaselt. Tegevus kolonni sattudes vastase tule alla. Astumine lahingusse. Vastase tagasilöömine, autodele laadimine ja rännaku jätkamine.

Peale ülaltoodud teemade, mis käsitlevad peamiselt rännakliikumise küsimusi, tuleks Ü. Ö. 4, lhk. 106—114 ja Ü. Ö. 8, lhk. 36 kuni 43 öiste õppuste teemasid täiendada veel järgmiste küsimustega:

1. Rännaku lähtealuse sissevõtmine öösi (LE § 286 ja LE II § 646). 5—6-tunnine rännak teid mööda. Liikumine väljaspool teid antud rännaku lähtealusele. Rivivorm, kärata ja tuledega (suitsetamine) liikumine. Tegevus rännaku lähtealusele jõudes: peatumine, sideloomine kohapeal asuvate osadega, orienteerumine maastikul ja olukorras, osade (jaod, rühmad) viimine neile määratud kohale ja valmisseadmine rännakuks koidikul.

2. Vastase lahingueelposti rännak öösi. Eesmärk — võtta vangisid, niiviisi kogudes teateid vastasest. Kärata vastase lähedusse hiilimine, mis peab sündima väga ettevaatlikult, ilma ruttamata. Pärast vastase lähedusse jõudmist teotsemine vastavalt olukorrale, võimalust mööda tungides vastasele kallale seljatagant. Kiire teotsemine — ootamatuse saavutamiseks. Tuld mitte avada ja loobuda hurraahüüetest.

3. Kontaktiosade tegevus lahingu katkestamisel ja taandumisel öösi (LE §§ 330 ja 336, JE II §§ 529 ja 534). Asumine kohtadele ja korraldamine kaitseks. Laskemoonaga varustamine. Taandumisteede luure. Tegevus vastase kallal tungi puhul. Tagasitõmbumine katteosade juhi käsu alusel.

Ülaltoodud teemade sisus on märgitud ainult tähtsamad ning tüübilisemad tegevused, kuna detailide väljakujundamine jääb täitjate hooleks. Ei ole küllalt, kui need küsimused, kui ka kõik Ü. Ö. 4, lhk. 107—113, ja Ü. Ö. 8, lhk. 37—42, öiseks käsitlemiseks antud teemad võetakse läbi üks kord sõduri teenistuseaja vältusel; tüübilisemaid tegevusi tuleb korrata üks, kaks, võib olla isegi mitu korda; ainult niisugusel juhul võib loota, et sõdurid omandavad selle harjumuse öiseks tegevuseks, mida nõuab LE (§ 364).

Lõpuks tahaks veel kord rõhutada öiste õppuste tähtsust meie sõduri lahingulisel ettevalmistamisel. Seda peaks teostama suurima kavakindlusega, nii palju kui vähegi lubab

aeg, ilmastiku tingimused ja kohalikud olud. See tarvidus paistab käegakatsutava tõsi-
asjana ning ei vaja pikemaid seletusi. Õised
õppused on seotud mõningate ebamugavus-
tega, kuid need vähenevad märksa ning õp-

pused muutuvad huvitavaks, kui nad on kor-
ralikult organiseeritud. Igal juhul peaks siin
ettetulevatest raskustest üle saama, sest
õiste õppuste küsimus on selleks liialt täht-
saks kaitsevää lahingulisel ettevalmistamisel.

Mõtteid käsigranaatide pildumise väljaõppest.

Käsigranaatide käsitamiseks puuduvad
meil eeskirjad. Meil on küll olemas Sõja-
väe Opetuskomitee väljaandel ilmunud „Ju-
hatused käsigranaatide pildumiseks“, kuid
need juhendid on ilmunud juba 1922. a.,
täitsa iganenud ja ei vasta praegusaja lahing-
gunõuetele. Juhatuses toodud viskeviisid
on liig keerulised ja raskesti omandatavad
sõduril, kelle teenistuse aeg lühike, selle-
pärast otstarbetud. Pealegi nad erinevad
määrustikus ettenähtud lahingulistest põhi-
asenditest. Toon siin kurioosumina põlvelt
viske kirjelduse. „Panna jalad harki, las-
kuda vasakule põlvele, nii et põlv sinna-
samasse maha sattuks, kus vasaku jala põid
oli, ja paigalt ei nihkuks parem jalg. Längu-
tada keha vasakule ja selles asendis granaat
kaitsest võtta ehk süüdata. Längutada keha
vasakult paremale; selle juures kõverdada
parem jalg ja maast lahti tõsta vasak põlv,
vastavalt sellele, kui suurt hoogu tahetakse
anda viskele. Heita keha paremalt vasakule,
väljasirutades parem jalg ja granaat minema
visata.“ JM I § 88 ja LE I § 57 näevad ette
sootu teise põlvelt asendi ja nimelt, et vasak
jalg on ette tõstetud ja parem põlv vastu
maad asetatud. Kui laskuril tuleb sellest
asendist tulistada ja granaati visata, siis mis-
pärast ta peaks oma asendit vaheldamisi
muutma? Ja kas jätkub tal selleks üldse
aega?

Püsti viskamise juures soovitakse vasak
käsi viske suunas välja sirutada. Kas on sel-
lel mingit mõtet. Sellega pakuksime enes-
test vaid suuremat märki vaenlasele tulista-
miseks. JE II § 140 ütleb: „Käsigranaat on
lähidamaa võitluse relv. Neil kaugustel ta
täiendab teisi relvi, kuid ei asenda neid.“
Järelikult on ta abirelv ja meie teame, et
kõik püssikandjad käsigranaatidega on va-
rustatud. Kui nüüd vasakut kätt hakata
granaadi viskel välja sirutama, siis mis tuleb
püssiga teha, kas kõrvale heita või ka vasa-
kus käes hoides ette sirutada?

Nii näeme, et Opetuskomitee koostatud
juhised on vananenud ja kasutamiskõlbma-
tud, uut eeskirja aga ilmunud pole, sellepär-

ast on tekkinud tühik, mida tuleb lähemal
ajal täita.

Vastava eeskirja puudumisel on käsigra-
naatide käsitamise väljaõpe kohati vale suu-
na võtnud. Harrastatakse rekordilisi kau-
gusi, tabamisele ei panda suuremat rõhku.
Kõigi kehaliste võimete katsetel ja sport-
listel võistlustel nõutakse granaadi viskes
ainult kaugust. Olen näinud, kuidas
neil võistlustel granaati huupi loobitakse, et
aga maksimaalset kaugust kätte saada ja selle
järele kehalisi võimeid hinnata. Sellest tekib
vale ettekujutus käsigranaadist ja selle tarvi-
tamisest. Arvatakse, et kui 60—70 m kau-
gus kätte saadakse, siis granaadiviskes meis-
ter ollakse, unustatakse aga, et käsigranaat
on lähidamaa võitluse vahend, mis oma üles-
annet vaid siis täidab, kui temaga märki
tabatakse.

Kui siin muudatust ei taheta ette võtta,
siis tuleks tulevikus sportliste võistluste ka-
vadest käsigranaadi nimetus maha kustutada
ja teda asendada kaikaga, kiviga või mõne
muu asjaga.

Meil tuleks käsigranaadi väljaõppele rõh-
kem tähelepanu juhtida, tuleks ajakohane
eeskiri koostada ja õppetöö ühtlastele
alustele rajada.

Soovitav oleks, et see küsimus „Sõduri“
veergudel mõttevahetuse esile kutsuks ja sel-
lega kaasa aitaks ajakohaste reeglite välja-
töötamiseks.

Toon siin näiteks juhtnöörid, mis maks-
ma pandud 10. üks. jalaväepataljonis. Need
juhised ei pretendeeri täiuslikkusele ega
taha olla šablooniks, nad on vaid koostatud
ja maksma pandud selleks, et täita tühik, mis
meil eeskirjade puudumisel käsigranaatide
kasutamise alal olemas.

1. Üldised alused.

1. Ü. Ö. 4. on koostatud noortele 4-kui-
seks ettevalmistamiseks, tegelikult on kur-
sus aga hulga lühem. Sellest tingituna ei ole
võimalik Ü. Ö. 4. nõudeid täiel määral täita
ja noorte väljaõppel tuleb üks osa käsigra-
naatide pildumisharjutustest välja jätta, pan-

nes seda reamehe kursuse arvele. Välja tuleb jätta: pildumisharjutused öösel, akendesse tänavavõitluse oludes, liikuvate märkide pihta, lahingukäsigranaatide pildumised, samuti ka pildumisharjutused kaevikutest ja aukudest. Väljajääva osaga tutvustatakse noori ainult üldjoontes võimalust mööda.

2. Noortele tuleb kätte õpetada visked kolmest põhiasendist: püsti, lamades ja põlvelt, erilist rõhku pannes kahele esimesele asendile, samuti ka visketele jooksul ja käigul.

Harjutuste lõppeesmärgiks tuleb lugeda tugevat (kauget) visket märki.

3. Käsigranaatide pildumist õpetatakse: kehalise kasvatusel, laskeasjanduse ja taktikalise väljaõppe tundidel, viimasel juhul pealetungi ja kaitse käsitamisel.

Alates 6. õppetunnist, peab igal kehalise kasvatusel õppetunnil ka käsigranaatide pildumist õpetatama.

4. Käesolevate juhendite koostamisel on aluseks võetud: Ü. Ö. 4, Juhatused käsigranaatide pildumiseks ja väeosas saadud kogemused.

2. Pildumisharjutused kehalise kasvatusel tundidel.

1. Kehalise kasvatusel peamiseks eesmärgiks on jõu ja väleduse arendamine. Nähtavasti sellest tingituna hinnatakse kehalise kasvatusel alal ainult käsigranaadi kaugusvisket.

Sellepärast kehalise kasvatusel tundidel õpetatakse:

- a) käe otstarbekohast ja loomulikku hoidu ja vastupidavust;
- b) loomulikku ja kehast tingitud otstarbekohast kehahoidu asendites: püsti, lamades ja põlvelt;
- d) jõulist kaugusvisket.

2. Kõigis asendites algab õppus instruktori poolt ettenäidatud visketega: sirge käega ja vaba käega (vaba viske).

Õpilane kordab mõlemad visked, kusjuures arenenud kehaehituse ja arenenud kätega noor alustab kohe vaba visketega.

3. Erilist rõhku pannakse kõrgetele ja jõulistele kaugusvisketele.

4. Harjutused on ilma relvata ja rakmeteta. Siledal väljal (spordiväljal).

3. Pildumisharjutused laskeasjanduse õppetundidel.

1. Kehalise kasvatusel tundidel pannakse alus kehahoiule vastavates asendites ja kaugusviskele, neid oskusi laskeasjanduse õppe-

tundidel täiendatakse ja arendatakse edasi järgmiselt:

- a) õpetatakse kätte seis relvaga püsti, lamades ja põlvelt asendites käsigranaatide visket;
- b) arendatakse edasi kaugusvisket, kusjuures viske peab olema alati märgitabamisega; märgid: vastase kaevik ehk maapinnal asuv märk;
- d) õpetatakse kätte varjumine peale visket;
- e) õpetatakse kätte visked käigul ja jooksul.

2. Harjutused siledal õppeväljal ilma rakmeteta.

4. Pildumisharjutused taktikalise väljaõppe tundidel.

1. Harjutusi peetakse üksikmehe ja jao tegevusel pealetungil ja kaitsele.

2. Harjutused samad, mis laskeasjanduse õppetundidel.

3. Harjutused murdmaastikul ja lahingurakmetes.

5. Erilised harjutused, millega noori tutvustatakse üldjoontes.

1. Visked kaevikutest ja aukudest.
2. Visked liikuvate märkide pihta.
3. Visked akendesse tänavavõitluse oludes.

6. Põhiasendite kirjeldus.

Lahinguline põhiasend „püsti“.

Käsklus: „Püsti, granaat laadi.“ Seista JM § 88 kohaselt, vaade märgile. Võtta granaat tugevamasse kätte ja nõrgemasse püss. Püss on toetatud vastu maad ja hoitakse käega ülevalt poolt ülemist rihma pannalt. Vabastada granaat kaitseriivist ehk süüdata.

Astuda tugevama käe poolse jalaga samm taha ja kallutada keha taha; kallutades keha ette, visata granaat järsult 45° all ära; taga olev jalg teeb selle juures sammu ette. Sirge käega viske juures viske momendil oli käsi ühes granaadiga sirutatud taha ja alla, kõverdunud käega viske (vaba viske) juures käsi ühes granaadiga asus õlast kõrgemal. Viske käigul ja jooksul täidetakse samuti kui püsti.

Granaat ära visata käskluse järele „granaat“.

Lahinguline põhiasend „põlvelt“.

Käsklus: „Põlvelt, granaat laadi.“ Põlvitada JM § 88 kohaselt, vaade märgile. Asetada püss vasakusse kätte, hoides püssi alt poolt kirbukaitse kõrvasid. Parema käega

võtta granaat, vabastada kaitseriivist ehk süüdata. Längutada keha tahapoole, tõustes sellega püsti asendisse ja granaat ära visata nagu püsti asendis. Peale visket kohe asuda asendisse „põlvelt“.

Granaat ära visata käskluse järele „granaat“.

Lahinguline põhiasend „lamades“.

Käsklus: „Lamades, granaat laadi.“ Lamada JM § 88 kohaselt, vaade märgile. Püss asetada käe ulatuse piirides maha, luku käepidemega allapoole, nii et püssisse ei satuks prügi. Parema käega võtta granaat, vabastada kaitseriivist ehk süüdata.

Keha asend viske momendil võib olla kaheksagune:

- 1) pöörata vaba käe poolsele küljele, viia tugevam käsi ühes granaadiga taha ja, surudes vaba käega keha üles, granaat järsult ära visata;
- 2) pöörata vaba käe poolsele küljele, viia tugevam käsi ühes granaadiga taha ja vaba käega suruda keha kõverdatud põlvedele.

Granaat ära visata järsu viskega. Lamades asendist peale visket kohe asuda asendisse „lamades“.

Granaat ära visata käskluse järele „granaat“.

—y—

Kaitseväe elu.

Uusaasta ja 3. jaanuar kaitseväes.

Uusaasta ja 3. jaanuar on kaitseväele 24. veebruari kõrval silmapaistvamateks päevadeks. Uue aasta esimesel päeval alustatakse uue energiaga ja uute soovidega riigikaitse tööd kodanike julgeoleku tagamiseks. See päev algab kõigis garnisonides väljakujunenud traditsioonide kohaselt kas kitsamate koosviibimistega ohvitseride ja allohvitseride kasiinodes või laiemaulatuslistega kasarmutes. Pealinnas kujunes tähtsamaks uueaasta vastuvõtu keskuseks Ohvitseride Keskkasiino, kuhu olid ilmunud ka Riigivanem K. Päts, Riigikogu Esimees J. Tõnisson, Kaitseminister kindral A. Tõnisson, diplomaatlik korpus, eesotsas nende vanemaga minister A. Vuorimaaga, teisi Vabariigi Valitsuse liikmeid, kindraleid, riigi- ja seltskonnategelasi. Kasiino avarad ruumid olid külalisi tungil täis. Kell 0001 härra Riigivanem soovis kõigile head uut aastat ja kindlat meelt töös, tähendas, et vanalt aastalt pärandatud majanduslikud raskused on siiski ületatavad ja palju kergemad, kui meie seda nägime Vabadusesõja päeval. Kaitseminister kindral A. Tõnisson tervitas ohvitseride ja kogu kaitseväe nimel Riigivanemat ja Vabariigi Valitsust. Sellele järgnes klaaside kokkulöömine, vastastikku uueks aastaks õnne soovides, ja pidu jätkus ülevas meeleolus.

Uuel aastal kaitsevägeade staabi ohvitseride kogule oli korraldatud kella-viie-tee, kus kindral J. Tõrvand tervitas ohvitseride peret uue aasta puhul, rõhutades kokkuhoiu tähtsust nii eraelus kui riigiteenistuse alal

ning selgitades naiste suurt osa sellel alal perekonna elus.

Kolmas jaanuar on kujunenud meil kahekordseks tähtpäevaks: 1) Eesti-Vene vaherahu päev, mil mälestatakse Vabadusesõjas langenud kangelasi üle riigi kaheminutilise leinaseisakuga ja garnisonides leinaparaadidega ja 2) elusolevate kangelaste — Vabaduseristi kavaferide aastapäev. Sel päeval V. R. kandjad traditsiooniliselt võtavad osa ühiselt leinaparaadidest, peavad päevakohaseid aktusi ja koosviibimisi pea-aegu igas garnisonis.

Päeva mälestati Tallinnas leinaparaadiga Vabaduseplatsil, aktusega Ohvitseride Keskkasiinos ja ühislõunaga „Sõdurite Kodus“.

Kell 1000 kogunesid Vabaduseplatsile garnisoni väeosad ja selle järele orkestri saatel „Estonia“ juurest umbes 200-meeline kolonn Vabaduseristi kavalere kolonel Vende juhatusel. Kolonnis sammusid rivi-korras ka kindralid.

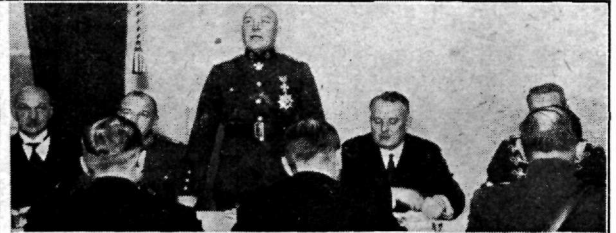
Kell 1024 võttis leinaparaadi vastu Riigivanem K. Päts saadetuna Kaitseministrilt kindral A. Tõnissonilt. Paraadi juhatas garnisoni ülem kindral G. Jonson. Riigivanem K. Päts tervitas alul Vabaduseristi kavalere ja siis üldise tervitusega kogu paraadi.

Riigivanem ütles kokkuvõetult järgmist:

Täna, 13. aasta eest, lõppes meie rahva raskeim katsumisaeg — Vabadusesõda, ning rahvas võis jälle hingata kergemalt. Olime saanud kätte selle, mida meil oli õigus saada. Meie ei ihal-

danud võõrast, tahtsime vaid seda, mille järele oli meil õigus. 13. aasta eest elas Eesti üle raskeid aegu, palju raskemaid kui praegu. Siis istus naine lastega kodus ja tegi tööd, mees võitles väerinnal. Kodus tunti puudust isegi leivast. Kui tookord rahvas ühisel jõul võitis suured raskused, siis võidab rahvas ühisel jõul ka need raskused, mis kujunenud meile tänapäeval.

Harju tän. Ohvitseride Keskkasiinosse pidulikule aktusele. Aktuse avas V.R.V.Ü. keskkajuhatuse abiesimees kindral G. Jonson, tervitades vendi ja tuletades meelde aasta jooksul lahkunuid kaasvõitlejaid, eesotsas kindral E. Põdderiga. Neid mälestati püstitõusuga. Aktusele olid ilmunud ka Riigi-

Pilte Vabaduseristi kavaleride aastapäevast pealinnas.

Ülal vasakul: V. R. kav. kolonn liikumas „Sõdurite Kodusse“. All vasakul: V. R. V. Ü. keskkajuhatuse liikmed. Ülal paremal: Kamin tervitab Vabaduseristi kavaleere „Sõdurite Kodus“. Keskel paremal: Kindrale ühes kamin kindral A. Tõnissoniga kolonnis rivi korras marssimas kol. Vende juhatusel Ohv. Keskkasiinosse aktusele. All paremal: Üldpilt ühisest lõunast „Sõdurite Kodus“.

Rida meie rahva paremaid poegi on varisenud maamulda ja nemad ei saa võtta osa meie ridadest. Rida meie parimaid mehi — Vabaduseristi vennad — on praegu siin meie keskel aukohtadel. Vabariigi Valitsuse nimel tervitan neid ja avaldan veteranidele rahva suurimat tänu. Au ja igavene mälestus neile kangelasatele, kes on annud oma elu isamaale.

Täpsalt kell 1030 kõlas Harjumäelt suurtükkipauk ja sellele järgnes peapaljastatult kaheminutiline seisak ja vaikus. Orkester mängis „Ligemal Jumal Sul’...“

Pärast leinaseisakut paraad marssis Riigivanemast ja Vabaduseristi kavaleridest mööda.

Vabaduseristi kavaleride kolonn, mille esimesesse ritta asus ka Kaitseminister kindral A. Tõnisson, sammus orkestri saatel läbi

vanem K. Päts ja V.R.V.Ü. Esimees kindral J. Laidoner. Pikema tervitusekõnega Vabaduseristi kavaleridele esines Riigivanem, selgitades riigi põhiseaduse ja valitsusaparaadi täiendamise ja parandamise vajadust lähemas tulevikus, mis tingitud üldisest eluarengust ja pealegi meie noore riigi esialgetest riigielu juhtimise kogemuste puudumistest. Pöördudes Vabaduseristi kavaleride poole Riigivanem tuletas meelde, et

„iga väärsamm Vabadusevõitluste päevadel oleks võinud anda meie saatusele hoopis teise suuna. Vabadusesõja juhid suutsid aga leida õigeid lahendusid parajal silmapilgul, tänu sellele oleme nüüd juba 13 aastat suutnud püsida iseseisva riigina. Ka praegu sõltub meie maa rahulik

tulevik sellest, mis tulemusi annab rahvahääletus. Rahuldava lahenduse saabudes — rahunevad ka rahva meeled. Ümberpöörduvalt aga peame valmistuma ette ohule, kus ka meie riigi alusmüürid võivad kõikuma lüüa. Vabaduseristi ei antud peale sõda ainult ilusate silmade eest — neid saite tegude eest, millele võite olla uhked. Jätkugu ka siis nüüd teil, riigi hoidjail ja valvajaail, jõudu ja tahtmist rahuldavale lõpule viia seda ettevõtet, millest võib tulla meie riigile vaid head.“

Riigivanema tervituskõnele järgnes kolonelleitnant K. Lauritsa huvitav ettekanne Lemsalu lahingust landesväari vastu. Kuulates tolleaegset üldseisukorda Lätis ja meil ja huvitavat lahingepisoodi 9. rügemendi rindel, kujunes silmade ette elav pilt heitlusist, mis arenesid analoogiliselt lõunas oma iseseisvuse pärast 700 aasta eest.

Referent oma ettekande lõpul, pöördudes Vabaduseristi vendade poole, rõhutades selgitas seda tungi ja tahtet tormata üliviletsa varustuse ja relvastuse juures antud ülesannete täitmisele — lahingusse. Mehi pani tormama lahingusse rahvusliku enesemääramise idee, mis oli jälle hädaohus. Nüüd on raske aeg, kuid siis oli veel mitmekordselt raskem. Saime sellest üle, saame ka nüüd. Meie kavalereid peame hoidma meeled kindlad ja mõtlema kainelt.

Kindral J. Laidoner tõi veel mõned selgitused tolleaegse olukorra raskuse üle, lugedes landesväari pealetungi üheks raskemaks momendiks Vabadusesõjas. Ta tõi ette kolm põhjust selleks: varustuse ja laskemoona puudus, varustuse sõltuvus liitlastelt (liitlased varustasid meid ja landesväari Riias) ja lahkelid meie poliitiliste tegelaste keskel (ühed olid vastu sõjale landesväariga, teised jälle nõudsid seda). Oli üldse väga segane ajajärk: ta oli segane meile, lätlasile (olid seetõttu sõjas landesväariga erapooletud) ja landesväarile enesele. Meile oli suureks plussiks sõjaväe kõrge moraal. Juhid töötasid rohkem instinkti kui sõjaliste teadmiste järele.

Peab märkima, et meie väga lugupeetud vabadusesõjaaegne ülemjuhataja kindral J. Laidoner viimase väitega vist ei tahtnud lugeda nende hulka meie vabadusesõjaaegset vanemat juhtkonda, alates kompülidest ja kõrgemad, kes olid peaaegu kõik teinud läbi pika Maailmasõja, omandanud suure lahingulise staaži ja juhtimise praktika. Nad ei omanud küll niivõrt teoreetilisi ja akadeemilisi, kui just puhtpraktilisi teadmisi, mis oligi meile suurimaks õnneks. Võtame, näiteks, Lemsalu lahingu, kas siin ei esine patüülit selge taktikaline mõte, teetseda relvastuse puudusel

osava taktikalise teotsemisviiside loomisega — haarata sügavalt vastast paremalt ning lõigata ta seljatagune. Ei taha uskuda, et patüü siin tegi seda ilma olukorra hindamata instinktiivselt. Siin sõjaaegselt lipnikust võrsunud patüü teotses taktikaliselt niivõrt hästi, et paremini ei oleks suutnud selles olukorras lahendada ülesannet ka põhjalikkude teoreetiliste teadmistega juhid. Tänu just niisugusele juhtkonnale, mille eesotsas oli meie lugupeetud ülemjuhataja kindral J. Laidoner ühes staabiülema kindral J. Sootsiga, viidi Vabadusesõda ta hiilgavale võidule.

Puudutasin seda küsimust just sellepärast, et paljud Vabaduseristi kavalereid, kes olid Vabadusesõjas enam-vähem vastutavil kohtadel, võtsid kindral Laidoneri ülaltoodud väidet südamesse, lugedes seda nende töö alahindamiseks. Tahame loota, et väga lugupeetud kindral ei tahtnud seda väidet kaugeltki üldsustata.

Aktuselt siirdusid Vabaduseristi kavalereid „Sõdurite Kodusse“ ühisele lõunale. Siin tervitas Vabaduseristi kavalereid Kaitseminister kindral A. Tõnisson, tuletades meelde Vabaduseristi vendade ühenduse ülesandeid ja kohustusi.

Õhtuks oli muretsetud V. R. V. Ü. Keskjuhatuselt Vabaduseristi kavalereidele ja nende perekondadele 50-protsendilise soodustusega sissepääs „Estonia“ teatrisse, kus kanti ette oper „Tsaari pruut“. Oleks soovitatav, et sarnastel kordadel astutaks juba varem samme „Estonia“ direktsooni ees, et kantaks ette rahvuslikke teoseid, ning et etendus omandaks pidulikuma ilme. See oleks eriti soovitatav juubelaastapäevadel.

Muidu möödus Vabaduseristi aastapäeva pühitsemine üle riigi kõikjal üksmeele tähe all. Välja arvatud Viljandi Ühendus, kus tekkisid üldkoosolekul lahkelid, mida tuleb tunnistada lubamatuks nähteks.

A. La—

Neljanda suurtükiväegrupi aastapäevast Tartus.

Möödunud aasta 27. novembril pühitses 4. suurtükiväegrupp oma neljateistkümnendat aastapäeva.

Grupp on võrsunud vabadusesõjaaegselt 1. raske kindluse suurtükiväe divisjonist.

Grupi vormeerijaks ja ühtlasi esimeseks ülemaks oli kolonelleitnant Karl Tulff, kes gruppi edukalt juhtinud käesoleva ajani,

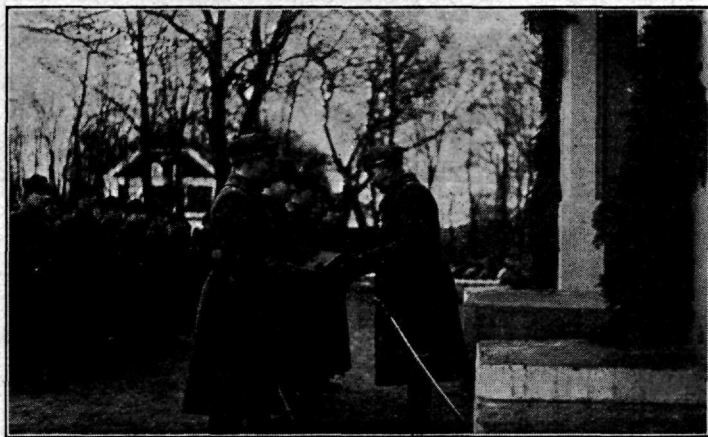
teostades 1928. a. ümbervormeerimist praeguse organisatsiooni kohaselt.

Grupi aastapäeva pühitsemine on olnud alati oodatud suursündmuseks grupi elus, kuid tänava, üldise majandusliku surutise tõttu, piirduti vaid paraadi ja ühise lõunasöögiga. Sellele vaatamata oli 27-dal meeolelu kõigiti hea ja pidulik. Kell 0900 oli grupp rivistatud oma alalises asukohas Tähtvere kasarmu ees. Grupi ülem tervitas aastapäeva puhul ja jagas rivi ees auhindu suvel uju misvõistlustel ja sügisel brovnin guvõistlustel kohtadele tulnud kaitseväelastele.

Kell 1200 oli grupp rivistatud paraadiks Tartu vabastamise mälestusemärgi juures. Paraadi võttis vastu garnisoni ülem kolonel Marder, kuna diviil Tartust äraoleku tõttu tervitas telegrammiga. Kolonel Marder mõjurikkas, hoogsas kõnes tuletas meelde grupi tegevust Vabadusesõjas, tänutundega meelestades Vabaduseristi kavalere. Seoses kõnega kiindusid pilgud mälestusemärgile, kus unustamata mulje jätsid kivivähi tahud sõnad: „Kodanik, tea — siin Tähtvere väljadel löödi viimane lahing Tartu vabastamisel 14. jaan. 1919. a.“

Kõnele järgnes paraad. Paraadi juhatas kol. ltn. Tulff. Sirgetes ridades ja julge vaatega möödusid noored paraadi vastuvõtjast. Paraad õnnestus kõigiti hästi, vaatamata sellele, et noored olid olnud üldse vaid kolm nädalat õppustel.

Ühisel lõunasöögil kolonelleitnant Tulff

Grupi ülem kolonelleitnant K. Tulff jagamas auhindu brovnin guvõistlustel kohtadele tulnud kaitseväelastele.

rõhutas lauakõnes noortele nende kohuseid ustavate riigikaitsjatena, milleks võtta esikuju grupi minevikust Vabadusesõjas. Kõnele järgnes mürisev „elagu“ kaitseministrile kindral A. Tõnissonile ja diviisi ülemale kindral Reegile.

Ootamata esines meeskonna hulgast kõnega üks ajateenija, kes tänutundega alla kriipsutas diviisi intendandi kolonel Martini isalikkule hoolt grupi majanduse juhtimisel eriti „kõhuküsimuses“, mis meeskonnale esmajärgu tähtsusega. Lõuna lõpetati üksmeelse lauluga: „Siin kasvab eesti rahva sugu...“

Aastapäeva eelõhtul ja aastapäeval oli korraldatud sõduritele tasuta kino- ja teatri etendused „Vanemuises“.

J. K.

Miiniristleja „Lennuki“ 14. aastapäev.

2. jaanuaril k. a. möödus 14 aastat m/r. „Lennuki“ astumisest Eesti Vabariigi laevastiku koosseisu. M/r. „Lennuk“ — vene nimega „Avtroil“ on ehitatud 1915.—17. a. Tallinnas.

Vabadusesõja ajal seisis laev Vene punase laevastiku koosseisus. 26. XII. 1918 langes Inglise laevastikule vangid taganemisel Develsei madalikule jooksnud miiniristleja „Spartak“ — meie praegune „Vambola“, kuna 27. XII. 1918 päeva ajal — teine miiniristleja, nimega „Avtroil“ piirati ümber Ekholmi tulutorni lähedal Inglise laevadelt ning sunniti allaandmisele.

„Avtroil“ anti Inglise admiral Sinclairi poolt 31. XII. 1918 esialgu ajutiselt, 1921. a.

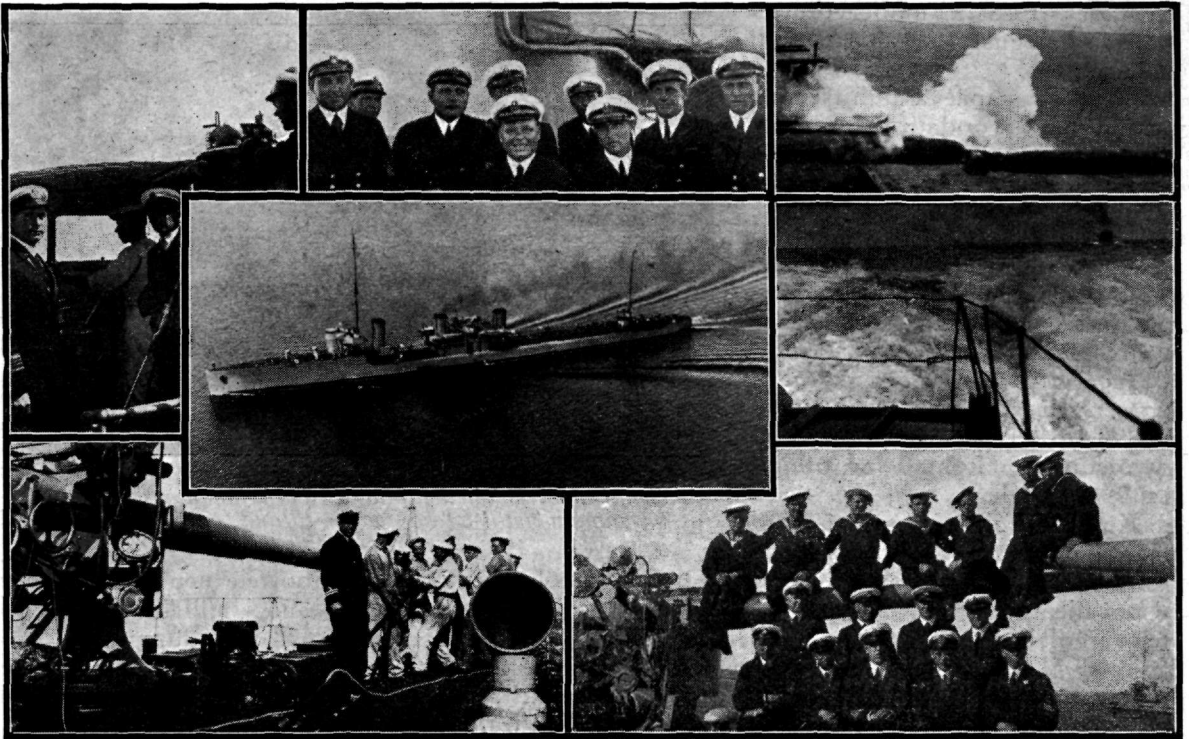
aga Inglise valitsuse poolt jäädavalt Eesti valitsusele üle. Sama sündis ka „Spartakiga“.

31. XII. 18 hakati laeva palavlikult seadma korda ja komplekteerima Eesti meeskonnaga ning ennastsalgava ja väsimatu töö tagajärjel oli laev juba nelja päeva pärast sõiduvalmis.

2. I. 19 tõsteti laeval Eesti lipp üles. Uus Eesti sõjalaev ristiti „Lennukiks“. Laeva komandöriks määrati käsukirjaga vanemleitnant Georg Veigelin.

M/r. „Lennuk“ võttis Vabadusesõja keskel osa paljudest dessant- ja pommitusoperatsioonidest, mille eesmärgiks oli peamiselt meie edasitungivate maaväeosade tiibade toetamine.

Vabadusesõja algperioodist tuleks mär-

Ülal vasakul: Komandosillal. Ülal keskel: Instruktorid. Ülal paremal: Torpeedolask.
Keskul: Miiniristleja „Lennuk“. Keskul paremal: Ahtri kiilvesi. All vasakul: Suurtüki
puhastamine. All paremal: Suurtüki ala meeskond.

kida dessant- ja põmmitusoperatsioone Loksas, Tsite, Kunda, Vaivara ja Narva-Jõe suu all 6.—19. jaan. 1919. a. ning miinipane- kuid Kroonlinna all 14. ja 16. I 1919.

Jää tulekuga katkesid ajutiselt mereope- ratsioonid ja osa „Lennuki“ meeskonda ning ohvitseri võitlesid Dessantpataljoni koos- seisus Petseri rindel. Ohvitseridest langes lahingus Orava küla all ins. meh. n. altn. Krasnevits.

Dessantpataljoni koosseisus võideldi veel Heinaste all ja Koporje lahes — Krasnaja Gorka all.

1919. a. maikuul võttis m/r. „Lennuk“ osa esimesest operatsioonist idapool piiri — Luuga lahes ja Koporje all.

1919. a. juuni kuul landesvääri äraandlik te- gevus sündis meile peale Riia operatsiooni. Ka sellest operatsioonist võttis m/r. „Lennuk“ osa, pommitades 30. VI. ja 1. VII. 19 Ma- g- nusholmi patareid, siis Düüna jõesuu kindlustusi j.n.e. See operatsioon lõppes 3. VII. 19 vaherahuga Eesti vägede ja landes- vääri vahel.

Viimane laeva tegevus sündis oktoobril 1919 — Koporje lahes. See operatsioon sündis väga rasketel tingimustel, sageli vaen-

lase merekindluste tule all. Operatsioon lõp- pes 2. XI. 19.

Vaatamata mitmesugustele hädasohtudele, ei saanud „Lennuk“ Vabadusesõja kestel ühtegi vigastust. Ei olnud ka kaotusi isiklikes koos- seisus, väljaarvatud dessantoperatsioonid maal.

Pärast Vabadusesõja võidukat lõppu al- gas meie laevastiku rahuaegne tegevus: aja- teenijate ettevalmistus ja kaadri teadmiste süvendamine ja täiendamine. Õppuste in- tensiivsem aeg on suvine navigatsiooni pe- rioid. Kaadri ja meeskonna hoolsuse tõttu on väljaõpe püsinud tarvilisel kõrgusel ja laev on alati valmis riigikaitse ülesannete täitmiseks.

Peale puhtsõjalise ettevalmistamise on teh- tud ka kehalise kasvatuse ja spordi alal palju tööd ja korraldatud mitmesuguseid võistlusi, millest laeva meeskond on võtnud alati agaralt osa ning sageli saavutanud tähele- panuväärseid tagajärgi.

Praegu on m/r. „Lennuk“ Eesti laevastiku lipulaevaks; laeval asub alaliselt Merelaevas- tiku divisjoni ülem, mer. kapt. R. Borgmann, Laeva komanderiks on praegu kpt. maj. E. Miido.

B. P.

Kolmas suurtükiväegrupp.

3. suurtükiväegrupp on võrsunud vabadusesõjaagsetest väljapatareidest nr.nr. 4, 8, 9 ja 10 ning kõik grupi koosseisu kuuluvad patareid on võidelnud Vabadusesõjas 2. suurtükiväepolgu ridades ja jäädvustanud oma nime tubliduse ning kangelaslikkude tegudega Vabadusesõja ajalukku.

laväega ja teiste väeliikidega peetakse Petseri õppeväljal. Need koostöö harjutused teiste väeliikidega väiksemate ja suuremate üksuste koosseisus on annud grupile väga palju õpiseid ja kogemusi.

Õppealal tehtud töö tagajärgi on näidanud iga aasta, laagriperioodide lõpul, Suur-

Pilte 3. suurtükiväegrupi elust.

Ülal vasakul: Grupi kerge kahuri patarei rännakul. All vasakul: Patarei nr. 1 numbrite võistluslaskmisel 1931. a. auhinna saanud suurtüki meeskond, nende auks püstitatud auvärava ees. Ülal paremal: Raske patarei tulepositsioonil tulistamas. Keskel paremal: Grupi spets. k-do luurerühm. All paremal: Õppepatareile auhindade väljajagamine.

Vabadusesõja lahingutes karastatud kindel vaim ja kodumaa armastus on tagatiseks ka grupi rahuaegses töös.

Rahuaegne reameeste väljaõpe on nõudnud grupi kaadrilt erilisi jõupingutusi, kuna tingimused grupi patareide laialipaisatud asetuse tõttu selleks pole kuigi soodsad.

Õppeabinõude soetamine ja vajalikkude õppevõimaluste loomine kestab edasi; on olemas õppepolügoonid laskeharjutusteks kaadrile toas ja maastikul, milliste kasutamine on annud häid tagajärgi.

Iga-aastased laskeharjutused peetakse Jägala suurtükiväe ja Petseri õppeväljal. Jägala õppeväljal teostatakse peamiselt tehnilised laskeharjutused, kuna koostöö harjutused ja

tükiväe Inspektori poolt korraldatud suurtüki numbrite võistluslaskmised, kus grupi patareid on aastate kestel näidanud häid tagajärgi. Käesoleval aastal kinnitas grupi patarei nr. 4 (152 sn.) väljaõppe nõutavat tasapinda Suurtükiväe Inspektori auhinna väljalöömisega numbrite võistluslaskmisel raadiusega 22 cm.

Eluruumide, hobuste tallide ja igasuguste vajalikkude kõrvalhoonete korraldamise alal on viimase viie aasta jooksul tehtud hiigla töö ja seda peamiselt diviisi juhatuse toetusel ja heatahtlikul kaasabil.

On püstitatud tarvilikud hooned ja töökojad ühes ajakohaste sisseseadetega. Peale selle on grupp teostanud suuri majanduslikke

töid Petseri Põhjalaagris ja Jägala suurtükiväe laagris laagri hoonete püstitamise ja laagri ümbruse korraldamise alal. Suur osa ehituse ning remonttöid on teostatud majanduslikul teel.

Kõik see on nõudnud grupi juhtidelt ja majandusülemalt suuri pingutusi, seda enam, et grupi allüksused asuvad laiali.

Meeskonna toitlustamises on grupp kinni pidanud põhimõttest, et sõdur saaks päevase toiduraha piirides küllaldase ja maitseva toidu.

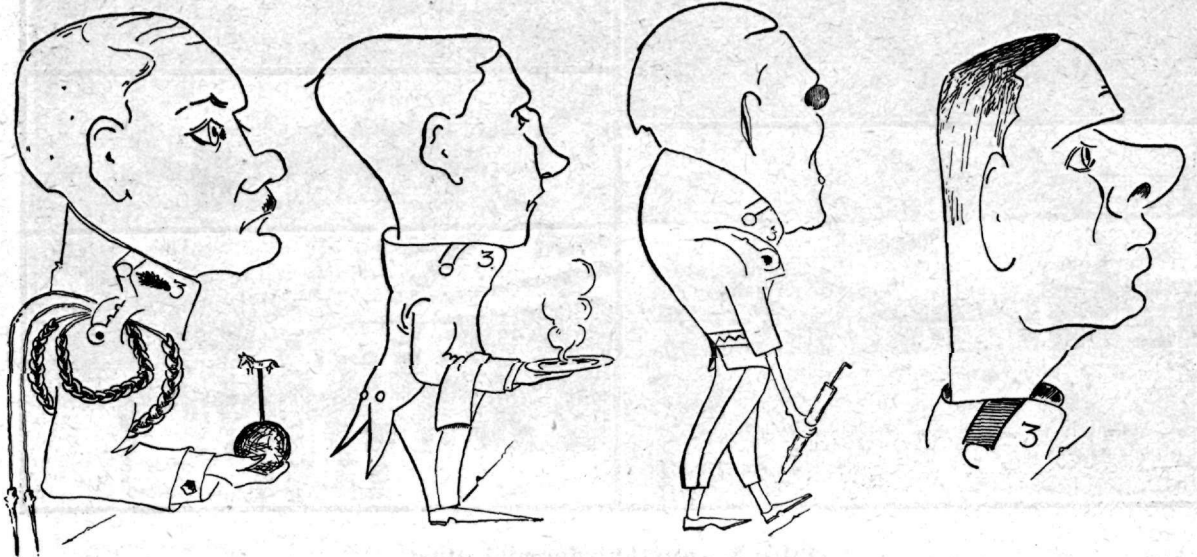
Sõdurite meelelahutuse eest on hoolitsetud; on võimaldatud osavõtt teatri- ja kinoretendustest, on korraldatud allüksustes peoõhtuid j.n.e. Kasarmus on raadio ülesseatud ja häälekõvendajad on igas allüksuses. Raa-

matukogud on Tartus ja lahusasuvates patareides ja leiavad küllalt kasutajaid. Luge mistoas leiduvad tähtsamad ajalehed ja ajakirjad. On korraldatud ekskursioone linnaga tutvunemiseks, Eesti rahva muuseumi, Tervishoiu muuseumi, laagris viibides Tallinna Vabadusesõja muuseumi, E. R. muuseumi j.n.e.

Vahekord seltskonnaga nii Tartus, kui ka väljaspool asuvates patareides on soe ja sõbralik. Eriti sooja vahekorra on loonud kohaliku seltskonna ja kaitseliidu osadega Petseris asuv patarei; patarei abistab igatpidi kaitseliidu patareid väljaõppe ja laskeharjutuste läbiviimiseks nõu ja jõuga.

Oma 14dat aastapäeva pühitseb grupp tagasihoidlikult ja vaikselt omas peres.

A. T.

Vasakult paremale: Suurtükiväe gr. „keiser“. Suur hobuste armastaja. Erineb oma valitsemise põhimõttest teistest sellega, et ei soovi järeltulijaid, ning sellepärast ongi seni veel poissmees. — Grünmajül: Grupis küllaliste vastuvõtul paneb kõik võimede mängu, et nad mitte nälga ei jääks. — Grünarst: Karskustege lane. Viimasel ajal kavatseb ka kirjanduslikul alal tegevusse astuda. — Nursi garnisoni ainuke noorem ohvitser. Kapten Loki parem sõber. Omavahel hüüdnimega „Makar“.

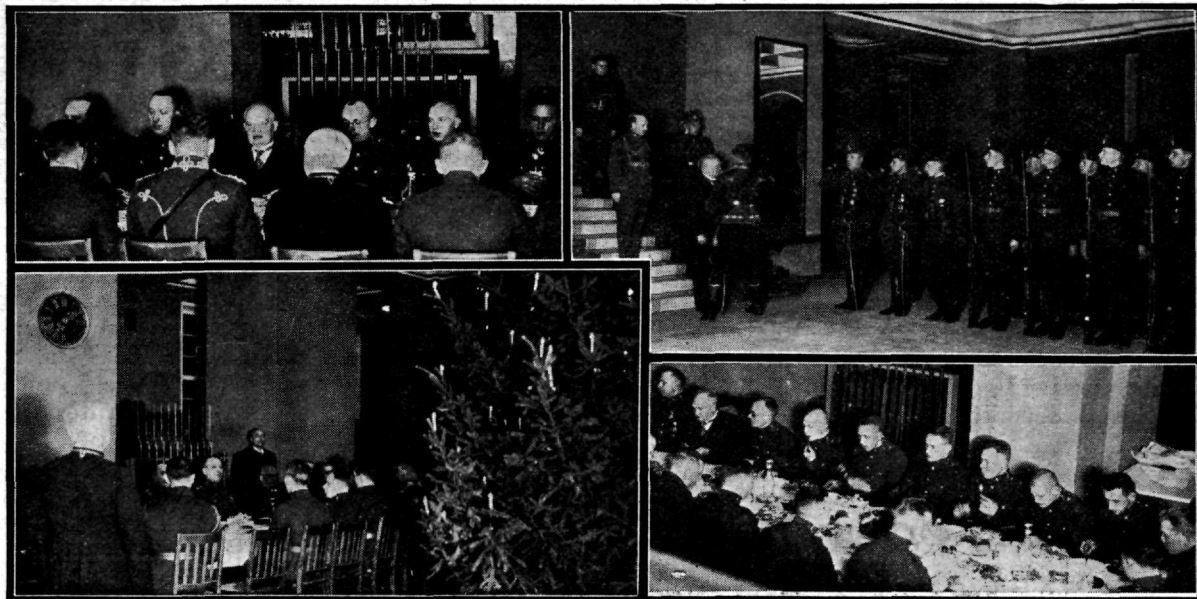
Jõulud vahipataljonis.

Pühad toovad vaheldust ja elavust, sunnivad unustama igapäevaseid askeldusi ja muret, muudavad inimesed leplikumaks ja heldemaks. Eriti rahupühadel — jõuludel püütakse tõusta kõrgemasse ja ilusamasse tunde ilma ja maitsta rahu.

Ka kaitseväes on pühad ja puhkepäevad kõikidelt oodatud ja tervitatud, sest nad toovad vaheaja töös, võimaldades koguda energiat ja jõudu. Meie isad ja vennad, teenides Vene sõjaväes, ei võinud unistadagi pühade mõnustest, rääkimata kojusõitudest pü-

hiks. Meie kaitsevälased, enamikus teenivad linnades kodu lähedal, kust kojusõit pühiks hõlbus.

Juba nädalaid enne pühi muutub meeleolu pühadepäraseks — kerkivad ootused ja lootused, kas saab pühiks koju, kui kaua kestab puhkus, need mõtisklemised hoiavad ärevil meeli. Kaitsevæeteenistus ei luba ju kõigil pühi kodus veeta, eriti on piiratud see Vahipataljoni kaitsevæelastele. Kuid leiti siiski võimalus osalgi rahupühi mööda saata kodususte keskel, sest laupäeval kuni esimese pü-

Härra Riigivanem Toompea vahtkonna jõulupuu.

hanti kandsid garnisoni vahiteenistust teised naaberväeosad.

Kohalolijatele korraldati jõulupuu, kus sõdurikond oli ise piduperemees, korraldades jõulupuu ehtimist ja ruumide kaunistamist juhtide nõuandel ja juhatusel.

Kaeti pidulauad jõulupäraste toitudega ja vahutava kapakaljaga. Väeosa poolt anneti veel iga sõdurile pakikene maiustusi.

Lauldi laule ja veedeti lõbusalt aega jõulupuu sätas.

Ka garnisoni arestimajas viibijatele töid jõulud rõõmu ja panid mõtlema rahupühade

üle. Ei puudunud neilgi ühine jõulupuu, laul ja kingitused.

Eriliseks suursündmuseks igal aastal on jõulud Toompea vahtkonnas, mida traditsiooniliselt külastab hra Riigivanem. Ka tänavu kujunes see vahtkonnale pidupäevaks. Vahtkonda külastasid hra Riigivanem Päts, garnisoni ülem kindral Jonson, riigivanema v. käskudet. ohvitser ühes noorema adjutandiga ja komandant ühes oma abiga. Jõulukõne pidas õpetaja Stockholm. Vahtkonnale tervitusi ütlesid hra Riigivanem ja garnisoni ülem, ning selle järele istuti jõuluroogadega kaetud lauda, kus lõbusas meeolus veedeti üle tunni aja.

L—r.

Veel pole hilja...

Oli väga meeldiv näha, kui 1928. aastal IX laulupeo ajal kirevas, ligi 3-kilomeetri pikkuses rongikäigus sammusid koos oma rahvaga ka kaitseväelased, — 500 meest Tallinna garnisonist, koondatud kõigist väeosadest, moodustades omaette tugeva koori. Garnisoni ülema ja eriti linnakomandandi energilisel algatusel, lugupeetud helilooja hr. Aava asjatundlikul juhatusel organiseeriti kiire korras üldlaulukoor, mis mõne kuu vältel jõudis saavutada väga rahuldavaid tagajärgi ja võis oluliselt toetada oma rahva õilsat aadet — üldlaulupidu.

Selles üldgarnisoni kooris oli muuseas ka 60-mehealine mereväelaste koor, milline aga

kahjuks pärast laulupeo möödumist, teenistuseolude sunnil lõpetas oma eksisteerimise. Kuid kaunid mälestused laulupeost on säilinud meeste rinnus veel tänini ja tungiv soov osa võtta ka eelseisvast X laulupeost näib olema löönud lõkkele ka nüüd. Nii on nende ridade kirjutaja saanud hiljuti Mereväe Üleajateenijate Liitkogult järgmise sisuga kirja: „Omal ajal, 1928. a., ära peetud IX üldlaulupeoks organiseerisite Teie, hr. kapten, mereväe meeskoori. Kuna käesoleval ajal Mereväe Üleajateenijate Liitkogus on olemas rohkesti lauluharrastajaid liikmeid, kes tungivalt sooviksid osa võtta ka tulevast, X üldlaulupeost, palub kogu juhatus

Teid võtta jällegi oma peale laulukoori organiseerimise ja selle väljaõpetamise laulupeo meeskoori kava ulatuses ning ka vastavaid samme astuda, et koorile võimaldataks osavõtmine X üldlaulupeost.“

Selle kirja sisule põhimõtteliselt vastu tulla soovides, oli mul läbirääkimine Lauljate Liidu esitajatega ja ka hra Aavaga, kes väljendasid arvamist, et toetudes möödunud kogemustele, küsimuse lahendus positiivselt ei näi võimatu olevat, ja oleks isegi väga soovitatav, kui ka tuleval aastal üldlaulukoor kõveneks mõnesaja noore, tugeva mees- hääle võrra. Veel pole hilja.

Sellest seisukohast väljudes, kui oleks

teada, et ka teistes väeosades moodustub jällegi võimas kaitseväge laulukoor, kel võimaldatakse osa võtta X üldlaulupeost, oleksin omalt poolt meeleldi nõus enda peale võtma vastava tänurikka eeltöö, tingimusel, kui see Mereväe Üleajateenijate Liitkogu kiiduväärt algatus ei jääks hüüdjaks hääleks kõrves, sest tahan uskuda, et ka teistes väeosades leiab õilis mõtte järelkaja. Laulupeoni on aega enam kui pool aastat. Paljud kaitsevaelased on nii enne väeteenistust kui ka selle vältel laulnud ja laulavad ka nüüdki mitmes kooris. Kindel tahe aga — räägib edust juba ette. Veel pole hilja..

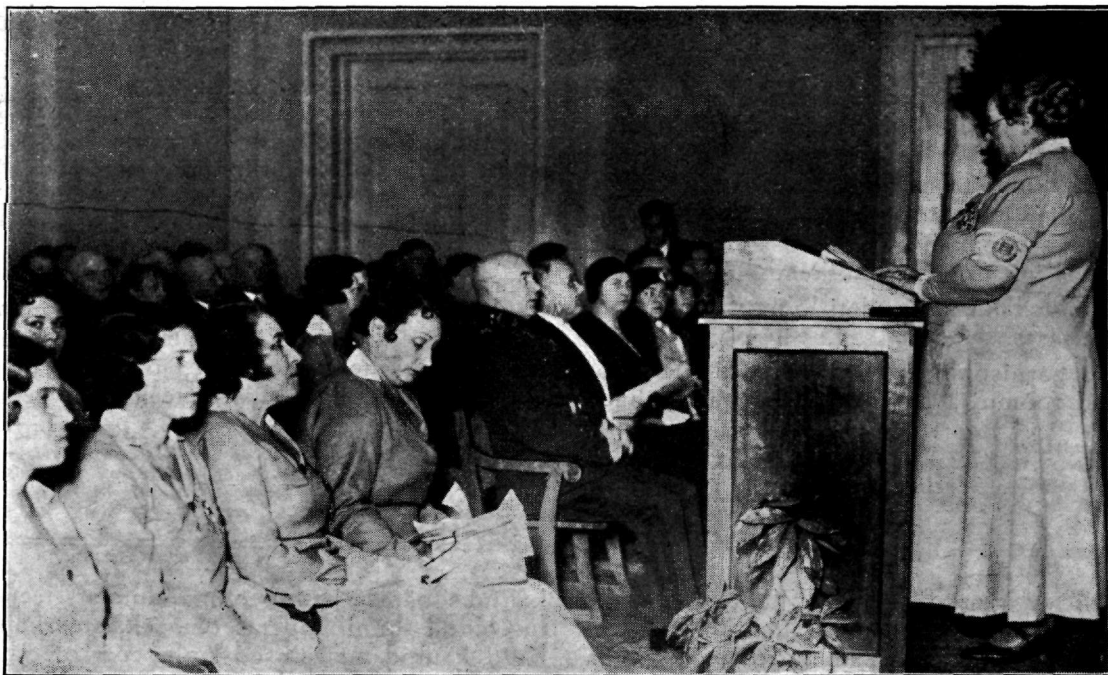
K. Anton.

Naiskodukaitse 5. juubeli-aastapäev.

Naiskodukaitse viieaasta juubeli puhul korraldati 2. jaanuari õhtul jumalateenistus Kaarli kirikus ühes pühaliku vandeandmi-

ral J. Roska ja kindral J. Laidoner oma abikaasadega.

Aktus avati naiskodukaitse keskjuhatuse

Naiskodukaitse keskjuhatuse esinaine Mari Raamot avab aktuse „Estonia“ kontsertsaalis.

Esireas on näha Kaitseminister kindral A. Tõnisson, temast paremal pr. Saral ja pr. Tõrvand-Tellmann, vasemal kindral J. Laidoner, pr. Tõnisson ja pr. Laidoner.

sega naiskodukaitslaste õilsate ülesannete täitmiseks isamaale. Järgmisel päeval kell 2000 oli pidulik aktus „Estonia“ kontsertsaalis suure rahvahulga osavõtul. Kõrgete külaliste keskel viibisid Kaitseminister kindral A. Tõnisson, kaitseleidu ülem kind-

esinaiselt pr. Mari Raamotilt, kuna peokõnega esines kaitseleidu vanematekogu esimees kindral J. Laidoner. Kindral soovides naiskodukaitslasile õnne kriipsutas alla naiste ülesandeid tänapäev kaitseleidu ja sõja korral riigikaitse töös. „Isamaad ei

saa armastada sõnadega, vaid tegudega", tähendas kindral oma kõne lõpus.

Naiskodukaitse 5-aasta tegevuse ülevaate kandis ette pr. A. Tõrvand-Tellmann. Sellest selgus, et naiskodukaitsele on üle riigi 14 ringkonda 367 jaoskonnaga. Naiskodukaitse liikmete arv on tõusnud 13.000-ni. Tähtsam tööala on samariitlastel. Sanitaarvarustust on üle maa muretsatud 10.000 kr. väärtuses. Pannakse rõhku massitoitlustamise väljaarendamisele. Seni on toitlustatud ligi 250.000 inimest 75.000 kr. ulatuses. Praegu käib täie hooga „kodutütarde“ organiseerimine.

Selle järele Kaitseminister toob naiskodukaitsele tervitusi Riigivanemalt, Vabariigi Valitsuselt ja kogu kaitsevæelt, märkides pikemalt naiste teeneid Vabadusesõjas. Tervituse lõpus minister tähendas, et meie noor vabadus ei ole üksi meeste teene, vaid meeste ja naiste pideva koostöö reaalne tagajärg. Järgnesid tervitused kindral J. Roskalt ja teistelt.

Soovime naiskodukaitsele juubelaasta päeva puhul palju õnne ja edu tema suuris ülesandeis ja kõigis õilsais ettevõtteis. Püsigu kindel üksmeel ja tahe.

Sõjatehnika alalt.

Lahingumasina tehnilisest arengust.

Praegusaja tehnika rikastab iga päev sõja-asjandust mingisuguse uudisega. Paljud neist ei tooda avalikkusele ette, vaid hoitakse saladuses, kuid mõned näevad ka päevavalget. Olgu tähendatud, et neid uudiseid, mis saavad teatavaks avalikkusele, tuleb võtta õige ettevaatlikult, sest nad võivad olla teatud põhjustel üles puhutud ja kõrgemalt hinnatud, kui nad on väärt tegelikult. Oeldu on muidugi maksev ka lahingumasinate kohta. Hulk uuendusi, mis tankide alal avalikkusele ette tuuakse, on kas firmade poolt äriühistel põhjustel suurendatud või mõningate muude eesmärkide taotlemiseks lõoknumbriks tehtud. Need asjaolud viivad nii mõnegi tehniliselt naiivse inimese eksiteele. Tanki ehitamine ei ole kerge; see ei ole hariliku veovankri valmistamine. Tänapäeva tankil on seljataga suur konstruktiivne minevik. Tema arendamise kallal töötasid ja töötavad ka praegu komisjonid, mis koosnevad suurte kogemustega inseneridest, kellest paljud on võidelnud tegelikult lahinguväljal tankidel.

Parema pildi saamiseks tanki konstruktiivse külje arengust, jaotame selle kolme perioodi ja nimelt: a) Maailmasõda, b) ajajärk Maailmasõjast kuni 1925. aastani ja c) 1925. a. kuni tänapäevani.

Tankide tehnilise arengu jälgimine Maailmasõja päevil on tähtis seepärast, et see sündis vastavalt lahinguvälja nõuetele. Teine periood möödus ajal, mil riigid olid likvideerimas sõja tagajärgi; areng seega võrdlemisi ühekülgne; tankivastast kaitset arvestati vähe. Alates 1925. aastast, hakati tanke igakülgelt katsetama eesmärgiga konstrueerida niisugune tank, mis täielikult vastaks tulevikusõja nõuetele.

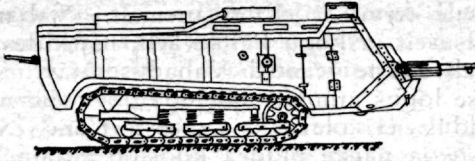
I. Tankide areng Maailmasõja päevil. Lahingumasinate vajadust tunti juba varsti pärast sõja algust. Juba oktoobrikuu alul 1914. a. tegi kolonel Swinton ettepaneku alata tankide ehitamist vastase automaatrehvade hävitamiseks. Tema idee ei leidnud kuigi suurt poolehoidu, kuid siiski suurte raskuste peale vaatamata konstrueeriti tank M I. Peale igakülgsid

kaalutlusi komisjonides jõuti nii kaugele, et veebruaris 1915 sai valmis esimene tank. Pärast katseid telliti 100 tanki ja moodustati uus uurimis-komisjon. Tank M I sarnanes väliselt tankile M V, mis näidatud joonisel nr. 3; viimasel puudub taga ratas, mis pidi kergendama ülepääsu laiast kaevikutest. Ka relvade asetuse oli veidi teistsugune. Tanki maksimaalne kiirus oli 8 km tunnis, pääsis üle 3 m laiuste kraavide ja ületas kuni 40° tõuse. Tankid olid „emased“ ja „isased“; vahe nende vahel seisid ainult relvastuses. Augusti lõpul 1915. saadeti juba 50 tanki Prantsusmaale, kus nad paisati 15. septembril Somme'i juures lahingusse. Lahingus selgus rida tankide konstruktiivseid puudusi: tankid olid vähe paenduvad, soomus nõrk, nad suutsid liikuda ainult suurte raskustega mürskudega rikutud maastikul, relvade asetuse jättis soovida, juhtimine keerukas (töötasid 3 meest) j.n.e. Nad osutusid siiski kasulikeks relvadeks. Otsustati valmistada 1000 tanki 1917. a. kevadeks. Rea katsete tulemusena kujunes välja ka Prantsusmaal kaks põhitüüpi tanki: Schneideri C. A. (joon. nr. 2) ja Saint-Chamondi tank (joon. nr. 1.).

Schneideri tankis oli kaks külgedele asetatud klp. ja üks lühendatud 75-mm suurtükk.

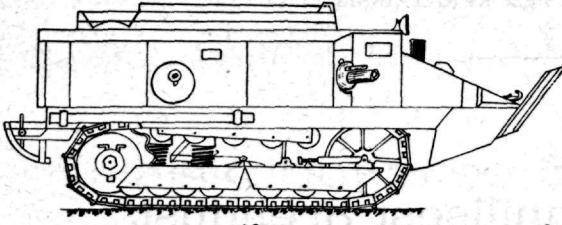
St.-Chamondi tankis oli 4 klp.: üks ees, kaks külgedel ja üks taga, ja üks 75-mm (1897. a. mudel) suurtükk. Mõlemad tankid konstruktiivselt jätsid palju soovida. Nii inglise kui ka prantsuse esimeste tankide suurimaks puuduseks oli ebasoodus relvade asetuse, mis ei võimaldanud tankile tulistada kogu oma ümbrust, see kõrvaldati osaliselt 1917. a. lõpus.

1916. ja osalt 1917. aasta möödusid ilma suuremate tankide lahinguteta. Lahingutesse paisati tanke väikesel arvul. Nende tegevus polnud kuigi edukas. Neid ei osatud otstarbekohaselt kasutada ning ei tuntud koostööd teiste väeliikidega. Tankide katsed lahinguväljal andsid küll konstruktoritele häid kogemusi, kuid teiselt poolt nende võrdlemisi ebaedukas esinemine riisus usu masinate võimetesse, mis teatud määral pidur-

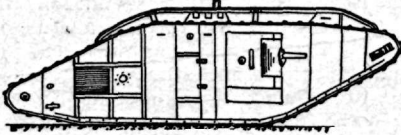
N 1.

das nende arenemist. Kuid Briti staabis leidis energilisi ja asjatundjaid mehi (Fuller, Swinton j.t.), kes raskuste peale vaatamata asja nii kaugelgele viisid, et Cambrai lahingust 1917. a. võtsid

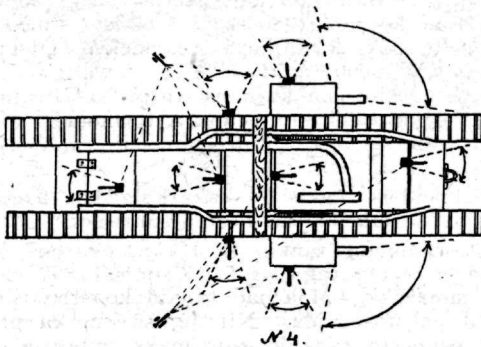
N 2.

osa juba 378 tanki M IV. Need tankid olid eelmistest märksa paremad. Nad olid juba vabanenud paljudest puudustest (parem juhtimine*), paksem soomus j.n.e.). Cambrai lahing andis

N 3.

tankide arenemisele suure tõuke. Ühtlasi ta tõestas ka, et vastase kaitsepositsiooni läbimurdmise puhul edu arendamiseks on vaja kergeid kiiresti liikuvaid tanke, suure tegevuse raadiusega.

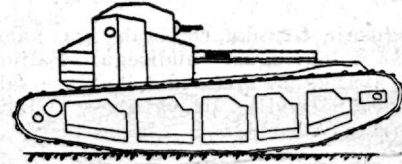
N 4.

Varsti ilmuski sõjaväljale tank M „A“ nimetuse all (joon. nr. 5). Ta liikumise kiirus oli 13 km tunnis ja tegevuse raadius 130 km. Relvastus — 4 kuulipildujat, mis asetatud paigalseisvasse torni ja võimaldasid juba teatud kauguselt tulistamise 360°. Tanki suurimaks puuduseks oli ta

*) Epitsiklite edasiande süsteemi konstrueeris kolonel Wilson 1916. a. lõpul. Hiljuti konstrueeris ta autodele epitsiklite süsteemilise käigukasti.

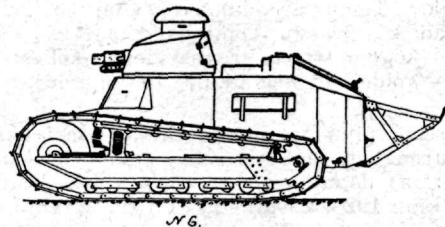
juhtimine, sest ta oli varustatud kahe mootoriga à 50 HP, mis töötasid eri käigulintide peale. See puudus kõrvaldati M „B“ ja „C“ juures, kuid need margid lahinguväljale ei jõudnud. Rööbiti kergetanki konstrueerimisega tehti edasi otsinguid ka parema raske tanki ehitamiseks. Võeti vastu tanki M V projekt, mille kallal tehti palju eksperimente. Kolonel Sterni nõudmisel asetati tankile Ricardo mootor 150 HP. Katsetel osutus tank täiesti rahuldavaks. Algas nende suurejooneline valmistamine. Ehitamise katsetel (joon. nr. 3) otsustati tanke teha 1,8 m võrra pikemaks. Neid tanke nimetati M V tärniga (M V*). Lahingutes ilmetus, et 150 HP mootor on niisuguste tankide jaoks nõrk ja neile otsustati asetada mootorid 225 HP. Viimased lahingutest osa ei võtnud, sest enne nende kohalejõudmist tehti vaherahu.

Sel ajal kui inglased tegid katseid — valmistasid kergeid ja raskeid tanke, käis prantslastel kibe töö kergetanki konstrueerimise kallal. Olles pettunud oma rasketes tankides, arvasid nad, et vastase kaitsepositsiooni on võimalik läbi murda tugeva suurtükiväe tule abil, kuna edarendami-

N 5.

seks on tarvis kergeid tanke. 1917. a. lõpuks kujunes neil välja kergetanki Renault F. T. tüüp (joon. nr. 6), mis enamvähem vastas ülesseatud nõuetele. Neid tanke hakati massiliselt produtsseerima, kuid sellejuures püüti ka ilmsiks tulnud konstruktiivseid puudusi kõrvaldada. 1918. aastal Renault tank omas lõpliku kuju, mis muutmatus püsis kuni sõja lõpuni.

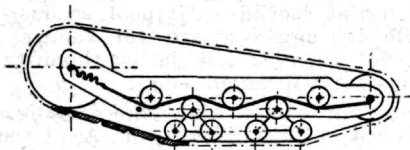

N 6.

Katsete jätkamise töö tulemusena ilmusid võrdlemisi head tankid suurel arvul rindele juba 1918. aasta alul, need olid inglise rasked tankid M V (joon. nr. 3), keskmised tankid M „A“ (joon. nr. 5) ja prantsuse kerged tankid Renault F. T. (joon. nr. 6). 8. augustist kuni vaherahu momendini oli rindel tegevuses kokku umbes 2000 tanki. 1918. aasta keskpaiku algas tankide võidukõik Maailmasõjas. Nad kõitsid kõikide sõdivate riikide tähelepanu ja võib öelda, et nad võitsid Maailmasõja. Kuid see ei tähenda veel sugugi, et tankid olid konstruktiivselt täiuslikud. Kui sakslased oleks varemini tõsisemalt arvestanud seda ohtu, mis tankide näol neid ähvardas, oleks tankid vaevalt nii kergesti nende vastupanu murdnud ja allaandmisele sundinud. Seda arvestasid liitlased ja tegid juba ettevalmistusi uute

tugevamate tankide massiliseks produtseerimiseks. Kutsuti kokku nõndanimetatud tankide-kongress, kus otsustati massiliselt valmistada tanke M VIII. Tank väliselt sarnanes M V, kuid oli temast 2 m pikem ja võimete poolest palju tugevam. Neid tanke kavatseti ehitada 6000 tk. 1919. aastal. Selleks otstarbeks ehitati Pariisi lähedale suur vabrik. Vaherahu momendiks valmis juba neid tanke, kuid väiksel arvul. Vahepeal oli ehitatud juba kaks eksperimentaalset tanki M VI ja M VII, kuid lahinguväljale need tankid ei sattunud, sest nad ebaõnnestusid. Nende tankide konstruktsioonis tuleks ehk ära märkida asjaolu, et siin katsetati juba elektri- ja bensiinimootorite kombinatsioone, mis pärast Maailmasõda kasutamist leidis.

1919. aasta peale oli ette nähtud suur tankide ehitamise kava, mille pidi teostama kolonel Fuller, kes määrati tankiasjanduse etteotsa. Üldjoontes kava oli järgmine: vastase kaitsepositsiooni atakeerimiseks kavatseti ehitada 3000 tanki M VIII ja umbes sama palju keskmisi tanke M „C“, mis oli projekteerimisel. Nii tankide korpuse kui ka teiste väeliikide varustamiseks oli ettenähtud 10.000 traktori tellimine Ameerikast. Peale selle pidi konstrueeritama veel keskmine tank „D“, mis pidi iseseisvalt teotsema vastase seljatagusel staapide ja sideorganite vastu. See tank pidi olema kerge ja kiiresti liikuv, tegevusraadiusega kuni 320 km. Kiiruse saavutamiseks pidi antama käigulintidele suur elastsus, mis hästi kohaneks teepinnale. Seda kavatseti saavutada teras kõie abil, mis vedruga pingul hoidus (joon. nr. 7). Ka tanki kuju oli tarvis muuta. Lühidalt tank pidi oma kiiruse, kaalu ja teiste omaduste poolest ületama kõik eelmised. Tegelikult see tank projekteeriti ja katsetati juba pärast rahu tegemist. Ta osutus kõlbmatuks, sest

N 7.

teras kõis polnud kuigi otstarbekohane ega vastupidav. Üldiselt Maailmasõja lõpupäevil tekkis väga palju ideesid lahingumasinate suhtes. Kavatseti ehitada pioneritanke, transporttanke*), sidetanke j.n.e. Palju neist ideedest jäid katsetamata ja realiseerimata. Need viidi ellu juba mõned aastad pärast. Tekib küsimus, miks Maailmasõja kestel tankide areng sündis nii aeglaselt vaatamata sellele, et liitlaste kasutada oli hiigla tööstus ja tankide vajadust tunti juba sõja algusel.

Selleks oli palju põhjusi. Kõigepealt oli staapides kivilinenud vaade, et tulirelvad võivad lähendada kõik ülesanded lahinguväljal. Ka tankide konstrueerimine polnud kaugeltki kerge töö. Ta nõudis palju katseid ja suuri kogemusi. Peale selle kardeti, et tankide ehitamine tuleb liiga kalliks ja nende peale tuleb raisata palju metalli, millest võis tulla puudus. Kurvad kogemused

*) Tegelikult neid ehitati 35 tükki M IX nime all. Tanki pikkus oli 32 jalga. Tanki võis mahutada kas 50 inimest või 10 tonni varustust.

lõukasid ka selle vaate ümber. Nii näiteks*) kolmandamas lahingus Ypresi juures ettevalmistamise perioodil olid kaotused saksa suurtükiväe ümber 10000 meest, kuna Cambrai all, kus tankid rajasid tee jalaväele, kaotusi peaaegu ei olnudki. Somme'i lahingus esimesel päeval oli kaotus 40000 inimest, kuna Ypresi kolmanda lahingu kestel kaotused olid 16000 meest. Cambrai lahingus, kus tankid teotseid, oli kaotusi ainult 4000 meest, kuna vange võeti 8000 meest.

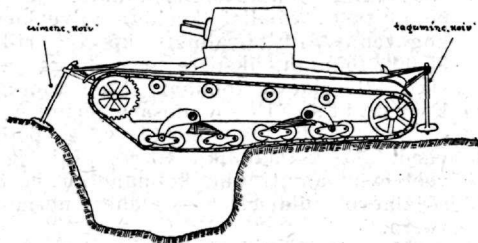
Kolmandamas lahingus Ypresi juures suurtükiväega ettevalmistust nõudis 93000 tonni mürske, mis maksis 465.000 naela. Cambrai lahingust võttis osa umbes 400 tanki, mis maksid umbes 2.000.000 naela. Arrasi lahingus raisati ära 10.000.000 naela väärtuses mürske. Kui arvestada seda, et iga tank keskmiselt teeb läbi 2—3 lahingut, võrdub kolmanda Ypresi lahingu suurtükiväega ettevalmistamise hind 17.000 tanki hinnale. Kõik need kogemused näitasid, et tankide ehitamine tasub end igakülgsest ära. Nii sugusele veendumisele tuldi ainult pärast veriseid õppetunde. Olgu tähendatud, et ameeriklaste kavatsused tankide ehitamise suhtes olid veel suurejoonelisemad kui Euroopas, kuid need jäid teostamata vaherahu tegemise puhul. Kahjuks tankide valmistamise üksikasjadesse ei luba tungida käesoleva artikli raamistik, ehkki ta tehniliselt pakub huvi. Olgu tähendatud, et Maailmasõja ajal Ameerikas projekteeritud tankid üldjoontes sarnanesid Euroopa omadele. Mis puutub soomusautodesse, siis nende konstruktsioonid suuremaid muudatusi ei tehtud. Ainult suurenes nende arv ja tõsteti soomuse paksus kuni 8 mm.

Kokkuvõetult tankid, vaatamata raskuste peale, panid end täielikult maksma Maailmasõja viimasel perioodil. Sõja lõpetasid tegelikult, nagu tähendasin, inglise tank M V ja M „A“ ning Renault tank F. T., kuid paljude ideede realiseerimine jäi pärast Maailmasõda. Sellest edaspidi.

*) Q. Marteli andmetel (In the wake of tank). J. L.

„Hüppav“ („Pole jumping“) tank.

„Hüppav“ tank on inglise uudiskonstruktsioon tankide alal. Väga lihtsa seadeldise varal muutub tanki kraavide, kaevikute ja teiste selle-sarnaste tõkete ületamisvõime pea kahekordselt (75%). Nii näit. 6 ton. Vickersi kergetank

Vickers-Armstrong-Straussler 6-ton „hüppav“ tank.

varustatult selle seadeldisega suudab ületada kuni 8,5 jala laiuseid kraave, seadeldiseta aga normaalselt 4,5 jalga.

Isenesest selle leiutise idee ei ole just mitte

uus. Teatavasti omab näit. kergetank „Renault” n.n. „saba”, mille ülesandeks on tanki keha pikendada ja seega võimaldada laiemate kraavide ületamist. „Hüppaval” tankil aga, nagu joonisel näha, on see idee väljendatud sel viisil, et hariliku saba asemel on tank varustatud kahe „koivaga”. Selline tank laiemate kraavi ületamisel ei lange oma esiosaga kraavi, vaid toetudes esimese „koivaga” kraavi vastaspoolsele kaldale, võib jätkata liikumist. Tanki tagumise „koiva” ülesanne on analoogiline esimesele: toetudes kraavi või kaeviku omapoolsele kaldale, hoiab ta ära tanki tagumise poole langemise kaevikusse.

Muidugi „koivad” ei ole kinnitatud tanki külge liikumatult, vaid annavad tarvilisel määral liikuda.

Mis puutub nüüd selle seadeldise tähtsusesse, siis näib, et ta tõesti mõnel juhul võib osutada tankile kasulikuks, näit. laiade, kõva kallastega kraavide ületamisel.

Lõpuks tuleks tähendada, et nimetus „hüppav” ei ole selle tankile kohane, sest ta võib anda inimestele, kellel tankiasjandusega vähe kokkupuuteid, väärettekujutuse selle tanki liikumise viisist.

S. L.

Sõjaväelisi teateid välisriigest.

Möödunud aasta tähtsamaid desarmeerimise ettepanekuid.

Võttes kokku möödunud aasta saavutisi üldise desarmeerimise konverentsi otsese ülesande — relvastuste vähendamise ja piiramise seisukohast, võib öelda, et uus aasta siit on võinud pärida vaid rea ettepanekuid, kaugemale ulatuvaid tagajärgi leidmata. Mainitud ettepanekuist endist väärivad tähelepanu kolm. Need on: 1) n.n. Hooveri ettepanek, mis desarmeerimiskonverentsile esitati Ameerika delegatsioonilt m. aasta 22. juunil, 2) prantsuse konstruktiivne desarmeerimisplaan, mis samale esitati 14. novembril, ja 3) inglise ettepanek 17. novembrist.

Üldpildi saamiseks kõigist neist ettepanekuist, mille tähendust suurendab asjaolu, et neid esitanud suurriigid ühtlasi kuuluvad sõjaasjanduse esirinda, — vaatleme lühidalt ettepanekutes esile toodud seisukohti ja vaateid küsimuse kohta järjekorras, nagu see eelpool märgitud.

1. Hooveri ettepanek.

See ettepanek lähtub üheltpoolt — kokkuvõtte tarvidusest riigieelarvetes, mis peaks viima tõelise majandusliku kergenduse, ja teiselt — vastastikuse usalduse ning julgeoleku süvendamise vajadusest.

Sellekohaselt ettepanek näeb ette:

- a) kvalitatiiivse desarmeerimise alal — tankide, keemiliste relvade ja raskete suurtükkide kaotamise, v. a. kindluse-suurtükid; pommitamislennukite ja õhupommituste täielist keeldu; allveelaevade kogutonnaži piiramist kõigis riikides 35.000 tonniga, üksuste arvu 40-ga ja üksiku allveelaeva tonnaži 1200 tonniga;
- b) kvantitatiivse desarmeerimise alal — vähendada maavägesid, v. a. politseiväed, ühe kolmandiku võrra, liini- ja allveelaevu samuti ühe kolmandiku ja muid sõjalaevu üldiselt — ühe neljandiku võrra.

Maavägede seisukohast seejuures eraldi pannakse ette, et kõik riigid võtaksid omaks „politseiväe” suurust arvestada proportsionaalselt sellele, mis lubatud Saksamaale ja teistele Versailles'i rahu-lepingu tingimustega kitsendatud maadele (s. t. sisekorra alalhoiuks mõeldakse umb-

kaudu iga 65 miljoni elaniku kohta 100.000-mehelist sõjaväge, olemasolev jääb võrreldes sellega kuuluks vähendamisele ühe kolmandiku võrra).

2. Prantsuse konstruktiivne desarmeerimisplaan.

See ettepanek jaotab riigid desarmeerimise ja julgeoleku alal kanda võetavate kohustuste järgi kolme ringi.

Esimene ja kõige suurem ring tekiks Kellogi-pakti alusel, mahutades endasse kõik desarmeerimiskonverentsist osavõtvad riigid. Selle ringi suhtes oleksid maksvad üldiselt sõjast loobumise pakti vajaliseks konsekvendiks loetud põhimõtted, mille järgi leppeosalised iga kallaletungijat loevad väljaspool seadusi, keelavad talle igasuguse otsese või kaudse majandusliku või rahalise abi ja ei tunnusta tema territoriaalset või muud edu.

Teine ring samal ajal tekiks Rahvasteliidu liigeriikidest (välja jääksid P.-A. Ühendriigid ja N. Venemaa). Selle ringi suhtes oleksid maksvad samad eeskirjad. See peaks võimaldama Rahvasteliidu liikmetele Liidu pakti täiel määral maksma panna, eriti selle art. 16. seisukohast, ilma et ükski liigeriik satuks vastuollu mõne väljaspool Rahvasteliitu seisva riigiga.

Kolmas ring tekiks regionaalsüsteemi alusel ja mahutaks endasse ainult Euroopa kontinentaalsed riigid (jättes seega välja ka Inglismaa). Selles ringis sõlmitavad kokkulepped, mis pannakse maksma täiendusena üldistele julgeoleku kokkulepetele, peavad eraldi arvestama Euroopale üldse ja igale tema kontinendi riigile eraldi omaseid eritingimusi. Mis nüüd puutub plaani ennast, siis ta sisaldab korraga kahe suguseid dispositsioone: poliitilisi ja militaarset.

Poliitiliste dispositsioonide kaudu defineeritakse vastastikuse abistamise tingimused, tehakse sundslikuks üldine vaherkohus ja, lõppeks, määratakse, et mainitud dispositsioonide rakendamiseks Rahvasteliidu Nõukogu otsused tehakse lihtsa hääletamusega. Käsitledes vastastikuse abistamise algatamist, plaan näeb ette, et abistamine peab

algama lihtsal kallaletungi- või vallutamisfakti konstateerimisel, mida kallaletungirohvriks langetud või selle ähvarduse all seisva riigi palvel toimetab n. n. konstateerimiskomisjon, mille liikmed määratakse juba rahualaj diplomaatiliste agentide ja sõjaväeliste atašeede seast, kes antud riigi juurde akkrediteeritud.

Militaarsete dispositsioonide kaudu omakorda taotletakse: vähendada rahvuslike Euroopa kontinendi sõjavägede offensiivset iseloomu, ja teiseks — tagada vastastikuse abistamise läbiviimist.

Selleks, eriteks — leppeosaliste riikide sõjaväed taotletakse progressiivselt viia ühe ühekuulise üldise tüübini: rahvuslik armee piiratud teenistustaja ja koosseisuga; nende sõjamaterjalid tuleksid seejuures ühtlustada, kontrollides ja organiseerides nende valmistamist rahvusvaheliselt. Sellised rahvuslikud sõjaväed ise ei omaks mingeid võimsaid sõjamaterjale, nagu suure võimsusega suurtükivägi ja suure võimsusega tankid.

Teiseks, vastastikuse abistamise seisukohast, kava näeb ette teatud spetsialiseeritud väeosade pidamist. Need väeosad kuuluksid Rahvasteliidu käsutusse, nende teenistusaeg oleks enam või vähem pikaajaline ja nad oleksid varustatud materjalidega, mis rahvuslikele sõjavägedele muidu keelatud.

Lõppeks, kõigi nende relvastuste vähendamise ja piiramise kohustuste täideviimiseks nähakse ette regulaarne ja alaline kontroll, kes teostaks uurimisi vähemalt kord aastas.

Mis kõige selle juures puutub mere- ja meretaguseid jõude, siis nende korraldamisküsimus ei oleks otseselt puudutatud ülaltoodud kontinentaalsest süstoomist. Igatahes, nagu seda eeldatakse ka Hooveri ettepanekus, praegune suhteline vahekorid mererelvastuste alal tuleks jätta püsima, teatud vähendusprotsenti määrates vaid laevastikkudele, mille tonnaga ületab 100.000 tonni. Vastastikuse abistamise seisukohast seejuures iga leppeosaline riik, kes omab merejõudusid, peab Rahvasteliidu nõudmisel andma tema käsutusse laevu igast kategooriast — proportsioonis, mis eraldi ette määratakse.

Õhurelvastuste küsimuse alal, pooldades õhupommituste täielist keeldu ja pommituse lennukite kõrvaldamist, prantsuse kava täiendavalt paneb ette kõigile sõjaõhuväelt suurtele riikidele Euroopas luua eriline „Euroopa õhustranspordi ühing“, mille juhtimist ja kontrolli teostatakse rahvusvaheliselt. Teiseks, ta näeb ette ka õhuväe alal luua spetsialiseeritud üksusi, Rahvasteliidu käsutada, et anda Rahvasteliidule, vähemalt Euroopas, küllalt võimsat aktsiooniabinõu. Spetsialiseeritud õhüksused, nagu see oleks maaväe juures, omaksid aparate ja abinõusid, mis võimsamad kui harilikudel õhüksustel, mida peetakse rahvuslike sõjavägede koosseisus.

3. Inglise ettepanek.

Inglise ettepanek lähtub kõigepealt üheõiguse vajadusest relvastuste vähendamisel ja piiramisel, arvestades eraldi Saksamaad ja teisi, Versailles'i lepinguga sõjajõududelt piiratud tingimustesse asetatud riike. Praktiliselt ettepanek ise taotleb eeskätt kvalitatiivset üheõigust. Ta näeb ette:

A. Merejõudude alal: vähendada tunduvalt liinilaevade kogutonnaaži ja kõrvaldada täielikult allveelaevad; lubada Saksamaale ehitada kõiki selliseid laevu, millised tüübid üldkonverentsil lõplikult kindlaks määratakse, tingimusega, et tema laevastiku kogutonnaaž siiski ei ületaks praegusi piire.

B. Maaväe alal: kõrvaldada tankid, kaaluga üle teatud normi; lubada põhimõtteliselt Saksamaale omada kergeid tanke, mille arv määrata kindlaks eraldi; maaväe liikuvate kahurite kaliiber piirata 105 mm, nagu see lubatud ka Saksamaale.

D. Õhuväe alal: vähendada kõigi tähtsamate riikide õhuvägesid otsekohe ühend. Kuningriigi nivooni; selliselt piiratud õhuvägesid vähendada ühe kolmandiku võrra; piirata sõjalennuväe aparatuuride tühja kaalu kõige madalama määran; ja lõppeks — mitte vaielda vastu Saksamaa nõudmisele õhuväe järele.

Mis puutub kvantitatiivset desarmeerimist, siis selles osas paneb inglise valitsus ette, vägede üldise vähendamise normidena võtta aluseks Hooveri sellekohased ettepanekud.

*

Niiviisi on kujunenud üldolukord desarmeerimiskonverentsil relvastuste vähendamise ja piiramise tähtsamate ettepanekute seisukohast uueks aastaks. Nagu siit näha, püstitatud põhimõtted relvastuste vähendamise alal pakuvad küllalt raskusi nende praktiliseks elluviimiseks, sest kuigi ettepanekutel enestel on palju ühiseid jooni, oma tähtsamates üksikasjades nad ometi lähevad üksteisest tunduvalt lahku. Kui palju sel alal suudetakse korda saata uuel vastulanud aastal, on küsimus, millele praegu on raske vastata. On ka selgusetu, kuivõrt siin kaasa võib aidata viie suurriigi vahel möödunud aasta viimasel kuul saavutatud kokkulepe n. n. üheõiguse küsimuses, mille järgi Saksamaa ja teiste, rahulepingutega desarmeeritud riikide üheõigust relvastuste alal põhimõtteliselt tunnustati. Kuigi see fakt võiks tähendada ühe raskema komistuskivi veeretamist üldise desarmeerimise teelt, teistel senistel kogemustel see tee on siiski veel küllalt kitsas selleks, et mitte lubada erilist optimismi ka eeloleval aastal.

A. K.

Jooni punaväe elust.

„Sõduri“ eelmistes aastakäikudes oleme toonud ülevalaateid punaväe organisatsioonist ja taktikast; samuti on käsitletud teenistusekäiku punaväes, refereeritud RKKA tähtsamaid häälekandjaid j.n.e. Allpool püüame tõmmata üksikuid jooni punaväe argielust „sõnas ja pildis“, et sel teel täiendada lugeja kujutelma meie suure idanaabri armeest. Sealjuures autoril on soov teha seda täiesti objektiivselt — nende andmete varal, mis leiduvad punaväe enda häälekandjates. See asjaolu, et mõned vene autorid meie kaitseväärt kirjutavad sihilikult ebatõtt, ärgu avatlegu meid samale teele. Missugustes

värvides meid N.-Venemaal paista lastakse, selleks mõni väljavõte M. Subotski toimetusel 1932. a. ilmunud „Punaväe politõpperaamatust“: „Sõdurite kasvatus ja väljaõpe Eesti armees põhjened tunduval määral arestidel, kartseritel, distsiplinaarkompanitel ja vanglatel. Praktiseeritakse ka näkkulöömist („mordobitie“) ... Kasarmutingimused on väga rasked. Kasarmuid on vähe ja väeosad asetsevad sageli külmades barakkides... Toiduannus ei jõua mitte alati täielikult sõdurini, vaid kahaneb teel ohvitseride ja allohviteride kättes“ (lhk. 125 ja 126). Loomes kui muinasjuttu, aga punaväelane peab seda tuupima kõige suurema tõsidusega, sest nii seisab uuemas õpperaamatus, mis kohandatud PUR'i 1931./32. a. õppekavadele. Meie ei taha, nagu juba öeldud, pakkuda „Sõduri“ luejajale sama-laadilist „muinasjuttu punaväest“, vaid kujutada punaväge nagu ta on.

I. Elutingimused ja majanduslik seisukord.

1. Kasarmud.

Pidulikud silmapilkudel venelased armastavad uhkustada, et „kasarmud, millised pärandas punaväele tsariaegne armee, on suurel määral ümber korraldatud, kodusemaks muudetud ja seadeldud uueaja nõuete kohaselt („Kr. Zvezda“ 1931 nr. 228), kuid tegelikult näib punaväeski olevat ees veel palju tööd, et muuta kasarmud tõeliseks koduks. Revolutsioonilise sõjanõukogu peahäälekandja „Krasnaja Zvezda“ kirjasaatjad kohtadelt kinnitavad seda väidet täiel määral: „Kasarmud ei pea küllalt sooja. Mõnes väeosas pole talveraamid korralikult ette pandud, ukseid ja õhuaknad ei käi täiesti kinni...“ (Nr. 269 — 1932). — „Kas võib kõnelda võitlusest kultuuri eest, kui mõnel pool kasarmutes pole olemas kultuurielu elementaarsemadki eeltingimusi, kui kultuurilähted — Leenini nurgad ja klubid — pole ajanõuete kõrgusel?“ (Nr. 253 — 1932). Sellelaadilistest sõnumitest saame üldpildi punaväe eluruumidest, mis pole väga palju erinev end. vene kasarmutes: korralikult remonteeritud ja sisustatud ruumide kõrval esineb rohkesti seesuguseid, kus seinad ja lagi määrduvad, põrandad kulunud ja auklised, ukseid, aknaraamid, riiulid ja kapid värvimata, seinel vaid mõni lasketabel, õppekava või sõjakomissari pilt, aknad ilma eesriieteta, inventar puudulik j.n.e. Selliste puuduste kõrvaldamiseks kuulutati välja oktoobrirevolutsiooni 15. aastapäevaks „üldine kasarmute vaatus“ loosungi all: kasarmud puhtaks, valgeks ja mugavaks kultuurimajaks. Ühtlasi pidi „vaatus“ kaasa mõjuma klubide ja Leenini nurkade ümberkorraldamiseks, nii et punaväelane läheks sinna huvi ja heameelega; ta pidi kaasa aitama ka uute kohvi- ja teemajade, einelaudade, ühiskondlikkude pesukodade ja lasteaedade avamiseks garnisonides, raadio levitamiseks kasarmus j.n.e. Punaväe häälekandjad toovad sel puhul kasarmu-küsimustele pühendatud juhtkirju ja ülevaateid loosungi teostamisest. Kõikjal tõmmatud kasarmute remonteerimiseks ja ilustamiseks kaasa väeosade chefid — töölisorganisatsioonid, kes annetavad väeosadele rahasummasid ja saanud oma liikmeid väeosadesse vabal ajal tasuta tööle. Siin mõni näide.

3. laskurirügemendi kohta kirjutab „Krasnaja Zvezda“ (1932 — nr. 233), et sõdurid koos töölisorganisatsioonidega teostanud kasarmutes, rü-

gemendiülema ruumides ja klubis täieliku remondi, värvinud ukseid, aknaraamid, kapid ja voodid. Eluruumidesse ja Leenini nurkadesse tekkinud esimesed maolid, juhtide ja kirjanikkude pildid, palmid, lilled j.n.e. — lühidalt kõik see, mis näiteks meie kaitseväge eluruumides on omandanud juba ammu endale täieliku eluõiguse. Praegu murdvat majanduseparaat pead rüüli ruumide möbleerimise kallal — kas osta mööbel või valmistada oma töökojas. Olevat käimas ka allüksuste omavaheline võistlus ruumide kaunistamise alal.

Ukraina sõjaväeringkonna väeosades olevat moodustatud kasarmute remonteerimiseks ja sisustamiseks „isetegevuse brigaadid“ punaväelastest. Rasvase trükiga teatatakse „Kr. Zvezdas“ (Nr. 254), et nüüd on puhtus ja kord majas. Ringkonnaülema on välja pannud kolm auhinda „parimale kasarmule“. Ühest lennuväekoondisest kirjutatakse samale lehele (Nr. 256), et sõdurite isetegevusega remondi, kappide ehitamise j.n.e. alal on saavutatud kokkuhoidu 1300 rubla. Juhatuse poolt olevat välja pandud rändauhind parimale Leenini nurgale.

Arvestades „hoogtööd“, mis praegu käimas selleks, et teostada „kultuuriline revolutsioon“ RKKA kasarmus, peab oletama mõningaid positiivseid tagajärgi punaväelase kodu korraldamise alal. Praegu pole aga see „üldine vaatus“ veel igale poole ulatanud. Näiteks üks suurtükirügement kurdab: meie ei tea „vaatusest“ midagi, puudusi on aga palju: nooremate ja keskmiste juhtide toad on seadeldamata, kasarmutes puuduvad jalarättide kuivatid j.n.e. („Kr. Zv.“ nr. 248).

Üleajateenijatele on võimaldatud elada ka erakorterites, ent nende enamik näib elutsevat kasarmutes, sageli ühiseluruumides. Punaväeohvitserid elavad normaalselt kõik erakorterites. Viimasel ajal lubatakse neil pidada ka teenijat, ja seda luba kasutatavat õige ohtrasti, eriti neis perekondades, kus ohvitseri naine tööle käib või riigiteenistuses seisab.

2. Toit.

Toidu alal on punavägi, võrreldes elanikkonna enamikuga, kahtlematult eesõigustatud seisukorras. Kui ajalehtede kirjasaatjad Venemaal kuulevad töölisnaiste sosinat: „Meie nälgime“ (vt. „V. Maa“ 24. XII 1932 nr. 303), siis samal ajal punavägi näib elutsevat täiesti normaalses tingimustes. „Meie omame praegu sellise varustuse punaväes, millist pole olnud kunagi varem, rääkimata tsaari-armee varustusest, millest oleme ette jõudnud ammu ja kaugele. Kalorite („kalooriate“) hulk punaväe päevases ratsioonis on tõusnud 3609-le, kuna ta veel paar aastat tagasi oli 3329,“ kirjutab „Kr. Zvezda“ (Nr. 278) oma juhtkirjas, lisades juurde, et punavägi on täiesti rahuldavalt kindlustatud toitmoonaga, ja ei ole vähemakti takistust punaväelase eeskujulikuks toidustamiseks. Kuid samas numbris, eriti aga nr. 288 juhtkirjas, kurdetakse, et punaväe toidustamise alal pole siiski asi täiesti korras, nagu näitavat lehe poolt korraldatud ankeet: kõigid olevat jäänud paljudes väeosades samasugusteks, nagu nad olid pärast kodusõja lõppu: neis valitsevat mustus ja sageli otse antisanitaarsed tingimused. Neid väeosi, kus kõõgi kõrval on eriline toitmoon jagamise ruum, olevat vähe; sa-

Pilte punaarmee sisemisest elust-olust.

(N.-Vene Sojuzfoto 1932.)

Ülal vasakul: Valmistatakse lõunalauda. Ülal paremal: Politilised õppused. All vasakul: Klubis. All paremal: Lenini nurk polgus.

muti puuduvad ruumid või kapid köögitöölise riiete tarvis. Kokad määratud riides ja neil puuduvad pahatihti põlled ja käterätikud. Paljudes väeosades juhivad toidustamise küsimusse üksikõikelt ja hooletult; väeosajuhid abid majanduse alal, söögitoa järelevaatajad*) j.t. toidustamise eest vastutavad isikud, ei käi köögis ega kontrolli alluvate tegevust. Olevat tarvis kiires korras: 1) läbi viia põhjalik puhastus („generalnaja tšistka“) köökides ja söögisaalides, 2) varustada köögid tarviliku inventariga, kokad spetsiaalse riidetusega j.n.e., 3) tõsta kokkade kvaliteeti (sõjaringkondade kokakursuste pikendamiseks, kokkade konverentside kokkukutsumisega, eriliste toiduinstruktorite ametisse panemisega j.n.e.).

Eelpoolnimetatud „kasarmute vaatus“ tahtis kaasa aidata ka korra jalule seadmiseks köökides. Ajakirjanduses leiamegi teateid kohtadelt, et seal ja seal väeosas on köök ja söögisaal juba puhas ja valge, on muretsetud sööginõusid ning katlakased kõrvale heidetud; mõnes väeosas serveeritavat toit väikestel laudadel (neljale punaväelasele), mille tõttu näiteks lõunatamiseks kuluvad kõigest 20 minutit.

Punaväe paremaks varustamiseks toiduaine-

*) Ühtlasi toitluslaos järelevaataja abi.

tega olid seni vaid üksikudel väeosadel n.n. „artellimajapidamised“. 1932. a. tegi revolutsiooniline sõjanõukogu kõigile väeosadele kohuseks seada sisse seesugused „majapidamise artellid“. Praegu on see „toitmoona baaside“ loomine üheks „hoogtööks“ punaväes, millele pühendatakse loomulikult rohkesti ruumi ka sõjaajakirjanduses. Mõnes väeosas näib tegevus „toitmoona baasi“ loomisel arenevat õige suure eduga. „Kr. Zvezda“ 1932 nr. 261 toob teateid ühest rügemendist, kus olevat juba üle 200 sea, 60 lehma, üle 100 kodujänese, 40 mesipuud j.n.e. Diviisi kava 1933. aasta peale näeb ette 400 lehma, 3200 siga ja 20.000 kodujänest, kuna rukist, nisu ja aedvilja kavatakse kasvatada 1000 hektaaril. Huvitav on märkida, et selline majapidamine annaks kava järgi rohkem aedvilja kui diviisi ise vajab; ülejääk kavatakse lasta turule.

133. laskurirügemendil olnud oktoobrirevolutsiooni 15. aastapäevaks 100 ha maad, mille divil eraldanud rügemendi laskeplatsi küljest, 24 lehma, 26 lammast, 98 kodujänest, 164 siga, 46 nane („Kr. Zv.“ nr. 261).

Mis puutub juhtivasse koosseisu, siis enamik neist saavat süüa „ühiskondlikult“, s.o. punaväe kooperatiivide poolt avatud söögisaalides; ka 70% perekonnaliikmetest olevat „ühiskondlikul toi-

dul". Kuid peab märkima, et söögisaalides antava toidu kohta kuulub ajakirjanduses sageli nurinat; ka kord jätvad seal soovida. Näit. Rjazanist kirjutatakse: „Söögisaalis valitseb mingisugune leitsak, õhk on alati suitsust paks. Lõunasöögiks kulub rohkem kui tund aega, sest üks ettekandja teenib 50—60 külastist“ („Kr. Zv. 1932 nr. 142), Samasuguseid kurtumisi kuulub Kaluugast, Velikolutskist j.n.e. Need, kes söövad kodus, ostavad toiduaineid juhtidele määratud „kinnistest jaotusepunktidest“, osalt ka väeosade „artellimajapidamistelt“. Nii kirjutatakse 133. laskurirügemendist, et 1932. a. suve jooksul on rügement müünud juhtivale koosseisule 13.178 liitrit piima, kusjuures selle hind olnud umbes kaks korda odavam keskmisest turuhinnast.

neile üleajateenijatele, kes on teeninud vahetpidamatult 8 aastat, tuleb maksta ühekordse toetusena summa nelja kuu põhi- ja lisatasu suuruses (korter- ja kommunaal-rahad, samuti „bötovõje“ ei võeta sealjuures arvesse). Oktoobrirevolutsiooni 15. aastapäevaks ilmunud rahvakomisaride nõukogu määrusega tõsteti jälle iga üleajateenija palka 20 rubla võrra kuus; määrus pandi maksma 1. novembrist 1932.

Sõjakooli kursandid saavad selle määruse järgi: 1. kursusel — 30 rbl. (nagu veltveebel), 2. kursusel — 40 rbl. ja 3. kursusel — 50 rbl. kuus.

Mis puutub keskmisi, vanemaid ja kõrgemaid juhte, siis nende palga tõus selgub alljärgnevast tabelist.

Ametikohd	1931. a.		Palga kõrgendamise protsent 1. XI 1932.		
	Palk kuus	Lisaraha *)	Põhiväelikes (peale srvt.)	Suurtükiväes	Soomusvägedes
Rühmatülem	70 rubla	10 20 rbl.	42,9 0/0	71,4 0/0	41,2 0/0
Kompaniülema abi	75 „	10—20 „	41,9	61,3	38,8
Kompaniülema	80 „	20—35 „	41,2	61,8	37,5
Üksiku kompani ülema	85 „	20—35 „	38,9	66,7	42,9
Pataljoni ülema	90 „	25—40 „	39,5	71,1	47,7
Rügemendi ülema abi	95 „	25—40 „	32,9	66,7	45,8
Rügemendi ülema	105 „	35—55 „	50,0	80,0	66,7
Diviisi ülema abi	110 „	40—60 „	53,8	82,7	72,7
Diviisiülema	120 „	60—85 „	63,6	81,8	66,7
Korpuseülema	130 „	60—85 „	66,7	—	—
Sõjaväeringkonna ülema	150 „	60—85 „	71,4	—	—

3. Palk ja muud rahalised tasud.

Paik ja muud rahalised tasud punaväes on viimastel aastatel näidanud järjekindlat tõusutendentsi. Nii tõsteti 1. jaanuarist 1932. a. üleajateenijate palkasid; 1. novembrist 1932. tõsteti uuesti nii punaväelaste-ajateenijate, üleajateenijate kui ka juhtide tasunorme. Alltoodud tabel näitab ajateenijate palganorme 1931. aastal ja praegu.

Ametikohd	P a l k k u u s		
	1931. a.	1. XI 1932.	Suurenemine rubl.
Punaväelane:			
jala- ja ratsaväes	1 rbl. 50 k	6 rubla	4,5—8,5
suurtükiväes		7 r. 50 k	
spetsiaalvägedes		9 rubla	
Jaotilema	3 rbl. 80 k.	15 „	11,20
Rühmavanem	5 „ 50 k.	20 „	14,50
Veltv. (staršina)	7 „ 70 k.	30 „	22,30

Üleajateenijad said 1931. aastal peale ajateenijatele ettenähtud põhipalga veel lisatasu vastavalt ametikohale 35 (kuni 90 rubla kuus, samuti korteri- ja kommunaal-majapidamise raha (5—7,5 rbl. kuus, tehnilise ala spetsialistid rohkem). Vahetpidamata teenistuse eest anti üleajateenijatele ühekordset toetust: 2 aasta möödumisel — 1 kuu palk, 4 aasta möödumisel — 2 kuu palk ja 6 aasta möödumisel — 3 kuu palk. 1. jaanuarist 1932 tõsteti ülalnimetatud lisatasu normi 10 rbl. võrra; vastavalt üleajateenija ametikohale on ta nüüd maaväes 45—100 rbl., mereväes 55—130 rbl. kuus. Oktoobrikuul 1932 ilmus korraldus RKKK „finantsvalitsuselt“, et

Teistes väeliikides tõusis punaväe ohvitseride palk 1. novembril 1932. a. järgmiselt: lennukiväes 50,0—83,3%, raudtee-, side- j. t. spetsiaalväeosades 38,2—69,8% ja mereväes 38,9—77,4%.

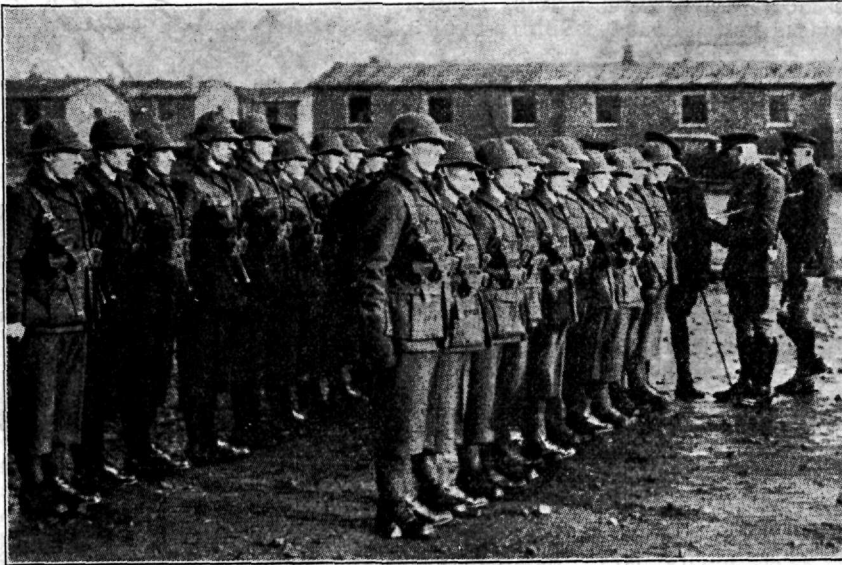
Kui võtta arvesse elukallidust N.-Venes, ent ühtlasi oletada, et punaväe juhid teepunktidest ja kasutavad oma kooperatiivide söögisaale j.n.e., siis võiksime näiteks punaväe rügemendiülema palka võrrelda meie oludes ministripalgaga. On aga sama rügul sunnitud tegema ostusid vabamüügi hindadega, siis ei saaks meie tema palka nimetada väga kõrgeks.

Ühelajal uute palganormidega pandi maksma ka kõrgendatud lähetusrahad normid (Sõjakomissari käsukiri 14. nov. 1932): noorematele juhtidele-üleajateenijatele 4 rubla, 3—6 kategooria juhtidele — 6 rubla, 7. ja 8. kateg. juhtidele — 7 rbl., 9—13. kateg. juhtidele — 8—10 rubla ööpäeva eest. Peale selle makstakse läkitusel olnud isikule öökorteri kasutamise kulu-deks vastavalt lähetusraioonile 3—5 rubla päevas, kusjuures arve esitamist ei nõuta; kui aga korteri peale on kulutatud rohkem kui 3—5 rubla ja selle kohta esitatakse arve, siis tasutakse kulud arve järgi, ent mitte üle 12 rubla ööpäeva kohta. Olgu tähendatud, et selle korralduse põhjal tõsteti lähetusrahad norme, võrreldes endistega, keskmiselt 100% võrra.

— ms —
(Järgneb.)

*) Korteri-, kommunaal- j.n.e. rahad, mille suurus oleneb elukalliduse raioonist ja ka väeliigist; tabel näitab lisatasu norme põhiväeliikides.

Briti jalaväe uue välivormi kavand.

Palju vaielusi esilekutsunud uues välivormis väeosa vaatusel.

Eest.

Tagant.

Küljelt.

Briti Sõjaministeeriumi teadaande kohaselt tulevad uus riietus ja rakmed võtta katsena, mille eesmärgiks vähendada varustuse kaalu, suurendada mugavust ja parandada hügieenilisi tingimusi.

Pehmet ja kergemat on võimalik kokku panna taskus kandmiseks. Uuel kuuel on krae vabam ja taskud suuremad kui endisel. Nööbid ja tunnusmärgid on pronksist ja ei nõua haljastamist. Saapad on kergemad; sääresidemete asemel kerged kamassid. Seljakott koosneb kahest osast, millistest alumine on eraldatav. Ka kaevumise labidas ja lühikene neljakandiline tääk on uuetüübilised.

Praegune varustus kaalub 56 inglise naela (25,4 kilo); praeg. uus kava vähendab kaalu 10 naela võrra.

Katseliselt on uue välivormiga varustatud üksikuid väeosi.

Meie väikesel riigil oma piiratud võimalustega tuleb kasutada ära võimalust mööda just suurte riikide katsete tulemusi oma kaitseväge riistamise alal.

Jalaväe transporteerimine autodel P.-A. Ühendriiges.

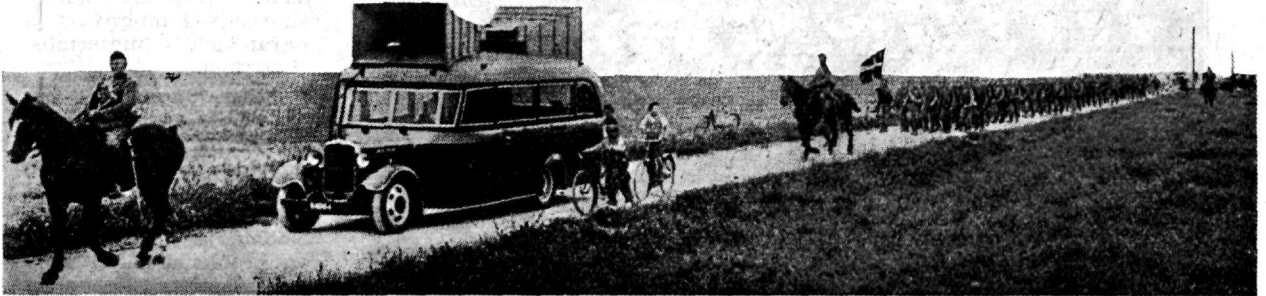
Jalaväe transporteerimise alal autodel tehti Põhja-Ameerika Ühendriiges huvitav katse. 29. jalav.-rügemendi 2 pataljoni — kokku 1233 meest pidid liikuma Fort Benningist Panama linna; rännaku pikkus ümmarguselt 850 km ja vältus 11 päeva. See teostati järgmiselt. Igal hommikul üks pataljonidest astus öökorteritest välja jalgsi, kuna teine saadeti edasi autodel. 25—35 km kaugusel järgmisest öömajast pataljon tuli sõidukitelt maha ja jätkas rännakut

jalgsi, kuna autokolonn pöördus ümber, liikus teisele pataljonile vastu, võttis selle peale ja viis öökorteritesse. Niiviisi mõlemad pataljonid tegid päevas kuni 155 km, millest 25—35 km jalgsi ja ülejäänud osa autodel. Keskmine liikumise kiirus sealjuures 14 km tunnis. Kogu rännaku vältusel pataljonid liikusid: jalgsi 250 km, autodel 600 km; autokolonn rännaku pikkus samal ajal oli ümmarguselt 1800 km. Niisugust liikumisviisi kasutades oli võimalik sama

autokoloni abil ühe jalaväe brigaadi (2 rügem.) edasi viia päevas 70 km, kusjuures autojuhtide tööpäev pikenes 16 tunnini; loomulikult sääraseid jõupingutusi võib nõuda ainult erakordsetel juhtudel. Autokolonil oli kaasas kaks bensiini-

nõu, üks 4620 ltr. ja teine 1386 ltr. Pataljonide voor rännakul veeti bugseeritult autode külge (The Army, Navy and Air Force Gazette, nr. 3773, 1932).

GRAMMOFON SÕJAVÄE ORKESTRINA.

Daani väeosa marsib grammofoniplaadilt häälekõvendaja abil edasiantava muusika saatel.

Meie päevil, kus mehhaniseerimise tendents sõjapidamises aina kasvamas, on huvitav ära märkida masinate tarvituselevõtmist ühel sõja-

väelisel alal, kus seni on kasutatud eranditult inimjõudu.

Pildil näeme üht daani väeosa liikumas sõjate helide saatel, millised tulevad valjulthääl-
dajatega varustatud omnibusele asetatud grammofonilt.

Juriidilised küsimused.

I.

Kaitseväelaste tulumaksu asjas.

Nagu „Sõduri“ lugejatele vististi juba teada, on kaitseväelaste varustusrahade tulumaksu alla arvamise küsimus juba Riigikohtu poolt lahendatud ja nimelt kaitseväelaste kasuks. Riigikohus 20. detsembril m. a., arutanud nende ridade kirjutaja kaebust Maksupeakomitee otsuse peale, otsustas Maksupeakomitee otsus, mille järgi olid maksualuse tulu hulka arvatud ka kraamija korterivarustuse rahad, tühistada ja asi Maksupeakomiteele uueks otsustamiseks saata (Riigik. adm. toim. nr. 1069 — II — 1932. a.). Riigikohtu motiivid ei ole veel teada, kuid arvata võib, et Riigikohus kaebuse täies ulatuses rahuldab, ja leidis, et nii kraamija kui ka korterivarustuse rahad kuuluvad maksualusest tulust mahaarvamisele. Olgu kuidas on, kindel on igatahes, et Maksupeakomitee nimetatud Riigikohtu otsust arvestama peab ja on seetõttu sunnitud rahuldama kõik analoogilised kaebused, mis seni otsustamist on oodanud. Paljud ei ole mitmesugustel põhjustel aga mitte kaebust peakomiteele esitanud. Tekib küsimus, mil viisil need kaitseväelased oma rikutud õigust jalule võiksid seada. Olgu tähendatud, et iga maksustamise otsus seaduses ettenähtud tähtaja möödalaskmisel astub seaduse

jõusse ja kuulub täitmisele vastuvaidlemata korras, olgu ta ka ekslik. Sest kaebuse õigust ongi selleks antud, et asjaomastele võimalust anda oma huvide kaitseks ja õiguse jaluleseadmiseks välja astuda. Kes seda õigust aga seaduses ettenähtud tähtaja jooksmul ei kasuta, sel tuleb ka tagajärjed kanda. Kuid seadus näeb ette siiski võimalused maksustamisasja ümberotsustamisele võtta ka siis, kui otsus on juba seadusejõusse astunud. Maksustamiskorralduse seaduse (R.T. 1 — 1932) § 99 näeb nimelt ette asja ümberotsustamise võimaluse asjaomase isiku sellekohase palve põhjal, kui on ilmsiks tulnud uued asjaolud, mis asja otsustamisel teada ei võinud olla. Väga küsitav on aga, kas teatud asjus tehtud Riigikohtu otsus, millest selgus maksuasutuse ekslik seaduse tõlgitsemine, esineb teiste asjade suhtes uue asjaoluna, millele võib põhjendada ümberotsustamist M.K.S. § 99 korras. Selle küsimuse kohta lõplikku seisukohta võtta võib alles siis, kui on saanud Riigikohtu otsuse motiivid. Sellega on ka veel aega, sest uute asjaolude tõttu asja ümberotsustamise palve esitamise tähtaeg hakkab jooksmas päevast, mil uus asjaolu asjaomasele isikule teatavaks on saanud (M.S.K. § 105).

Neile kaitseväelastele, kes on Maksupeakomiteele kaebusega esinenud, olgu siinko-

hal veel meeldetuletatud, et neil Maksustamiskorralduse seaduse § 78 põhjal võimalus on Maksudevalitsuse direktori poole pöörduda palvega — vaieluse all oleva tulu-

maksu osa sissenõudmine seisma panna kuni kaebuse otsustamiseni Maksupeakomitee poolt. Palves tuleb toetuda Riigikohtu eelpooltähendatud otsusele ja M.K.S. § 122-le. —el.

Sõdur rindelt jutustab.

Sõdur August Piiskopel jutustab.

Sissejuhatuseks.

Tänapäeva elu, ühiskondlik arenemine ja tehniliste saavutiste võidukäik on omanud niivõrt kiire tempo, et tavaliselt tuntakse huvi ainult erakordiste sündmuste, rekordite purustamise jne. vastu. Analoogiliselt suhtutakse ka sõjajutustusisse: nõutakse ja oodatakse ainult närvevapistavate sündmuste ja muinasjutulisina tunduvate lahinguepisoodide kirjeldusi.

Ent meie, lahingumehed, teame hästi, et võib mööduda mitugi meie oludes tähtsat lahingut, ilma et neist osavõtnud üksikute võitlejate kohta oleks rääkida midagi „jalustrabavat“, sest kõik võitlesid koos — üks ainult veidi energilisemalt kui teine. Kuid peamiselt just selliseist harilikest lahinguist võidukalt väljatulemisega oleme võidelnud omale kätte iseseisvuse. Teiseks — meie noortele, eriti sõdureile, on vaja anda teatav pilt harilikust reavõitlejast vabadusesõjalasest, kes isamaakaitsete ridades täitis oma kõrget ülesannet oma võimete ja oskuste kohaselt kohusetruult. Säärasteks lahingumehe tüüpideks võiksin lugeda peaaegu kõiki oma alluvaid Vabadusesõjas. Alljärgnevas lubatagu tuua ühe nendest, August Piiskopeli, hiljutine jutustus, mis kõlab tõetruuna ja kaunistusteta. Kaasvõitlejate kohta A. P. avaldas arvamuse, et nende keskel leidis temast tublimaidki lahingumehi, kes peaksid küll esijoonel avaldama omi mälestusi. Tegelikult pole aga ka selles midagi halba kui nad teevad seda hiljem.

Eluloolisi andmeid.

Enne kui asuksime Aug. Piiskopeli sõjajutu kuulamisele, oleks meil vist küll soovitav üldjoonteski tutvuda jutustaja isikuga. Isiklikult olen õppinud temas nägema tavalist korralikku eesti mehe tüüpi: lihtis ülalpeos ja elukommetes, otsekohene, püsivalt töötav, ausameelne ja optimistlikult tõsine eestlane. Oma elukäigust ta rääkis alljärgnevat.

Olen sündinud 3. dets. 1889 Undla vallas Virumaal talumehepojana. Käisin Undla valla ja Liiguste ministereiumikoolis. Hiljem töötasin tislarina. Astusin vabatahtlikult Vene sõjaväkke Maailmasõja ajal 1914. a. Maailmasõjas sain haavata Lodzi all, Karpaatides ja kolmas kord Pinski rabades. Vene sõjaväes teenisin Petrogradi- ja 330. Slatouski polkudes. Viimasest siirdusin 1. Eesti polku. Saksa okupatsiooni ajal viibisin kodus. Vabadusesõjast võtsin algusest lõpuni osa. Nüüd pean tasuta maad Undla vallas, Polli asunduses. Põllutöö kõrval pean ka tislari ametit. Asunduskoht on hästi korda seatud ja nägusad ning korralikud

hooned peale ehitatud. Muret teeb vaid tänapäeva moodne pahe — veksell. Usaldasin hakata käemeheks oma lähemale ja nüüd olen pettunud.

August Piiskopel

VABADUSESÕJAS TAANDUMISE PERIOODIL.

Narva, Vaivara, Jõhvi.

Saksa okupatsiooni vägede lahkumise puhul oli seesugune tunne, et nüüd on meie rahva saatuslik ajajärk: kui suudame panna vastu idast lähenevale kommunismile — oleme vabad, kui mitte — hävime venelaste terroristlikul survele.

Kui 1918. a. novembrikuu lõpul sain teada, et Rakvere kaitseliit valmistub väljaastumiseks enamlaste vastu Narva alla, siis ei kõhklenu silmapilkugi, vaid sõitsin koos teistega esimesel võimalusel liinile. Meid, Rakvere kaitseliit-

lasi, kogunes umbes 20 meest kapten Jürgensi juhatusel. Meie komando veltveebliks oli Inthal, nüüd vist leitnant 5. üks.-jal. pataljonis.

Sakslaste Narvast taandumise päeval olime juba Narvas. Tallinna kaitseliitlasi (peamiselt kooliõpilased) oli juba enne meid seal. Rakvere ja Tallinna kaitseliitlased asusid ühisesse kasarmusse Jaanilinnas.

Ühel hommikul (kuupäeva ei mäleta) asusime kaevikutesse Narva praeguse Vabaduse-tammiku piirkonnas, kus oli kavatsus vaenlasele vastu panna. Olime aga sunnitud taanduma seitsis Tallinna kaitseliitlastega sama päeva õhtul Vaivara alla. Vaivaras sel ajal seisis meie soomusrong nr. 1.

3. dets. Orro jaamas läksin Fr. Andrejeviga, Leibergiga, Pärkiga ja veel mõne Rakvere kaitseliitlasega soomusrongile ja sõitsime Vaivara jaama poole. Öösiks määrati mind ühes teistega valvetõkkesse („zastavasse“). Olime

parajasti Ed. Pärkiga postil, kui meile lähenes kaks vaenlase ratsanikku. Ühe enamlaste ratsanikest saime lasta maha, teine pääses põgenema. Varsti tuli kapten Jürgens ja kutsus meid postilt ära soomusrongile ja sealt veel samal ööl 4. polgu juure. Orrost taandusime ilma lahinguta Jõhvi.

Jõhvi jaama ja alevi vahel oli meil lahing ühe enamlaste salgaga. Siin langes meie tubli ülem — kapten Jürgens. Tema langes parajasti sel momendil, kui ta vaenlase tule all käsutas mulle — „varja ennast!“ Oli kurb ja kahju, et juba esimeses lahingus varises vaenlase kuuli läbi meie kõikide poolehoiu ja lugu-pidamise võitnud juht.

Järgnes taandumine veltv. Inthali juhatusel kuni Kadrinani. Seal asusime soomusrongile (16. dets.) ja sõitsime Rakverre.

(Järgneb.)

Sõjakirjandust.

ITAALIA.

RIVISTA MILITARE ITALIANA, August 1932. a.

1. Kol. E. Bobbio. Prints Eugenio di Savoia juhina. Biograafilisi andmeid ja tähtsamate lahingute vaatlus (1697.—1717. a. sõdades) kus prints esines väejuhina.

2. Kindral C. Giubbilei. Kui Napoleon oli Friulis. Napoleoni tööst ja elust Itaalias 1796/1797. ja 1807. a.

3. Kol. G. G. Castagna. Suurtükiväe patrullid. Vaatlusi patrulliteenistuse organiseerimise ja meeskonna ettevalmistuse kohta vastavate (Itaalia) eeskirjade põhjal.

4. Kol.-ltm. C. Ambrogetti. Juhtimise ausus. Selle all mõistab autor juhi oskust käsualustega niiviisi ümber käia, et nad täidaksid oma kohuseid rõõmsa meelega, rahulikult, usu ja andumusega ükskõik missuguses olukorras. Juhtimise ausus on juhtimise saladus. Mõned juhid omavad nimetatud vooresse juba sündimisest saadik; teised — kaugelt suurem osa — peavad seda õppima enesevalitsemise, oma instinktide ja kirgede taltsutamise abil. Järgneb rida näpunäiteid neile viimastele sel alal. Närvilikkus, käsualuste peale kisendamine ja nende naeruväärseks tegemine kaasteenijate, eriti aga alluvate ees on raskemaid eksimusi juhtimise aususe vastu. Käsualuseid peab igatpidi moraalselt toetama, mitte aga neid maha tegema, olgu siis, et on tegemist selgesti väljendatud laiskusega, ükskõiksusega või sõnakuulmatusega. Lõikav hää ja vali nägu on mõnikord tarvilikud ehkki üldiselt mittesoovitavad; kuid kisendamine käsualuste peale, seda enam veel sõim, mõjuvad eranditult halvasti, äratavad põlguse tunnet juhi vastu ja meelitavad alluvat vastuhakkamisele. Närvilikkus on endast küll sisemise jõu avaldus, kuid ta teeb käsualuseid rahutuks, segab nende orienteerimisvõimet ja takistab teenistusekohuste täitmisel. Närvilikkuse halvaks omaduseks on see, et ta kandub edasi kuni viimase reameheni, halvates niiviisi tervete üksuste teovõimet. Lõpuks, arvab autor, et suhtudes üksteisele ausalt, meie saavutame töös maksimaalseid tagajärgi ja kasvatame seda vaimu, mis sõjas viib võidule.

RIVISTA MILITARE ITALIANA, September 1932. a.

1. Brig. kindr. C. Trezzani. Kallaletungi tegevus prantsuse kontseptsiooni järgi. Võrdlusi ja järeldusi. Artiklil on järg.

2. Kol. F. Merzani. Diviisi suurtükiväe juhatusel käsutuses olevate abinõude kasutamine. Autor püüab leida vastuse küsimusele konkreetse taktikalise ülesande lahendamise kohta.

3. Brig. kindr. D. Deambrosio. Viareggio sõjasadam. Sõjabioograafilisi märkmeid. (Viareggio asub Spezia ja Livorno vahel.)

4. Kapt. A. Izzo. Tulepildujate üksused, nende organisatsioon, väljaõpe ja kasutamine. Ajaloo andmeid tulepildujate üksuste organisatsiooni ja selle arenemise kohta. Tulepildujate materjalosa. Tulepildujate taktikalise kasutamise viisid. Tähtsamad tulepildujate tüübid. Tulepildujate üksuste väljaõpe. Tulepildujate aparaatide kasutamine tulevikus. Näiteid tulepildujate üksuste tegevuse kohta lahingus. Ameerika on tulepildujate vastu, kuna aga Euroopa riigid üldiselt leiavad võimalikuks nende kasutamise tulevikus. Nende ülesanded: suuremat tüüpi tulepildujad võivad leida kasutamist peamiselt mitmesuguste kitsandikkude kaitset, kust vastane tingimata peab läbi minema; väiksemaid — vastasest piiratud üksikute vastupanupesade, varjendite jne. kaitset; mõlemad tüübid — teotsemiseks soomusmasinatelt ja võitlemiseks nende vastu. Nende ülesannete täitmiseks — arvab autor — tuleks praeguseid tulepildujate tüüpe parandada ning täiendada, eeskätt kergendades nende kaalu praeguselt 5—7,5—8,5 kg-lt 1,1—1,8—2,8 kg-ni, mida võiks saavutada kergemate metallide tarvitusele võtmisega ja konstruktsiooni lihtsustamisega. Igal puhul esinevat tulepilduja tulevikus ootamatuse relvana. mis mõjub mitte nii palju tegelikku kahju sünnitavalt, kui just moraalselt.

Ametlik osa.

Kaitseministri uueaasta tervitustelegramm kaitsejõududele.

Viieteistkümnendat korda astub Eesti riigikaitse üle uue aasta läve. Kahjuks ümbritsevad meid seekord murepilved majanduslikkude raskuste näol. Majanduslikud raskused rõhuvad kogu maailma.

Riigi raskusi peab rahvas kandma aitama ja vajalikke ohvreid tooma. Ka riigikaitsejad omalt poolt. Oleme sunnitud reaalsete võimaluste karmidesse piiridesse tõmbuma. Riigiteenijate töötasu kärpimine osutus paratamatuks. Kärpimised on ajutised. Paraneb riigi majanduslik seisukord, paranevad jälle ka palgad. Seniste tasude vähendamise juures ei tarvitse aga ükski ohvitser, allohvitser ega riigiteenija teravat puudust kannatada. Meelehärra ei õigusta ka teiste riikide kõrgemad palgad. Teistes riikides on ellu kallim.

Olukord, milles 13—14 aasta eest asusime ja vabaduse ja iseseisvuse eest võitlesime, oli palju korda praegusest raskem. Need tõsised raskused ei kohutanud meid. Neist saime üle ja viisime hiigla heitlused võidurikkale lõpule. Usun, et riigikaitsejate pere praegusest olukorrast õieti aru saab ja raskust patriootliku ohvimeelsusega kannab. Siis pole kahtlust, et ka nüüd raskustest ilma eriliste vapustusteta üle saame ja ka seekord uuele aastale julgesti ja rahuliku südamega vastu astuda võime.

Selle usuga toon kaitsevägele ja kaitseleiidule südamlikke tervitusi ja soovin uueks aastaks kindlat mehemeelt, jõudu, edu ja õnne.

Tallinn, 31. 12. 32.

A. TÕNISSON, kindralmajor,
Kaitseminister.

Bibliograafia.

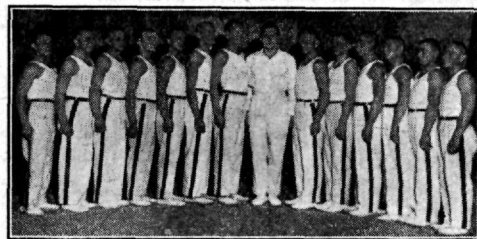
O. Hartge. Baltische Kriegshelden. (Balti sõjakangelased). F. Wassermanni kirjastus, Tallinnas 1932. a., 78 lk., illustatsioonidega. Pilte Hermann von Wrangell „noorema“ (1584—1648), Otto Vilhelm von Fersen (1623—1703), Georg Johann von Maydelli (1648—1709), Ernst Gideon von Loudoni (1717—1790), Michael Barclay de Tolly (1762—1818), Karl Friedrich von Toll (1777—1842), krahv Peeter von der Pahleni (1777—1864) ja Eduard Todlebeni (1818—1884) tööst ja elust. Kõik need mehed olid küll võrsunud Baltimailt, kuid väejuhi kuulsuse omandanud rootsi kuningate, vene keisrite ja teiste kroonitud peade teenistuses, sõdides võõrais mais, võõraste rahvaste ning riikide huvide eest. „Tänapäeva rahvusriikide ajajärgus paistab meile peaaegu uskumatu naasisugune palamine võõra riigi teenistusse... kuid möödu-

nud aegade sündmused ei lase ennast hinnata praeguse mõõdupuuga,“ ütleb autor raamatu sissejuhatuses. Sellest vaatepunktist väljudes võiks öelda, et O. Hartge raamat pakub küllaltki huvitavat materjali ka meie lugejale, eeskätt neile, kes on huvitatud Põhja-Euroopa riikide sõjaajaloost XVII—XIX sajanditel. K.

Sport.

Huviäratav võimlemisesinemine.

Kalevi Ü. j. p. aastapäeval 20. dets. Kopli Rahvamajas teenis 700—800 pidulise tormilise kiiduavaldusi 3. diviisi õppekompani võimlemisgrupi esinemine. Tähelepanu äratasid uudsuste ja omapärastena tervet inimkeha (võimalikult palju lihasgruppe) haaravad harjutused, kiire

3. diviisi õppekompani võimlemisgrupp.

tempo ja harjutuste laitmatu täitmine. Põrandvõimlemisel pakkusid pildi meeste võimetest üllatuse, purikhüpe ja sõlm. Esinemine oli korraldatud Tallinna Võimlemise Instituudi võimlemise kohaselt, arvestades meeste võimeid ja kaitseväge erinõudeid. Esinemisest võis järeldada, et Tallinna Võimlemise Instituudi võimlemist võib kasutada eduga kaitseväes. M. L.

Sport K. Ü. Õppeasutistes.

- K. Ü. Õppeasutiste spordikomisjon korraldab 1933. tegevusaastal järgmised võistlused:
1. Poksivõistlused — jaanuari keskel 1933. a.
 2. Suusatamise võistlused (10 km, 20 km, jao, rühma, patrulli) veebruari lõpul ja märtsi alul 1933. a.
 3. Laskevõistlused spordipüssidest — märtsi keskel 1933. a.
 4. Laskevõistlused kv. vintpüssidest — märtsi keskel 1933. a.
 5. Murdmaajooks — aprilli teisel poolel 1933. a.
 6. Jao orienteerumisjooks — mai alul 1933. a.
 7. Pesapalli võistlused — mai alul 1933. a.

K. Ü. Õppeasutiste ülema poolt välja pandud rändauhinna „Hõbekarikas parimale Sõja- ja Allohvitseridekooli koosseisu kuuluvale üksusele (kompani, patare, komando) sportliste saavutiste alal“ — võidab see üksus, kes seitsmevõistluses vähemalt 4 alal saavutab kõige rohkem punkte. Auhind on rändav jäädavalt. Seitsmevõistluse alad on:

1. Korvpall.
2. Võrkpall.
3. Poks.
4. Jao suusatamine.

5. 10 km suusatamine.
6. 20 km suusatamine.
7. Laskmine väikekal. spordipiitsidest.

K. Ü. Õppeasutiste poolt välja pandud rändauhinna „Lauahõbe parimale koolile sportliste saavutiste alal“ — võidab kool, kes alltoodud kolmevõistluse kõikidel aladel kokku saavutab rohkem punkte. Auhind on rändav jäädavalt. Kolmevõistluse alad on:

1. Laskevõistlused kv. vintpüssidest.
2. Rühma suusatamine laskmisega.
3. Patrulli orienteerumise suusatamine.

Võistluste kava on kokku seatud peamiselt talveperioodile, sest Allohvitseridekooli kursuse lühike kestvus ei võimalda alasid valida suveperioodiks. Läänud aastal seitsmevõistlus sünnitas kompanite vahel suurt pinevust, kuna kolmevõistluse auhind on käesoleval aastal välja pandud koolide vaheliseks võistluseks esimest korda.

N. N.

„Anatoomilisest ja psühholoogilisest vaatekohast tuleks sõduris arendada jõudu, osavust, väledust ja vastupidavust, ning tõsta tema moraalseid omadusi,“ ütles sanit-leitnant Pill ja algas oma igapäevast tööd.

SISUSTIK: Viieteistkümne aasta eest pandi alus meie suurtükiväele. — A. Traksmann: Kindral Laidoneri hinnangust meie kaitseväge kohta. — K. Laurits: Sõjas langesvääriga Lemsalust kuni Koivani. — Ho.: Mõtteid mundrikandmise kohta. — K.: Puhketegevuste loomisest kaitseväge kaadritele. — K. U.: Sõjaväe psühhotehnika. — V. Post: Eesti bensiini katsetest Londoni ülikooli juures. — Esimese diviisi suurtükiväe juhatase I. suurtükiväegrupi 15. aastapäeva puhul: a) Kindral A. Tõnisson: 15. aastapäevaks. b) G. Leets: 1. Eesti suurtükiväebrigadist 1. diviisi suurtükiväeni d) A. Larka: Eesti abi küsimus Soomele 1918. a. kevadel j. m. — Taktika alalt. — Kaitseväge väljaõppe alalt. — Kaitseväge elu. — Sõjatehnika alalt. — Sõjaväelisi teateid välisriigist — Juriidilised küsimused. — Sõdur rindelt jutustab. — Sõjakirjandust. — Bibliograafia. — Sport. — Male.

Male.

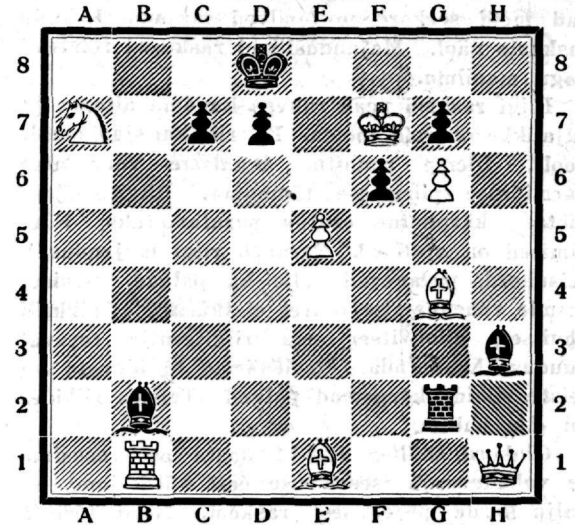
Toimetaja A. Burmeister.

Kirjade aadress: Tallinn, Luise t. 8—3.

Ülesanne.

Kokkuseadnud H. A. Rusself (Manchester).
Tänavuselt rahvusvaheliselt lahendusturniirilt.

Mustad.

Valged.

Valged: Kf7, Lh1, Vb1, Ve1 ja g4, Ra7, Ee5 ja g6.

Mustad: Kd8, Wg2, Ob2 ja h3, Ec7, d7, f6 ja g7. Valged algavad ja annavad matt kahe käiguga.

*

„Sõduris“ nr. 50 — 1932. a. ilmunud maleülesande õigeid lahendusi saatsid: v.a.o. Alfred Zernik (7. rüg., 6. komp.), Nikolai Petrov (Narva), major O. Karell (Tallinn), Heino Jess (Tallinn), A. Vinkler (Vasknarva) ja Paul Kuimets (Võru). Loosimisel langes maletoiemataja poolt antud maleülesannete kogu Alfred Zernikule — Võrus, 7. jalav.-rüg. 6. komp.

Vastutav toimetaja kol.-leitn. V. KÜLAOTS.

Kõnetr. Kaitseväge nr. 40.

Tegev toimetaja major A. LAATS.

Kõnetr. Kaitseväge nr. 163.

Väljaandja: „Sõdur“ Tallinn, Toomkooli 7.

Toimetuse ja talituse:

Toompeal, Toomkooli tän. nr. 7.

Kõnetr. Kaitseväge nr. 163.

„SÕDURI“ TELLIMISE HIND: Aastas 6 kr. — poolaastas 3 kr. — veerandaastas 1 kr. 50 snt.

Õnnerikast uut aastat oma kaubatarvitajaile ning kodukaitsjaile soovivad

O.-Ü. TALLINNA
KÜLMETUSHOONE
TALLINN, U. SADAMA 2

NIKOLAI BÕSTROV
NAHA, JALANÕUDE JA HOBUSERIISTADE
KAUPLUS
TALLINN, VENETURG 1
(Narva maantee poolel)
KÕNETRAAT 313-13

O/Ü **J. RUBIN**
ASUT. 1880

TALLINN, VIRU 17 TEL. 447-36

R. LANGE
KULLASEPAÄRI

TALLINN, VANATURUKAEL 5, TEL. 436-20

MEHAANILINE
PABEROSSIKESTADE JA PAPP-
KARBITÖÖSTUS
„GEORGI“
E. GLAUDAN & Ko.
ASUTATUD 1897. a.
TALLINN, VAKSALI PUIESTEE 3
KÕNETRAAT 434-27

KOLONIAAL- TUBAKA- JA VEINIKAUPLUS

E. VILDTAG
V. KARJA 9 :: TEL. 451-67

ELELTROTEHNIKA BÜROO JA TÖÖSTUS
V. ENGEL

TALLINN, PIKK 45 TEL. 444-53

G. BIRK'i
RIIDEVÄRVIMISE JA KEEMILISE
PUHASTUSE TÖÖSTUS

TALLINN, MAAKRI 23 TEL. 309-18

**Õnnerikast uut aastat oma kaubatarvitajaile
ning kodukaitsjaile soovivad**

KAUBAMAJA

V. DEMIN

TALLINN

VIRU 1, TEL. 435-04

EESTI KIVIÕLI A/Ü

JUHATUS JA MÜÜGIKESKUS:

TALLINN, VENE 7

KÕNETR. 464-50, 463-05 JA 465-56

TEHAS:

KIVIÕLI JAAM, KÕNETR. SONDA 15

**EESTI
PUNASE RISTI POLIKLIINIK**

TALLINN

NIGULISTE 12. TELEF. 431-60.

**E. PUNASE RISTI MASSEERI-
MISASUTIS JA KÕRGUSPÄIKE**

TALLINN

NIGULISTE 12. TELEF. 429-67.

**EESTI NOORTE PUNASE RISTI
NAHATÖÖKODA**

TALLINN

NIGULISTE 12. TELEF. 432-73.

PAELAVABRIK

RAUANIIT

A.-S.

TALLINN

RANNAVÄRAVA PUIESTEE 7